

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Tago Trei

**ALAEALISE TAPJA KRIMINAALSE PROFILEERIMISE
MEETOD JA PROTSESS**

Magistritöö

Juhendajad:
Jaan Huik, PhD
Uno Traat, MA

Tallinn 2017

SISEKAITSEAKADEEMIA MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia, Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmine: Juuni 2017
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Alaealise tapja kriminaalse profileerimise meetod ja protsess</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Criminal Profiling Method and Process of Adolescent Killer</p> <p>Lühikokkuvõte: Magistritöö on 92 leheküljel, koosneb kahest osast ja sisaldab 17 lisa. Magistritöö koostamisel on kasutatud 95 allikat, millest 65 on võõrkeelsed. Magistritöö on kirjutatud Eesti keeles.</p> <p>Magistritöö eesmärgiks on selgitada välja Eesti alaealise tapja profileerimise võimalused ja lähtekohad ning kriminaalse profiili peamised karakteristikud. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks viidi läbi dokumendianalüüs, mille käigus autor analüüsis Eesti Maakohtute kohtutoimikuid. Vajalikud kohtutoimikud leidis autor Riigi Teataja ja Riigikohtu kohtulahendite otsingutest, lisaks aitas ka Politsei- ja Piirivalveameti analüüsiteenistus. Lõpliku valimi moodustasid 49 kohtutoimiku 65 alaealist tapjat. Ohvreid oli neil 51.</p> <p>Magistritöös leitud Eesti alaealised tapjaid iseloomustavaid põhitulemusi on 29. Antud põhitulemuste puhul on tegemist tulemustega, mis usalduspiiride arvutustele toetudes on olulised. Kogutud ja analüüsitud sotsiaalseid karakteristikuid oli veelgi, kuid nende usalduspiiride arvutused ei toonud välja nende olulisust. Samas on autori arvates ka need tulemused magistritöö osas tähtsad. Üldiselt oli USA alaealiste tapjatega võrreldes Eesti alaealistel tapjatel kaks põhilist erinevust: tegu ei pandud toime tulirelvaga, vaid peksmisega ja grupis tapeti võõra ohvri asemel pigem tuttav ohver.</p> <p>Põhitulemuste ja lisaks uurimuse käigus kogutud andmete põhjal on autor koostanud Eesti alaealise tapja kriminaalse profiili. Koostatud profiil on eelkõige abiks prokuröridele, uurijatele ja ennetustöö tegijatele. Profiil annab ülevaate, kes on Eesti alaealine tapja ning selle põhjal on prokuröridel võimalik uurimist suunata ja uurijatel on võimalik tuvastada kuriteopaiga jälgede põhjal, kas teo toimepanija võib olla alaealine. Samuti on see hea abivahend „pimedate“ ja vägivalda kuritegude puhul, sest see aitab leida uusi asjaolusid, kahtlusalseid ja kitsendada kahtlusaluste ringi. Profiil on abiks ennetustöö kõigil kolmel tasandil. See loob nii üldise kui ka konkreetse pildi alaealisest tapjast, mis on aluseks efektiivse ennetustöö tegemiseks.</p>	
Lisad (nt CD, DVD jms): puuduvad	
Võtmesõnad: alaealised, noorukid, lapsed, tapmine, mõrv, alaealised tapjad, kriminaalne profiil, riskitegurid, kriminaalne geograafiline profileerimine, ennetus, ennetustasand, kuritegevus, sotsiaalsed karakteristikud	
Võõrkeelsed võtmesõnad: adolescents, youths, children, homicide, murder, adolescent murderers, criminal profile, risk factors, criminal geographic profiling, prevention, prevention level, crime, social characteristics	
Magistritöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Siseministeeriumi siseturvalisuse arengukava 2015-2020 (raskete kuritegude vähendamine järgnevatel aastatel); Vabariigi Valitsuse vägivalda ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 (laste ja noorte seas vägivalda ennetamine); Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 (alaealiste kuritegevuse ennetamine) ja Haridus- ja Teadusministeeriumi noortevaldkonna arengukava 2014-2020 (võrdsed võimalused kõigile noortele).	
Säilitamise koht:	
Töö autor: Tago Trei	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste tööde autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Jaan Huik	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Vastab magistritöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Uno Traat	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Sisejulgeoleku	
instituudi juhataja: Ivo Juurvee	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. KRIMINAALSE PROFILEERIMISE JA ALAEALISTE KURITEGEVUSE MÖTESTAMISE TEOREETILISED ALUSED	9
1.1 Kriminaalse profileerimise ajalugu ja olemus.....	9
1.2 Kriminaalse profileerimise protsess ja rakendamine rehabiliteerimises	14
1.3 Kriminaalse profileerimise usaldusväärsus	21
1.4 Alaealiste kuritegevuse olemus ja tekkepõhjused.....	27
2. ALAEALISTE TAPJATE KRIMINAALSE PROFILI UURING.....	38
2.1 Uuringu eesmärk ja valim	38
2.2 Uurimise meetod	40
2.3 Eesti alaealise tapja iseloomustavad andmed ja taust	44
2.4 Kuritegude andmed	58
2.5 Uurimuse põhitulemused.....	73
2.6 Eesti alaealise tapja kriminaalne profiil	74
2.7 Soovitused ja järeldused alaealiste kuritegevusest ja selle ennetamisest.....	76
KOKKUVÕTE	80
SUMMARY	83
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	85
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	91
LISA 1 LÕPUTÖÖ ALUSEKS OLEVA STATISTIKA KOOSTAMISEKS KASUTATUD MAAKOHTUTE KOHTUTOIMIKUTE NUMBRID.....	93
LISA 2 JOONISED.....	94
Lisa 2.1 Joonis 40. Alaealiste tapjate sooline jaotus (autori koostatud)	94
Lisa 2.2 Joonis 41. Alaealiste tapjate rahvuslik jaotus (autori koostatud).....	95
Lisa 2.3 Joonis 42. Alaealiste tapjate elukoht (autori koostatud).....	96
Lisa 2.4 Joonis 43. Alaealiste tapjate füüsiline tervis (autori koostatud).....	97
Lisa 2.5 Joonis 44. Alaealiste tapjate psüühiline tervis (autori koostatud).....	98
Lisa 2.6 Joonis 45. Alaealiste tapjate alkoholi tarbimine (autori koostatud).....	99
Lisa 2.7 Joonis 46. Alaealiste tapjate sigarettide tarbimine (autori koostatud).....	100
Lisa 2.8 Joonis 47. Alaealiste tapjate narkootikumide tarbimine (autori koostatud)...	101
Lisa 2.9 Joonis 48. Alaealiste tapjate sissehingatavate ainete tarbimine (autori koostatud).....	102
Lisa 2.10 Joonis 49. Alaealiste tapjate perekonnaseis (autori koostatud).....	103
Lisa 2.11 Joonis 50. Alaealiste tapjate poolt ülalpeetavad (autori koostatud).....	104

Lisa 2.12 Joonis 51. Alaealiste tapjate konfliktset suhted perekonnas (autori koostatud)	105
Lisa 2.13 Joonis 52. Alaealiste tapjate ettevalmistus teoks (autori koostatud)	106
Lisa 2.14 Joonis 53. Alaealiste tapjate kuriteopaik piirkonniti (autori koostatud)	107
Lisa 2.15 Joonis 54. Alaealiste tapjate ohvrite sugu (autori koostatud).....	108
Lisa 2.16 Joonis 55. Alaealiste tapjate ohvrite rahvus (autori koostatud)	109

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö “Alaealise tapja kriminaalse profileerimise meetod ja protsess” teema valikul sai määravaks antud valdkonna vähene uuritus Eestis. Täpsemalt keskendub magistritöö kriminaalse profiili koostamisele, mille kohta Eestis uuringud puuduvad. Kriminaalne profiil koostatakse eelkõige sotsiaalsete karakteristikute järgi. Nende puhul on tegemist inimest iseloomustavate sotsiaalsete näitajatega, näiteks vanus, sugu ja haridus. Erinevaid sotsiaalseid näitajaid on väga palju ning ammendav nimekiri nendest puudub. Mida raskem on kuritegu, seda rohkem on sotsiaalseid karakteristikuid, mida analüüsida. Seetõttu koostatakse profiil kõige raskema kuriteo kohta, milleks on tapmine. Tapmiste all käsitletakse antud töös nii tapmisi, karistusseadustik (KarS) §113, kui ka tapmisi raskendavail asjaoludel ehk mõrvasid, KarS §114 (Karistusseadustik, 2016).

Eestis on uuritud alaealiste hälbivat käitumist pigem süütegude puhul üldiselt. Süüteod on aga erinevad nii oma teo kui ka asjaolude poolest. Eraldi kuritegude, antud töökontekstis, täpsemalt alaealiste tapmiste kohta spetsiifilised uuringud puuduvad. Justiitsministeeriumile Jako Salla poolt tehtud uuringus „Alaealiste vägivallakuritegevus“ uuringus on küll vaadeldud vägivalla kuritegusid üldiselt, kuid autor on töös öelnud, et välja on jäetud tapmised (Salla 2010, lk. 5). Lisaks käesoleva magistritöö autori poolt kirjutatud rakenduskõrghariduse lõputööle „Alaealised tapjad“ on autor alaealiste tapjate kohta leidnud ainult kaks uurimustööd: Janne Sepp „Nooruktapjate sotsiaalsed karakteristikud ja motivatsioon“ ja Dalija Lotus „Nooruktapjad“.

Kriminaalset profiili on uuritud kahes Sisekaitseakadeemia lõputöös. 2000. aastal valmis Klaus-Jürgen Kaivo lõputöö teemal „Kriminaalne profileerimine“ ja 2012. aastal Aigro Raudsepp’ a lõputöö teemal „Kriminaalprofileerimine: Meetodi kasutamine kuritegude lahendamisel“. Esimene töö oli teoreetiline ja käsitles kriminaalse profileerimise olemust, ajalugu ja liike. Teine töö käsitles sarnaseid osasid, kuid lisaks oli tehtud ka empiiriline uuring. Uuringu käigus viis töö autor läbi intervjuud raskete kuritegude uurijatega, kelle sõnul Eestis eraldi profileerijaid vaja ei ole, kuid profileerimine on kasulik ja abiks uurimisele.

Alaealiste tapjate profileerimist on põhjalikult uuritud USA-s ja Suurbritannias. Nendest uuringutest tulenevate andmete (sotsiaalsete karakteristikute) põhjal on tänapäeva alaealised tapjad: enamasti meessoost, tõenäoliselt ei ole nad psühholoogiliselt või vaimselt

alaarenenud, tõenäoliselt ebaedukad koolis, enamasti ei ole nad pärit perekonnast, kus mõlemad bioloogilised vanemad elavad koos terves ja rahulikus keskkonnas, tõenäoliselt kogenud või näinud pealt peresisest vägivalda, eelnevalt, enne tapmise toime panemist, saanud mingi süüteo või süütegude eest karistada, tõenäoliselt narkootikume ja alkoholi kuritarvitavad võrreldes varasema aja alaealiste tapjatega (Heide, 1999, p. 33). Antud magistritöö **uudsuseks** on see, et seletatakse lahti profileerimise metoodika, mille põhjal koostatakse alaealiste tapjate kriminaalne profiil. Samuti uuritakse kriminaalset geograafilist profileerimist, mida autori teades ei ole varem Eestis uuritud.

Sellised profiilid on potentsiaalselt abiks alaealiste tapjate arvu vähendamisele läbi alaealistele tapjatele jälile jõudmise, kes on kuriteo sooritanud ja ennetusmeetodite. Töötava sotsiaalprogrammi puhul on andmed kurjategija kohta eriti olulised. Kriminaalse profiili koostamisega leitud tunnusjooned aitavad luua ennetusprogramme, mis oleks suunatud teatud tunnustega kurjategijatele, et neid efektiivselt rehabiliteerida. Üldiseid kurjategijate sotsiaalseid karakteristikuid on küll Eesti uuringutes leitud ja kirjeldatud, samuti on autor varasemalt rakendusliku kõrgharidusõppe lõputöös välja toonud üldise Eesti alaealise tapja profiili. Nüüdne eesmärk on suurendada valimit ja koguda rohkem statistilisi andmeid eriti sotsiaalsete karakteristikute osas. Suurem valim ja rohkemad sotsiaalsed karakteristikud võimaldavad koostada täpsema, kuid samas laiahaardelisema kriminaalse profiili, mis on abiks ennetuses ja uurimises nii prokuratuurile kui ka uurijatele. Magistritöö **aktuaalsus** tuleneb erinevate Eesti arengukavade eesmärkidest. Siseministeeriumi siseturvalisuse arengukava 2015-2020 üheks eesmärgiks on raskete kuritegude vähendamine järgnevatel aastatel (Siseministeerium, 2016). Sarnast mõtet kannab ka Vabariigi Valitsuse vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Selles on oldud konkreetsem ja toodud välja just laste ja noorte seas vägivalla ennetamise tähtsus (Vabariigi Valitsus, 2015). Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika arengusuundades aastani 2018 on aga täpsemalt välja toodud just ühe arengusuunana alaealiste kuritegevuse ennetamine (Justiitsministeerium, 2016). Üheks alapunktiks on seal alaealiste kurjategijatega seotud kriminaalasjade kiire menetlemine. Läbi alaealise tapja profiili saavad uurijad esialgse info alaealise tapja kohta, mille põhjal saavad nad ette valmistada menetlustoiminguteks, valides näiteks sobiva taktika kriminaalasja lahendamiseks. Läbi kiire menetluse on võimalik teistel instantsidel kiiremalt tegeleda alaealise kurjategija rehabilitatsiooniga, et ennetada tagasipöördumist vana käitumise juurde. Ennetusmeetmed on aga ainult siis efektiivsed, kui teatakse täpsemalt, milline on isik, kelle suhtes neid

enetusmeetmeid kohaldada on vaja. Hetkel aga puudub täpne profiil Eesti alaealiste tapjate kohta, seega olemasolevad enetusmeetmed alaealiste poolt toimepandud tapmiste vähendamiseks on väheefektiivsed. Noorte erinevusest ja selle teadvustamise vajalikkusest räägib ka Haridus- ja Teadusministeeriumi noortevaldkonna arengukava 2014-2020 (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014). Konkreetsemalt on seal kirjas, et noored ei ole ühesugused, kuid võimalused peaksid olema kõigil samad. Noorte alla aga kuuluvad ka kuritegelikule teele läinud noored ning nende taasühiskonnastumise üheks osaks ongi ka neile võimaluste pakkumine. Magistritöö kajastab ja analüüsib puudusi, mis kuritegelikel noortel tekkinud on, seega magistritöö tulemused on ka antud arengukavade seisukohalt tähtsad.

Magistritöö **uurimisprobleemiks** püstitatakse küsimus - Kuidas profileerida Eesti alaealist tapjat? Uurimisprobleemi täpsustamiseks esitatakse **uurimisküsimused**:

1. Kuidas kriminaalset profileerimist läbi viia?
2. Millised on kriminaalse profiili tüüpilised sotsiaalsed karakteristikud?
3. Missugused sotsiaalsed karakteristikud iseloomustavad Eesti alaealisi tapjaid?
4. Millised on Eesti alaealise tapja kriminaalse profiili erisused ja kuidas seda rakendada?

Töö **eesmärgiks** on selgitada välja Eesti alaealise tapja profileerimise võimalused ja lähtekohad ning kriminaalse profiili peamised karakteristikud. Uurimise eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmised **uurimisülesanded**:

- analüüsida profileerimise läbiviimise teoreetilisi aluseid, kriminaalse profiili olemust ning selle võimalikke rakendamise meetodeid ennetuses;
- analüüsida Eesti alaealiste tapjate kohtutoimikuid ja kaardistada nende peamised sotsiaalsed karakteristikud;
- koostada Eesti alaealise tapja profiil;
- teha ettepanekud alaealise tapja kriminaalse profiili rakendamiseks ja alaealiste tapjate rehabiliteerimise parandamiseks.

Töö eesmärgi saavutamiseks viidi läbi dokumendianalüüs, mille käigus autor analüüsis Eesti Maakohtute kohtutoimikuid. Vajalikud kohtutoimikud leidis autor Riigi Teataja ja Riigikohtu kohtulahendite otsingutest, lisaks aitas ka Politsei- ja Piirivalveameti analüüsiteenistus. Lõpliku valimi moodustasid 49 kohtutoimiku 65 alaealist tapjat. Ohvreid oli neil 51.

Töö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilises osas käsitleb autor profileerimist ja alaealiste kuritegevust. Profileerimisest antakse ülevaade ajaloo, olemuse, protsessi, rakendamise ja usaldusväärsuse kohta. Kuna peaaesjalikult on profileerimist uuritud USA-s, siis enamuse teoreetilisest osast põhineb USA teadurite uuringutel. Alaealiste kuritegevuse osas annab autor ülevaate selle olemusest ja tekkepõhjustest. Lisaks välismaa kirjandusele on autor toonud juurde ka Eesti teadurite poolt tehtud uuringud ja statistika.

Empiirilises osas annab autor täpsema ülevaate uurimisinstrumentidist ehk valimi moodustamisest ja uurimismeetoditest. Samuti antakse ülevaade Eesti alaealistest tapjatest ja analüüsitakse teo toimepanemise põhjuseid, tuuakse välja uuringu põhitulemused, Eesti alaealise tapja kriminaalne profiil ning järeldused alaealiste kuritegevusest ja selle ennetamisest.

Autor tänab Eesti Maakohtuid ja nende töötajaid, eelkõige kohtunike, kelle loal oli võimalik tutvuda vajalike kohtutoimikutega, samuti Politsei- ja Piirivalveametit abi eest ning eelkõige juhendajaid Jaan Huiki ning Uno Traati, kes olid magistritöö tegemise ajal suureks toeks.

1. KRIMINAALSE PROFILEERIMISE JA ALAEALISTE KURITEGEVUSE MÕTESTAMISE TEOREETILISED ALUSED

1.1 Kriminaalse profileerimise ajalugu ja olemus

Tänapäeva populaarmedia on kriminaalsest profileerimisest loonud pildi kui imevahendist, mis alati viib kuriteo toimepanijani. Olgu selleks näiteks Scherlock Holmes'i filmid/sarjad, NCIS teleseriaalid või kodumaised kriminaalsarjad, kõigis neis kasutatakse tihti profiili koostamist, mille abil leitakse alati kurjategija, kes teo toimepani. Lisaks ei kasutata profiili ainult kriminaalsete asjade lahendamisel, vaid selle järgi ennustatakse ka klientuuri kaubanduses ja muudes äriettevõtetes.

Kriminaalset profiili võib erinevalt luua ja tõlgendada (Douglas, et al., 1986). Seda, et tõlgenduse võimalusi on erinevaid on Turvey (2002, p. 1) arvanud ka kriminaalse profiili ajaloo kirjeldamise osas. Esimeseks kirja pandud kriminaalseks profiiliks peab ta teost „Malleus Maleficarum“, mis Eestis on tuntud nime all „Nõiahaamer“. Avaldati see aastal 1486 ning see oli mõeldud nõidade jahtimise manuaaliks. Teos kirjeldas nõidade füüsilisi tunnusoone, mille kogumit võis nimetada profiiliks. Selle profiili alusel tapeti miljoneid inimesi üle maailma. Füüsiliste karakteristikute alusel profiilide loomine jätkus isegi 20nda sajandi alguses ja tänapäevalgi on kasutusel profiile, mis füüsiliste tunnusoonte põhised kirjeldavad isikute käitumist. Need profiilid võivad isegi paika pidada, kuid kindlamate järelduste tegemiseks on vaja arvestada ka teisi karakteristikuid. (Turvey, 2002, p. 2)

1880ndatel toimusid Suurbritannias sarimõrvad, mida pani toime „Rappija Jack“. Kurjategijat nende mõrvade taga ei tuvastatud, kuid need juhtumid tõid suure arengu kriminalistika valdkonda. Nimelt Dr. George B. Philips tegeles ohvrite lahkamisega ning hakkas lahkamist dokumenteerima ja analüüsima, et leida selle kaudu andmeid võimaliku toimepanija ja toimepanemise viisi suhtes. Arusaam ohvri ja teo toimepanija vigastuste põhjustest ja ulatusest on väga tähtis osa kriminaalses profileerimises ka tänapäeval. (Turvey, 2002, p. 10)

Moodsa kriminaalse profileerimise isaks loetakse Dr. Hans Gross'i, kes 1894. aastal hakkas rohkem tähelepanu pöörama kurjategija käitumismustritele. Tema leidis, et kurjategijate puhul on teatud jooned, mis alati korduvad teo toimepanemisel. Sarnaselt temaga uurisid käitumistegureid edasi 1935. aastal politseinikud John J.O'Connell ja Harry

Soderman, kes jõudsid täpsemate profiilide koostamiseni erinevate kurjategijate kohta. (Turvey, 2002, p. 9) Kuna käitumine väljendab isiksust, siis läbi käitumise uurimise saab paika panna, mis tüüpi isikuga on tegemist (Douglas, et al., 1986). Füüsiliste karakteristikute ja käitumistegurite kõrval arenes edasi ka kriminalistika.

Lisaks käitumisteguritele on väga tähtis tänapäeva kriminaalse profileerimise protsessis teada ka käitumise tausta ehk psühholoogiat selle taga. Täpsem psühholoogiline uurimine sai alguse USA-s 1950ndatel kui psühhiaater Dr. James A. Brussel profileeris täpselt George Metesky, kes oli tuntud ka kui „Hull pommitaja“. Antud isik suutis lõhata eelnevalt New Yorkis 37 pommi. Hilisemalt pidas Dr. Brussel'i profiil paika ka sarimõrvari Albert DeSalvo osas. Profileerimiseks võrdles ta kuriteopaigalt kogutud tõendeid, mis viitasid tundmatu kurjategija käitumisjoontele, mis omakorda võimaldasid näha sarnasust tema mitmete patsientide käitumisjoontega. 1955. aastal sidus Kretschmer füüsilised karakteristikud isikuomadustega ja kriminaalse potentsiaaliga. (Turvey, 2002, pp. 13-14)

Kõik selle laiaulatuslikkuse liitis üheks tervikuks ehk ka tänapäeval tuntud kriminaalseks profileerimiseks 1960ndatel tekkinud FBI profileerimise üksus. (Turvey, 2002, pp. 16-17) Viimase poole sajandi jooksul on kriminaalse profileerimise kasutamise ja uurimise hulk jõudsalt kasvanud (Copson, 1995; Egger, 1999; Wilson, et al., 1997; Witkin, 1996). Samuti on kriminaalse profileerimise kasutamine muutunud tavapäraseks ka politseisüsteemides üle kogu maailma (Homant & Kennedy, 1998). Eesrindlikumad riigid kriminaalse profileerimise osas on USA ja Ühendkuningriigid, kuid tähtis roll selles on ka Rootsil, Soomel, Saksamaal, Kanadal ja Hollandil (Snook, et al., 2007) Samuti on Eestis kriminaalset profileerimist rakendatud, kuid see ei ole saanud nii populaarseks kui mujal maailmas. Näiteks puuduvad Eesti politseisüsteemis töötajad, kelle põhiülesandeks oleks profileerimine.

Turvey (2002, p. 1) on oma teose alguses võtnud tänapäevase kriminaalse profileerimise kokku kui protsessi, mille käigus tehakse järeldused teo toimepanija individuaalsete karakteristikute osas. Võib järeldada, et suurema täpsuse annab profiilile see, kui käsitletud on kõikvõimalikke olulisi profileerimise tunnusoone, mis teo toimepanija kohta infot annaksid. Hilisemalt on leitud, et kriminaalset profileerimist võib mõista ka laiemalt kui kirja pandud profiil, näiteks kuuluvad selle alla suuline, uurimisalane, intervjuerimisalane ja seotud kuritegude kohta nõuandmine (Gekoski & Gray, 2011). Neid nõuandmisi on nimetanud kui käitumisalase uurimise nõuanded (Almond, et al., 2007).

Kriminaalne profileerimine on kurjategija isiksuse, käitumise ja demograafiliste karakteristikute kohta järelduste tegemine põhinedes kuriteopaigalt saadult tõenditele (Snook, et al., 2007). Isiksuse ja käitumise tunnusjoonte olulisust on käsitlenud ka Douglas oma kolleegidega (Douglas, et al., 1986). Kriminaalset profiili on kirjeldatud ka kui vihjete kogumikku (Rossi, 1982), eksperthinnangut isiku spetsiifilise informatsiooni osas, kes teo toime pani (Geberth, 1981) ja biograafilist portreed isiku käitumuslikest seaduspärasustest, trendidest ja tendentsidest (Vorpapel, 1982). Samas Kocsis ja Palermo on oma 2015. aasta uuringus defineerinud kriminaalse profiili kui käitumise tunnusjoonte kogumi (Kocsis & Palermo, 2015). Tuginedes eeltoodule võib väita, et käitumise karakteristikud on kriminaalse profiili koostamise põhialuseks.

Profileerija tööd võib võrrelda psühholoogi tööga. Psühholoog uurib ja õpib inimest tundma ning läbi selle teeb oletused, kuidas isik teatud situatsioonides käituda võib või mida teeb ta tulevikus. Profileerimine on aga sama protsess tagurpidi, siin uuritakse inimese tehtud tegusid ning nende põhjal ennustatakse milline inimene võis need teod toime panna. (Brussel, 1968)

Kriminaalne profileerimine põhineb sellel, et inimeste mõtted juhivad nende tegusid (Douglas, et al., 1986). Seda, et inimese käitumine ja tema karakteristikud on omavahel tugevalt seoses on leitud ka teistes uuringutes. Samuti põhineb tänapäeva psühholoogia ideel, et inimese käitumine peegeldab tema isiksust. (Kocsis, 2004)

Kriminaalse profileerimise all on mõeldud ka käitumise, kuriteopaiga, kriminaalse isiksuse, kurjategija, psühholoogilist profileerimist ning kriminaaluurimuslikku analüüsi (Turvey, 2002, p. 1). See näitab, kui laiaulatuslik kriminaalne profileerimine on ja kuidas võidakse laialivalguse tõttu seda valesti tõlgendada.

Tavaliselt kasutatakse kriminaalset profileerimist politsei poolt ja siis, kui muud ressursid on ammendunud või ei ole viinud tulemuseni (Wilson, et al., 1997). Samas on kriminaalne profileerimine paljude maade politsei poolt kasutusele võetud ning on loodud lausa eraldi üksusi profileerijatele (Kocsis, 2004). Kriminaalset profileerimist on kasutatud edukalt politsei poolt erinevates valdkondades ja seda hinnatakse, sest see aitab kitsendada uurimissuunda. Profiil ei paljasta kurjategija identiteeti, kuid annab ülevaate sellest, milline inimene võis teo toime panna. Erinevate kuritegude osas on koostatud ka üldist kriminaalset profiili, mis nende toimepanijaid iseloomustab. (Douglas, et al., 1986)

Eriti edukas on kriminaalne profiil olnud vägivalda- ja motiivita kuritegude puhul (Douglas, et al., 1986). Kõige suurem abi profileerimisest on aga olnud just ebatavapäraste vägivaldsete kuritegude lahendamisel (Kocsis, 2004).

Kriminaalne profileerimine ei pea ilmtingimata olema ainult uurimismeetod (Woskett, et al., 2007). Profileerimise käigus saadud andmeid võib näiteks kasutada lisainformatsioonina ülekuulamist läbi viies või näiteks kohtutes abimaterjalina (Owen, 2004). Samuti võib karakteristikutest koosnev profiil aidata uurijatel leida kahtlusalused ning välja töötada tehnika ja strateegia nende ülekuulamiseks (Douglas, et al., 1986).

Kriminaalse profileerimise rakendamise võimalusi on mitmeid, näiteks pantvangi võtmise puhul (Reiser, 1982). Sellise juhtumi puhul on äärmiselt oluline teada saada pantvangi võtja profiil. Selle kiire koostamine võib anda infot selle kohta, mida ta plaanib edasi teha ning seega on politseil kergem järgmised sammud paika panna. Ka anonüümsete ähvarduskirjade, -kõnede või tänapäeval –videote puhul on kriminaalset profileerimist kasutatud (Casey-Owens, 1984). Tekst töödeldakse psühholingvistiliselt arvuti abiga läbi ning analüüsitakse sõnakasutust. Nii nagu inimestele on omased teatud tunnused on ka inimeste sõnakasutus erinev ning selle põhjal saab isikute kohta järeldusi teha, profiili koostada ja isegi leida, kas erinevad tekstid on sama isik koostanud. (Douglas, et al., 1986)

Sarnaseid kriminaalse profileerimise võtteid eeltoodule on võimalik kasutada kõigi kuritegude puhul. Parima ülevaate aga selle kasutamisest annab kõige raskema kuriteo ehk teise isiku tapmise profileerimine. Siinkohal ei piisa ainult tapja analüüsimisest, kriminaalse profiili koostamise jaoks on väga oluline analüüsida ka ohvrit. Enamasti ei ole ohvrid valitud suvaliselt, vaid kurjategija jälgib kindlat mustrit. Samas alati on mingi motiiv teo taga. Eriti oluline on kriminaalse profiili koostamine siis kui tapja isik ei ole teada. Ohvri analüüsimisel saadud teave võib paljastada motiivi, mis omakorda võib juhtida tapjani. Just niinimetatud „pimedate“ kuritegude puhul on kriminaalse profiili potentsiaal kõige suurem. Samas Douglas nendib, et alati ei pruugi kuriteopaigast piisavalt infot toimepanija motiivi või isikutüübi kohta saada. (Douglas, et al., 1986)

Kurjategija geograafiline profileerimine seab esikohale kurjategija otsimise. Kui kurjategija paneb toime mitmeid rikkumisi, siis võib see tekitada palju kahtlusaluseid. Kurjategija geograafiline profileerimine aitab aga kahtlustatavate hulka vähendada. Selle profileerimise puhul analüüsitakse juba toimepandud kuritegusid ja seda, kus nende toimepanija elas. Selle kasutamise võimalus on aga limiteeritud, sest see ei pruugi aidata jälile jõuda kurjategijale, kui ta pole kuriteo lähedasest paigast pärit. Samuti oleneb väga

palju selle profileerimise puhul millise taristuga piirkonnas tegu toime pandi. Näiteks erinevad omavahel kesklinn ja äärelinn, sest transpordi ja andmete kogumise võimalused on erinevad. (Mburu & Helbich, 2015)

Arenenud läänemaailmas on aga kriminaalne geograafiline profileerimine tõestanud ennast abivahendina. Arenguriikides pole seda väga uuritud. Kriminaalne geograafiline profileerimine põhineb kurjategija teekonna valikute karakteristikutel ja faktoritel, mis mõjutavad ohvri valikut. Kurjategija teekond ei pruugi alata kodust, tema ohver võib olla välja valitud ja kuritegu planeeritud, kuid on ka juhtumeid, kus tegutsetakse puhtalt impulsiivselt. Näiteks võib kurjategija teo toime panna kohas, kus ta näeb just sellel momendil head võimalust mitte vahele jäämiseks või kohas, mida ta tunneb väga hästi ja kus oskab tegu planeerida. Enamik kuritegusid pannakse aga erinevate uuringute andmetel toime kurjategija kodude lähedal. (Mburu & Helbich, 2015)

Tabel 1. Kuriteopaiga kaugus toimepanija kodust (autori koostatud)

Uuring	Kaugus kodust
Warren, Reboussin, and Hazelwood 1995 (Warren, et al., 1995)	3,2 km sarimõrvarite puhul
Snook, Taylor, and Bennell 2004 (Snook, et al., 2004)	3,2 km sarimõrvarite puhul
Hewitt, Beauregard, and Davies 2012 (Hewitt, et al., 2012)	Vägistajad leiavad ohvri palju lähemalt kui näiteks kurjategijad, kes materiaalset kasu soovivad. Alla 1 km.
Godwin & Canter 1997 (Godwin & Canter, 1997)	0,32 – 0,80 km sarimõrvarid USA's
Meaney 2004 (Meaney, 2004)	Kuni 8 km hõredamalt asustatud kohtades
Sarangi & Youngs 2006 (Sarangi & Youngs, 2006)	Röövlid India eeslinnades umbes 1,6 km
Mburu & Helbich 2015 (Mburu & Helbich, 2015)	Kurjategijad üldiselt panevad 75% juhtudest toime 2 km raadiuses kodust

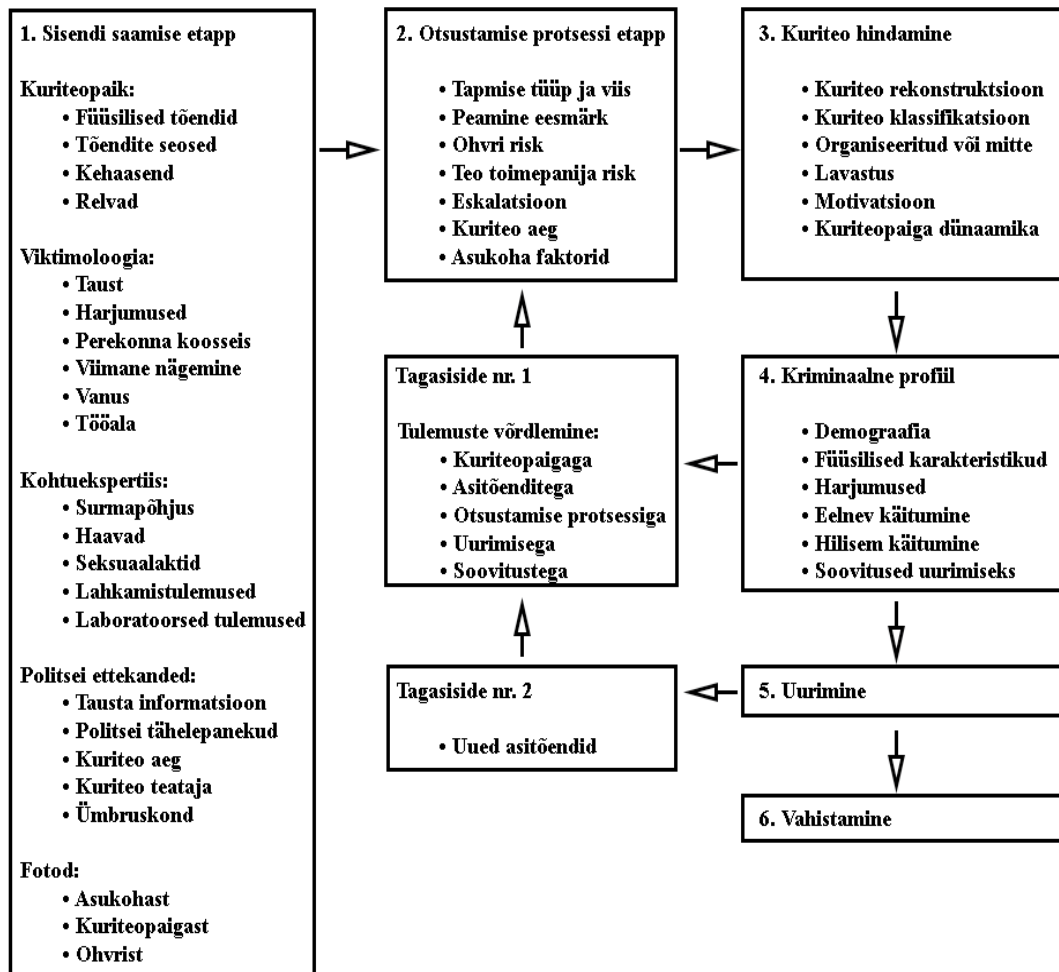
Keskmine distant, mille kurjategija läbib teo toimepanemiseks oleneb erinevatest faktoritest, näiteks kuriteoliigist, strateegiast, keskkonnast ja sihtmärgi väärtusest (Kent, et al., 2006; Sarangi & Youngs, 2006; Law & Quick, 2012). Pendeldajatel ehk isikutel, kes liiguvad pidevalt töö ja kodu vahet on kalduvus otsida kaugemalt oma ohvreid, aga näiteks uitajad otsivad ohvrit oma kodu või muu nendele tähtsa koha ligidalt (Meaney, 2004).

Oma uuringu põhjal Keenia linnas Dandora's järelavad uurijad Mburu ja Helbich, et sarnaselt arenenud riikidele toimib kriminaalne geograafiline profileerimine ka arenguriikides. Üheks põhjuseks on see, et olenemata linnade arengust on nende taristu sarnane. Samas kritiseerivad nad oma uuringut öeldes, et uuring põhineb lahendatud kuritegudel, sest lahendamata kuritegusid ei saa analüüsida antud võtmes. Samuti mõõnavad nad, et kuigi linnade taristu on sarnane, siis nende erisused samuti mõjutavad tulemust. Uuringus eeldati, et kõik ohvrid alustasid oma teekonda kodust, kuid reaalsuses võis teekonna alguseks olla ka mõni muu neile tähtis koht. Lisaks tuleb arvestada, et ohvri valikul on mitmeid muid põhjuseid peale teekonna ohvrini, mida tuleb arvestada. (Mburu & Helbich, 2015)

Profileerimist on intuiitiivselt kasutatud juba aastasadu. Selle aja jooksul on aga muutunud põhimõtted, mille põhjal profileeritakse. Kui algselt olid väga tähtsal kohal isikute füüsilised omadused, siis tänapäeval on profileerimise põhirõhk psühholoogilistel ja sotsiaalsetel karakteristikutel. Peasjalikult kasutab profileerimist, täpsemalt kriminaalset profileerimist politsei, kuid seda on võimalik rakendada ka muudes valdkondades. Profileerimine tähendab kõige üldisemalt seda, et isiku tegevusest jäänud jälgede põhjal mingis situatsioonis tehakse järelusi kurjategija psühholoogiliste ja sotsiaalsete karakteristikute kohta. Kriminaalset profileerimist saab rakendada erinevate kuritegude puhul, kuid kõige paremini rakendub see raskete kuritegude puhul, sest siis jääb teo toimepanijast maha kõige rohkem jälgi, mille põhjal järelusi teha. Samuti on tähtis osa profileerimise juures ka ohvri andmetel, sest see võib paljastada uusi asjaolusid uurimiseks. Uuema haruna on kasutusel kriminaalne geograafiline profileerimine, mis ennustab teo toimepanija elukohta kuriteopaiga suhtes. Kriminaalse profileerimise eesmärk on välja selgitada teo toimepanija või kitsendada kahtlustatavate ringi.

1.2 Kriminaalse profileerimise protsess ja rakendamine rehabiliteerimises

Klassikalisel kriminaalse profiili koostamisel on kolm peamist osa. Esiteks kogub politsei kuriteopaigal võimalikult palju andmeid, seejärel edastatakse kogutud andmed profileerijale, kes saadud andmeid analüüsib ning viimases osas koostab profileerija profiili isiku kohta, kes kuriteo toime võis panna. (Snook, et al., 2007) Profileerija oskuseks on see, et ta oskab kuriteopaiga dünaamika siduda teatud kriminaalse isiksuse tüübiga, kes on sarnaseid kuritegusid toime pannud. (Douglas, et al., 1986)

Joonis 1. Kriminaalse profiili koostamise etapid (Douglas, et al., 1986)

Douglas koos kolleegidega tehtud uuringus on kriminaalse profileerimise koostamisel olnud põhjalikum kui Snook ning tema on teinud selle 5-etapiliseks (Joonis 1). Esiteks etapp sisendi saamiseks, kus kogutakse kokku kõikvõimalikud andmed: kuriteopaik, viktimoloogia, kohtuekspertiis, politsei ettekanded ja fotod. Lisaks toob ta välja, et profileerimise puhul on oluline teada ka isiku tausta nii täielikult kui võimalik. Taust peaks kajastama infot koduse olukorra, töökoha, maine, harjumuste, hirmude, füüsilise võimekuse, isiksuse, varasemate rikkumiste, perekonna suhete, hobide ja seltskondlikkuse kohta. Eemale tuleb aga hoida hüpoteesidest kahtlustatava osas, sest see võib mõjutada profileerimise protsessi. (Douglas, et al., 1986)

Teiseks on otsustamise protsess. Siin vaadatakse ja selekteeritakse kogu esimeses protsessis saadud info, mis lõpuks jagatakse loogilisteks organiseeritud osadeks. Põhiosasid on 7 ja nendeks on tapmise tüüp ja viis; peamine eesmärk, ohvriks langemise risk, teo toimepanija risk, eskalatsioon, kuriteo aeg ja asukoha faktorid. Tüübi ja stiili osas

on tähtis teada mitu ohvrit oli, kas kuriteod pandi toime samas paigas, kas ohvrid ja kuriteo toimepanija olid tuttavad või võõrad. Tapmiste puhul on aga erisusi veel rohkem, mida tuleb profileerimisel arvestada. Massimõrvarite ja kiremõrvarite puhul ei mängi ohver rolli, nemad tapavad isikud, kellega nad kokku puutuvad. Vastupidiselt neile valib sarimõrvar oma ohvrid hoolikalt, et mitte vahele jääda. Massimõrvarid ja kiremõrvarid tapavad emotsioonide puhangus ning ei anna oma tegudest aru. (Douglas, et al., 1986)

Kuriteo eesmärk on tähtis kindlaks teha, sest kurjategija plaan ei pruugi olla kedagi tappa, kuid muud kuritegu sooritades paneb ta selle toime. Peamised eesmärgid võivad olla: kuritegelik võrgustik; emotsioonid, isekus, kindel või seksuaalne põhjus. Tapja võib tegutseda üksi või grupis. Ohvriks langemise riski hinnatakse skaalaga madal, keskmine ja kõrge. Peamisteks hindamiskriteeriumiteks on ohvri vanus, töö, elustiil, füüsiline vorm, vastupanu võime ja koht, kus ta asub. Teadmised ohvrist aitavad ennustada võimalikku kurjategijat. (Douglas, et al., 1986)

Kurjategija riski puhul hinnatakse teisisõnu vahele jäämise riski ehk kas isik pani teo toime päeval suure rahvaarvuga ja tiheda asutusega kohas või öösel kohas, kus pole tiheasumit ja inimesi. Eskalatsiooni osas hinnatakse, kas kurjategija võib peale antud juhtumit veel juhtumi toime panna. (Douglas, et al., 1986)

Aja faktori põhiosad jagunevad järgnevalt: ohvri tapmine, lisategevused surnukeha juures ja surnukehast vabanemine. Oluline on ka toimepaneku aeg, sest see võib anda informatsiooni toimepanija elustiili ja töökoha kohta. Koha faktorid on samuti olulised, täpsemalt, kus ohvriga esmalt kokkupuututi, kus kuritegu aset leidis ja kas kuriteopaik ja surmapaik erinevad. See annab infot selle kohta, kas ohvrit transporditi millegagi või tapeti kokkupuute kohas. (Douglas, et al., 1986)

Kolmas etapp on kuriteo hindamine. Siin hinnatakse eelpool kogutud andmeid ning rekonstrueeritakse kuritegu. Rekonstrueerimise käigus on võimalik saada uusi andmeid kuriteo käigus tehtu, käitumise ja kuriteo planeerimise kohta. Motivatsioonil on siin etapis tähtis osa, seda on raske ennustada, kuid organiseeritud tapmiste puhul on seda siiski võimalik teha. Organiseerimatus võib viidata sellele, et kurjategija on psüühiliselt haige, stressis, paanikas või sõltuvusainete mõju all tegu toime pannes. Samuti omab siin etapis tähtsat mõju kuriteopaiga dünaamika. Tähtsamad asjad, mida analüüsida, on kuriteopaiga asukoht, surmapõhjus, tapmise meetod, surnukeha asend, liigsed traumad ja vigastuste asukohad. Näiteks eriti jõhkrate või ihaga seotud mõrvade uurimisel tehakse viga hakates

kahtlustama endiseid seksuaalkurjategijaid, selliseid kuritegusid panevad aga enamasti toime alaealised, kellel eelnevalt puudub kuritegelik taust. (Douglas, et al., 1986)

Profileerimise etapis koostatakse profiil, mis koosneb taustainfost (demograafiline), füüsilistest tunnusjoontest, harjumustest, uskumustest, väärtustest, varasemast käitumisest enne kuritegu ja peale kuritegu. Selle osaks võivad olla ka soovitud uurijatele, mida uurimise käigus kurjategija suhtes arvestama peab. (Douglas, et al., 1986) Profileerimiseks võib kasutada ka nelja etappi: kognitiivsed protsessid (motiiv, kas kurjategija tundis ennast kindlalt, kohas, kus ta teo toime pani, kas ta näitas välja kahetsust), füüsilised karakteristikud (sugu, vanus, rahvus, juuste värv, näokarvad), käitumine kuriteo ajal (kas üritas oma identiteeti varjata, kas eemaldas kuriteopaigalt tõendeid), sotsiaalne taust ja harjumused (perekonnaseis, haridus, alkoholi tarbimine, sõjaväe kogemus). (Kocsis, et al., 2000; Kocsis, et al., 2002; Kocsis, 2004; Kocsis, et al., 2005) Suuremas osas on nende profileerimise etapid samad, kuid Douglas'e profileerimise etapid on üldisemad ja hõlmavad endas Kocsis'i poolseid profileerimise etappe.

Profileerimise etapile järgneb uurimise etapp, kus kasutatakse varem koostatud profiili uurimise käigus. Profiili võrreldakse kahtlustatavatega. Kui uurimise käigus peaks aga kogutama uusi tõendeid, siis profiil vaadatakse üle ja muudetakse seda vajadusel. Kui kõik peab kahtlustava osas paika, siis järgneb tema vahistamine ja süüdistamine. (Douglas, et al., 1986)

Profileerija analüüsisosas eristatakse kahte osa: kliiniline ja statistiline. Kliiniline osa analüüsi juures tähendab seda, et profileerija teeb järeldusi enda intuitsiooni, teadmiste, kogemuste ja koolituse põhjal (Boon, 1997; Douglas & Olshaker, 1995; Douglas & Olshaker, 1997; Ressler & Schachtman, 1992; Turvey, 1999; West, 2000). Statistilises osas tehakse järeldusi põhinedes kurjategijate analüüsidele, kes on varasemalt toime pannud sama kuriteo (Canter, 2004; Farrington & Lambert, 1997; Keppel & Weis, 1993; Salfati, 2000). Douglas koos kolleegidega tehtud uurimuses toob profileerimise juures välja just kliinilise osa olulisuse öeldes, et profileerijad on profileerimist õppinud läbi ajurünnakute, intuitsiooni ja haritud ennustamisega. Nende asjatundlikkus tuleneb aastatega tulnud tarkusest, valdkonna kogemusest ja kokkupuudetest paljude juhtumitega. (Douglas, et al., 1986) See tähendab, et heal profileerijal peavad olema varasemad kokkupuuted kuritegude uurimisega ning samuti peab oskama ta rakendada juba varasemalt kogutud teavet kurjategijate kohta.

Inimesed on alati eriarvamusel, mida kurjategijatega teha peale nende süüdimõistmist. Osad inimesed on seisukohal, et nad tuleks võimalikult pikaks ajaks vangistada, teiste arvates on aga mõistlik neile anda võimalus, neid vangistuse ajal rehabiliteerides, et nad oma käitumist ei kordaks vabanedes. Samas on ka neid, kelle arvamus on vahepealne ehk kurjategijaid tuleks hinnata, keda on mõtet ravida ja keda mitte, kes peaksidki võimalikult pikalt vangistatud olema. (Bull, et al., 2006, p. 166)

Rehabiliteerimisse usuvad paljud riigid üle maailma, näiteks Suurbritannias läbisid 2001ndal aastal ainult 1385 kurjategijat alustatud rehabilitatsiooniprogrammi, 2004ndal aastal oli neid juba 15000. Rehabiliteerimisega tegelevad enamasti psühholoogid, kelle eesmärgiks on tegeleda kurjategijate probleemi lahendamise, sotsiaalse kontrolli ja enesekontrolli oskustega. Kriminaalpsühholoogilised uuringud näitavad, et just nendest oskustest on kurjategijatel puudu ning need kognitiivsed puudujäägid on üheks põhjuseks, miks kuritegusid sooritatakse. Rehabiliteerimise käigus üritatakse neid oskuseid arendada, näiteks üritatakse vähendada nende jäika mõtlemist ja impulsiivsust ning õpetada selle asemel mõtlema laiemalt ning kasutama oma uusi oskusi. (Bull, et al., 2006, p. 167)

Selline usk rehabiliteerimisse pole aga koguaeg olnud nagu viimastel aastakümnetel. 1950-1960ndatel oli rehabiliteerimine kasutusel, kuid 1974 Martinson'i uurimuses, kus rehabiliteerimise efektiivsust uuriti leiti, et see on 48% juhtudel efektiivne ning järeldati, et see ei ole piisav ning sellega ei tasu jätkata. Samuti oli sellel ajal neid uurijad, kelle arvates oli 48% efektiivsust piisav, et rehabiliteerimisega jätkata, kuid uuesti ülemaailmselt tunnustust leidis see aastal 1990. Sellel ajal tehtud erinevad meta-analüüsid rehabiliteerimise kohta näitasid, et kui kurjategija valitakse ja profileerimise käigus leitakse tema puudujäägid mingites oskustes, mida rehabiliteerimise käigus arendatakse, siis rehabiliteerimine võib olla väga efektiivne. (Bull, et al., 2006, pp. 169-170)

Ennetuse puhul on tegemist väga laia valdkonnaga, et seda paremini mõistetavaks ja rakendatavaks teha on ennetusel kolm üldtunnustatud tasandit. Esimene tasand on mõeldud kogu populatsioonile või suuremale inimgrupile. See on ennetus kõige üldisemas võtmes, kus inimestele avaldatakse mõju näiteks üleriigiliste ennetuskampaaniatega. Konkreetsemate näidetena võib siin välja tuua piirkonnapolitseitöö, ennetusprogrammid koolides, tugiisikuprogrammid ja noorsootöö. Teine tasand on suunatud konkreetsematele riskirühmadele või -isikutele, kellel on kõrgem risk panna toime mingi kuritegu, kuid nad seda teinud veel ei ole või on toime pannud mingi pisirikumise. See tasand hõlmab endas põhiliselt konkreetseid rehabiliteerimisprogramme, näiteks viharavi, alkoholismi vastased

programmid, noortele tegevust pakkuvad programmid jne. Kolmas tasand on aga suunatud isikutele, kes on juba mingi kuriteo toime pannud. Näitena rakendatakse sellel tasandil kurjategijale karistuse osas kriminaalhooldust koos tingimustega läbida konkreetsed ennetusprogrammid. Samuti käib siia alla taastav õigus, ohvriabi ja vanglates rakendatavad ennetusprogrammid. (Brantingham & Faust, 1976)

Olenemata ennetus tasandist peab ennetusprogramm vastama kurjategija vajadustele. Suurbritannia siseministeerium on võtnud kasutusele akrediteerimise süsteemi (CSAP), mille abil valitakse välja programmi kurjategijad ja meetodid nende rehabiliteerimiseks. See on olnud aastaid üsna sarnane, kuid viimane 2010-aastal kinnitatud süsteem koosneb järgmistest punktidest (Magurie, et al., 2010):

1. Mudel muutustest: Peab olema koostatud kindel mudel, mis näitab, kuidas kurjategijat asjakohaselt muudetakse.
2. Kurjategijate valik: Millistele kurjategijatele on programm suunatud ja milliste meetodite abil nad programmi valitakse.
3. Riskifaktorite määramine: Vaja on kirjeldada, kuidas programm mõjutab riski faktoreid, mis on seotud retsidiivsusega.
4. Efektiivsed meetodid: Peab tõendama, et rehabiliteerimise meetodid, mida kasutatakse, avaldavad suure tõenäosusega mõju määratud riskifaktoritele.
5. Oskuste suunitlus: Peab näitama, kuidas programm aitab kaasa oskuste arendamisele, mis aitaksid osalejatel eemale hoida kriminaalsetest tegevustest.
6. Intensiivsus, järjepidevus ja kestvus: Vaja on määrata kui sagedasti ja mitu korda programmi raames kohtutakse, et rehabilitatsioon oleks efektiivne.
7. Kohustus ja motivatsioon: Programm peab olema struktureeritud, et osalejatel oleks maksimaalne kohusetunne ja motivatsioon programmis osalemiseks.
8. Programmide ja teenuste pidevus: Programmi ja kurjategijaga tegelemine peab olema seotud nii vanglakaristuse kui ka kriminaalhoolduse ajal.
9. Aususe tagamine: Programmil peavad olema sisse ehitatud mehhanismid, millega oleks võimalik jälgida programmi osasid ja võimaldaksid kohaldada programmi vajadusel paremini.
10. Jätkuv hindamine: Peab olema kirjeldatud, kuidas programmi hinnatakse, et selle efektiivsust oleks võimalik analüüsida. Pikas perspektiivis tähendab see seda, et oleks võimalik hinnata, kas isik on peale programmi lõppu uuesti süüdimõistetud või mitte, põhinedes asjakohastele võrdlusandmetele.

Seda akrediteerimise süsteemi on ka teised riigid kasutanud enda akrediteerimise süsteemi üles ehituseks. (Bull, et al., 2006, pp. 171-172) Kõige tähtsam osa on kurjategija hindamine. Seda osa võib nimetada profileerimiseks, sest sarnaselt profileerimisele vaadeldakse siin kurjategija taustaandmeid ning koostatud profiili põhjal hinnatakse, kas kurjategija on programmi sobiv ja mida ta täpsemalt programmis vajab. Näiteks murdvargaid, kes oma kuritegusid toime pannes ei ole agressiivsust üles näidanud, ei ole mõtet saata programmi, mille põhiliseks riskifaktoriks on agressiivsus. Samuti isikul, kellel on pikk karistusregister või kes on toime pannud väga raske kuriteo, on vaja teistsugust programmi kui isikul, kes esimest korda kuriteo toime paneb. Need isikud, kelle eluviisi hulka kuuluvad kriminaalsed teod, vajavad suuremat sekkumist ja arendamist rohkemate oskuste osas. (Bull, et al., 2006, pp. 174-175)

Kurjategija hindamise osas on 3 peamist põhimõtet: risk, vajadus ja vastuvõtlikkus. Programm on efektiivne, kui kõik need 3 põhimõtet on kaetud. Riski põhimõtte puhul hinnatakse seda, kui tõenäoline on, et kurjategija uue kuriteo toime võib panna. Mida suurem on tõenäosus, seda suurem on risk. Suurema riski puhul peab programmiga sekkumine olema intensiivsem ja pidevam, et kurjategijal ei tuleks uut mõtet kuritegu toime panna. Uurimustest on aga selgunud, et just need suurema riskiga kurjategijad on enamasti need, kes programmi pooleli jätavad, kuigi programmid on enamasti just neile suunatud. (Bull, et al., 2006, pp. 175-176)

Kui riski printsiip käsitleb peamiselt rehabilitatsiooni intensiivsust ja aega, siis vajaduse printsiip käsitleb kriminogeenseid vajadusi. Kriminogeense vajaduse all võib mõista neid kurjategija elulisi probleeme, mis viivad teda kuritegelikule teele. Näiteks võib isikul puududa elukoht, olla probleemsed peresuhted, mingi sõltuvus jne. Ebapiisava hariduse korral on isikul raske leida tööd või hoida oma töökohta. Kuna selliseid vajadusi on võimalik muuta, siis nende muutmine vähendab ka retsidiivsuse riski. Paremaks mõistmiseks sobib suitsetamise näide. Suitsetamist võib olla isikul maha jätta raske, sest partner samuti suitsetab või asendatakse suitsetamisega söömine, et kaalu kontrolli all hoida. Suitsetamisest lahti saamiseks tuleb aga teada saada see põhjus, miks ei suudeta suitsetamist maha jätta. Teadvustades omale seda põhjust on võimalik sellega tegeleda. Just selline põhjus ongi kriminogeenne vajadus. (Bull, et al., 2006, pp. 176-178)

Lisaks eelmistele printsiipidele tuleb arvestada ka vastuvõtlikkuse printsiipi. Siin tuleb arvestada sellega, kui vastuvõtlik kurjategija on. See oleneb tema isiksusest, oskustest ja

õppimisstiilist. Lisaks mängivad siin rolli isiku karakteristikud, näiteks rahvus, sugu, kognitiivne võimekus, lugemisoskus, motivatsioon ja võime töötada grupis. Neid tunnusjooni on aga veelgi, mida peaks arvestama. Rehabilitaerimise meetmed on õnneks aastatega arenenud ning lisaks on tulnud uuringuid, mis toetavad teatud rehabilitaerimise meetodeid ja selle osasid. Samas on aga jätakuvalt küsimus nende efektiivsuse osas. (Bull, et al., 2006, pp. 178-179)

Kokkuvõtvalt hõlmab kriminaalne profileerimine endas kolme peamist etappi. Esimeses etapis koguvad sündmuskohale reageerijad võimalikult palju infot kuriteopaigalt ja tunnistajatelt, eelnevalt on aga määratletud ka vajalik info, mida koguda on vaja. Seejärel teises etapis edastatakse kogutud informatsioon profileerijale, kes seda analüüsib ja vajadusel andmeid juurde küsib. Kolmandas etapis aga koostab profileerija oma analüüsi tulemuste põhjal kriminaalse profiili. Meetodeid profileerimiseks on mitmeid ja nendes võib olla ka rohkem etappe kui kolm. Rohkemate etappidega meetod loob paremad eeldused täpsema profiili koostamiseks. Kriminaalne profiil on aga väga heaks aluseks rehabilitatsiooniprogrammide välja töötamisel või kurjategijate suunamisel õigesse programmi, sest inimesed ja nende vajadused on erinevad. Samuti on oluline eristada ennetus tasandeid, kuid käesoleva töö puhul on kõige tähtsamaks ennetuse kolmas tasand, mis on suunatud kindlatele isikutele, kes on juba kuriteo toime pannud. Just analüüsi etapp profileerimisel on see, mis otsustab kriminaalse profiili täpsuse ja sealhulgas ka rehabilitatsiooniprogrammi efektiivsuse. Analüüsi etapp jaguneb kliiniliseks ja statistiliseks. Kliiniline hõlmab endas peamiselt profileerija kogemust ja statistiline varasemaid analüüsitud andmeid ning tulemusi. Just profileerimise kliiniline osa seab küsimärgi alla selle usaldusväärsuse.

1.3 Kriminaalse profileerimise usaldusväärsus

Viimastel aastakümnetel olulisi radikaalseid muutusi profileerimise kui protsessi suhtes toimunud ei ole. Suur dilemma on aga tekkinud selle usaldusväärsuse küsimuses, sest nagu eelpool profileerimist kirjeldades sai väidetud, siis on selles suur osa profileerija subjektiivset arvamust (käesolev töö, lk 17). Vanasti piisas usaldusväärsuseks tunnustatud isiku arvamusest, siis tänapäeval tingib usaldusväärsuse teaduslik ja tõestatatav taust.

2004. aasta artiklis nendib Kocsis, et kuigi kriminaalse profileerimise populaarsus ja kasutamise hulk on märgatavalt tõusnud, siis 2004. aastal ei olnud veel piisavalt teaduslikke

tõendeid, et profileerimisest kasu on. Teaduslikke tõendeid on aga vaja, sest profileerimise kasutamise hoogustumine on tinginud selle, et on tulnud esile juhtumeid, kus profiil ei vastanud tegelikkusele. (Kocsis, 2004) Samuti Turvey kirjutab oma 1999. aasta teoses, et on olnud juhtumeid, kus profileerijate profiilid on politseiuurijaid valele teele viinud. Turvey arvab, et ebaõigeid profileid võib olla kasutatud palju rohkem kui avalikkus teab, sest profileerijad kipuvad oma profileid avalikkusega jagama ainult siis, kui need paika on pidanud. (Turvey, 1999) Snook kirjutab oma uurimuses, et kriminaalse profileerimise kasv oli suures tõusutrendis ilma, et selle kõrval oleks olnud raamistik ja empiiriline teadmus, mis kriminaalset profileerimist toetaksid. Ta toob välja, et erinevad uurijad on hoiatanud oma uurimustes, et kriminaalsel profileerimisel puudub mõjuv teaduslik alus, et see oleks usaldusväärne (Grubin, 1995; Hicks & Sales, 2006; Muller, 2000; Wilson, et al., 1997).

Snook on oma uurimuses välja toonud, et erinevad uurimused kriminaalse profileerimise kohta on lõpus viidanud asjaolule, et kindlasti on vaja teoreetilist põhja kriminaalse profileerimise kohta edasi arendada, sest seda on vähe. Samas on need uurijad oma uurimustes jõudnud seisukohale, et kuigi teoreetilist põhja on vähe, siis kriminaalne profileerimine on usaldusväärne või vähemalt on selles potentsiaali usaldusväärne olla. Uurijate selline kriminaalse profiili käsitus ja meedia on jätnud mulje, et tegemist on usaldusväärse protsessiga. Snook aga arvab, et vaja oleks kriitilisemaid ja täielikumaid uuringuid selle kohta. (Snook, et al., 2007)

Snook'i uuring oligi osati kriitiline uuring kriminaalse profileerimise kohta. Alustuseks otsiti interneti andmebaasidest teaduslikke allikaid kriminaalse profileerimise kohta, märksõnadeks olid kriminaalne profileerimine, psühholoogiline profileerimine ja kurjategija profileerimine. Uurimiseks sobilikud artiklid olid eelretsenseeritud teaduslikud allikad, mille põhiteema oli kriminaalne profileerimine. Neid teaduslikke allikaid analüüsid leiti, et 72-81% allikatest, milles kasutati kriminaalse profileerimise kirjeldamisel kaine mõistust (kliiniline analüüsi osa), olid kriminaalse profileerimise suhtes positiivsed, hindasid seda kasuliku ja täpsena ning nimetasid profileerijaid ekspertideks. Nende hulka kuulusid ka allikad, mis olid kirjutatud politseiuurijate poolt. Empiirilisi argumente (statistiline analüüsi osa) kasutati 69-77% allikatest, kus kaheldi kriminaalse profileerimise usaldusväärsuses. Nende hulka kuulusid ka akadeemikute poolt kirjutatud allikad. Olenemata sellest, milliseid argumente kasutati, leidsid enamus uurijaid, et kriminaalsel profileerimisel on vähe empiirilist põhja ja toetust antud valdkonnas. (Snook, et al., 2007)

Kriminaalne profileerimine ei ole teaduslik protsess, vaid see põhineb pigem intuitsioonil ja eeldustel ning praktikas arvamustel ja mõtetel (Devery, 2010). Kriminaalprofili koostamistel ei ole olnud tugevat teoreetilist ega empiirilist põhja ning seetõttu ei tohiks seda uurimiste jaoks kasutada (Snook, et al., 2008). Sarnasele arvamusele on jõutud ka hilisemas uuringus, kus tuuakse välja, et kriminaalprofiliialases kirjanduses on põhinetud kurjategijate sarnasustele, kuid puuduvad teaduslikud allikad, mis kindlalt väidaks, et kurjategijad mingite omaduste poolest omavahel sarnased oleksid (Kocsis & Palermo, 2015). Olles tutvunud erineva kriminaalse profileerimise alase kirjandusega, siis tõesti on olnud neis puudu just teoreetiline mõtestatus, mis väidaks, et kriminaalse profiili koostamine oleks teaduslik tegevus. Seega võib järeldada, et kriminaalne profiil ei ole teaduslik, kuid see ei tähenda, et selle rakendamine ei võiks olla uurimises kasulik. Nimetatud uuringud on ainult väitnud, et kriminaalprofiil pole teaduslik ning seda ei peaks kasutama, kuid seda, et kriminaalprofiil üldse paika ei peaks ei ole need välja toonud.

2004. aastal lõpetas Kocsis 6 aasta pikkuse uuringu, milles uuriti umbes 450 osalejat. Uuringu eesmärgiks oli näha, kui täpsed ollakse profileerimises ning selles osalesid professionaalsed profileerijad, politsei uurijad, päästeameti uurijad, psühholoogid, ülikooliõpilased ja ekstrasensitiivid. Tulemused toetasid profileerimise praktikat. Professionaalsed profileerijad olid teistest osalejatest täpsemad kriminaalse profileerimise koostamisel tundmatu kurjategija kohta. Kuigi profileerijate tulemused olid paremad, siis profileerijate grupisisest erinesid nende profiilid ka kõige rohkem. See tähendab, et kuigi üldtulemus oli hea, siis osade profileerijate puhul oli koostatud profiil väga ebatäpne. Teiste uuritavate gruppide puhul nii suurt erinevust ei täheldatud. (Kocsis, 2004)

Kuritegude uurimisest saadud kogemust kriminaalsel profileerimisel ei suuda asendada mitte ükski haridus. Kurjategija mõtteviisi mõistmine, uurimuskogemus, intuitsioon, objektiivne ja loogiline analüüsivõime on peamised elemendid eduka profiili koostamiseks. (Hazelwood, et al., 1995, p. 119) Samuti eelpool sai nimetatud, et heal profileerijal peab olema varasem kogemus ja kokkupuude korrakaitse ja uurimise valdkonnaga. Kocsis'i uurimus lükkab aga osaliselt need väited ümber. Nimelt leidis Kocsis oma uurimuses, et profileerimise täpsuse määrab see, kui loogiliselt ja objektiivselt suudab profileerija hinnata ja analüüsida kogutud informatsiooni. Uurimuses oli mitmeid juhuseid, kus kogenematud ülikooliõpilased koostasid palju täpsemad profiilid kui kogenud uurijad. Ühelt poolt uuringu tulemused tõestavad, et professionaalsete profileerijate poolt tehtud kriminaalsed profiilid on enamasti tõesed, kuid samas näitab, et ka nemad võivad eksida. Uuringu

tulemuste põhjal ei ole enam pikaajaline kogemus antud valdkonnas piisav, et tõestada oma pädevust profileerijana. (Kocsis, 2004)

Snook viis oma uurimuse raames läbi ka meta-analüüsi uuringute seas, kus võrreldi profileerijate ja kogunud uurijate profiili koostamise täpsust teiste uuringus osalevate isikute profiili täpsusega. Uuringuid mida käsitleti oli 4: Kocsis, 2004; Kocsis, Hayes, & Irwin, 2002; Kocsis, Middledorp, & Try, 2005; Pinizzotto & Finkel, 1990 (Kocsis, 2004; Kocsis, et al., 2002; Kocsis, et al., 2005; Pinizzotto & Finkel, 1990). Uuringute osad jaotati kolme võrdlusgruppi: karakteristikud, uuritavate demograafia ja tulemuste andmed. Uurimuse tulemusena tuli välja, et profileerijate ja kogunud uurijate grupp oli teistest täpsem füüsiliste tunnusoonte ennustamise puhul. Teiste grupp oli aga täpsem kurjategija kognitiivsete protsesside ja sotsiaalsete harjumuste ning ajaloo ennustamisel. Kuriteo käitumise osas olid mõlemad grupid sama täpsed. Uuringu tulemused aga muutusid kui profileerijate grupist jäeti kõrvale kogunud uurijad ja võrreldi omavahel ainult profileerijad ja teiste gruppi. Sellise võrdluse puhul olid profileerijad täpsemad kõigis profileerimise osades. Profileerijate täpsus oli 66.5% ja teisel grupil 33.5%. Snooki sõnul on see täpsus protsent aga liiga väike, et isikut nimetada eksperdik, eriti profileerimise puhul, kuna politsei võtab profileerijaid ekspertidena ja nende arvamus ning profiil mõjutavad uurimise käiku oluliselt. Kui aga ekspert eksib, protsendi järgi lausa 1/3 võimalus eksimiseks, siis suure tõenäosusega nurjub ka uurimine. Tulemuste põhjal arvab Snook, et kriminaalne profileerimine ei ole piisavalt täpne ning sellel puudub piisav empiiriline põhi ja seega ei tohiks seda kriminaal uurimises kasutada. (Snook, et al., 2007)

Kriminaalse profileerimise usaldusväärsust on uuritud, kuid tähelepanuta on jäänud küsimus, kas see on edukas. Probleem tekib siin selles, et milliste kriteeriumite järgi oleks õige selle edukust mõõta. Enamasti on mõõdetud kriminaalse profiili edukust selle järgi, kui täpne profiil võrdluses süüdi mõistetud kurjategijaga on, kuid vaieldakse, kas see on kõige parem viis profiili edukuse hindamiseks (Petherick, 2002). Näiteks võib kriminaalne profiil olla täiesti täpne, kuid kasutu, sest see on liiga üldine, et seda rakendada. (Gekoski & Gray, 2011)

Ühe lahendusena kriminaalse profiili hindamise puhul on välja pakutud kliendirahulolu uuringut. Klientideks on politseinikud, kes oma töös kriminaalset profiili kasutavad. Nendelt küsitakse tagasisidet kas ja kuidas on profiilid neid aidanud kriminaaluurimises. (Jackson & Bekerian, 1997)

Kliendirahulolu uuringu järgi on läbiviidud mitmeid uuringuid kriminaalse profileerimise edukuse kohta. Esimene selline uuring viidi läbi Hollandis 1993ndal aastal Jackson'i, Van Koppen'i ja Herbrink'i poolt. Selles uuringus intervjueriti politsei uurijaid. Enamus uuritavatest olid rahul, mitte otseselt saadud profiilidega, vaid sellega, et nad said juhtumeid arutada profileerijatega, see aitas luua uusi ideid juhtumi lahendamiseks. (Jackson & Van Koppen, 1993) 1995ndal aastal viis Copson Suurbritannia politsei uurijate vahel läbi küsitluse, milles sai väga vähe tagasisidet, et kriminaalsest profileerimisest otseselt uurimiskäigule kasu oleks, kuid uurimiskäigule sellest kaudne kasu siiski on (Copson, 1995). Näiteks annab see ekspertarvamuse ja aitab paremini mõista, kes võib olla teo toimepanija. 2001. aastal viisid USA-s sarnase küsitluse läbi Trager ja Brewster ning leidsid, et kõige abistavamad kriminaalse profileerimise osad olid need, kus ennustati teo toimepanija psühholoogilisi vajadusi, haridust ja vaimset seisundit, samuti olid abistavad nõuanded ülekuulamise läbiviimiseks (Trager & Brewster, 2001). 2007ndal aastal Kanadas leidsid Snook, Haines, Taylor ja Benell oma küsitlusega Kanada politseinike seas, et kriminaalne profileerimine on kasulik, sest aitab avada uusi mõttesuundi uurimise osas. (Gekoski & Gray, 2011)

Kuigi üldiselt olid need uuringud positiivsed kriminaalse profileerimise osas, siis jagus uurijatel ka kriitikat selle osas (Gekoski & Gray, 2011). Toodi välja, et profiilid ei paku vahel uut informatsiooni, on liiga üldised ja neid ei ole võimalik praktikas kasutada (Jackson & Van Koppen, 1993). Samuti võib profiil takistada kahtlusaluse identifitseerimist (Trager & Brewster, 2001) ja profiil võib isegi uurimise valele teele viia (Snook et al., 2007).

2011-aastal viisid Gekoski ja Gray kliendirahulolu uuringu läbi Suurbritannia ühes politsei üksuses. Uuring oli intervjuu vormis ning osalemine vabatahtlik. Osalejaid oli 11 ning nad kõik olid kokku puutunud profileerijatega, nende töökogemus oli 13-31 aastat. Kui eelnevad uuringud olid pigem positiivsete tulemustega profileerimisega rahulolu osas, siis selle uuringu tulemused olid valdavalt negatiivsed. Osalejate hulgas oli küünikuid, kes ei võta profileerijate soovitusi kuulda, samas puudusid neil halvad kokkupuuted nendega. Enamasti oli nendega mitteametustamise põhjuseks aja ja ressursi puudus. Nendel, kes aga profileerimist ülehinnasid oli oht uurimist kahjustada. (Gekoski & Gray, 2011)

Oletatud on, et politsei võib ülehinnata profileerimist, sest kaldumus on kuulata ekspertide arvamust inimkäitumise osas. Seda võimendavad teaduslike psühholoogiliste terminite

kasutamine, millega arvamust avaldatakse. (Alison & Barrett, 2004; Gekoski & Gray, 2011)

Kuigi enamasti arvatakse, et kriminaalne profiil aitab uurimises kahtlustavate hulka kitsendada, siis antud uuringus mitmed uurijad kommenteerisid, et profiil oli liiga üldine, et kahtlustavate hulka kitsendada. Ühe uuringus osaleja sõnul oli tal juhus, et kriminaalne profiil oli liiga täpne, et abiks olla, sest seda oli võimatu kontrollida. Kokkuvõtvalt oli uurimustulemusena profileerimine kasulik täiendus otsuste tegemiseks, kuid enamasti peeti seda segavaks faktoriks ja aja raiskamiseks. (Gekoski & Gray, 2011)

Profileerimise parandamiseks töid uurijad välja, et rohkem peaks olema suhtlust uurijate ja porifleerijate vahel, et mida suudab profileerija pakkuda ja mida uurija vajaks. Samuti on neid, kes unustavad ära, et profileerimine on ainult üks osa uurimismeetoditest ning sellele ainult uurimise käigus tugineda ei saa. Oma uurimuse negatiivse kohapealt toob ta välja uurijate vanuse. Uuritavad olid kõik väga kogenud, mis võib tingida nende negatiivse hoiaku, sest enamus tänapäeval õppivatele uurijatele õpetatakse juba koolis profileerimist ning nende tajud on paremad kui uurijatel, kes seda õppinud ei ole ja eeldavad liiga palju profileerijatelt. (Gekoski & Gray, 2011)

Gekoski ja Gray lisavad oma uuringu lõpus, et viimastel aastakümnetel on uurimine kuritegude osas muutunud. Näiteks on eraldi õpetatud uurijad, kes juhivad uurimist, kiirelt on arenenud arvutite ja andmebaasid süsteemid ning DNA alasel on tehtud suuri edusamme. Selliste arengute juures on võib-olla kadunud vajadus ja entusiasm profileerimise osas, sest vanasti sellised abivahendid puudusid ja uurijatel oli kriminaalsest profileerimisest rohkem kasu. (Gekoski & Gray, 2011)

Kriminaalset profiili on kasutatud asitõendina ka osades kohtuasjades, kuid enamasti seda kohtutes ei tunnista asitõendina. Samas on profileerimisest saadud info käitumisjoonte, teo toimepanemise käitumise, motivatsiooni analüüsi ja juhtumite seoste analüüsi kohta olnud abiks enamasti politseile kurjategija süüdistamise või kaitsvale poole kaitsmise osas (Ingram, 1998). Samas osaliselt on kriminaalse profileerimise osad kohtutes lubatud. Näiteks on lubatud kuriteopaiga analüüs või rekonstrueerimine, kui see ei lähe üle ennustamiseks, et kes võis teo toimepanna kõrvalise informatsiooni põhjal. Seega kriminaalse profiili kasulikkust ei ole võimalik eitada.

Profileerimise subjektiivse osa pärast on selle usaldusväärsuses hakatud kahtlema. Seda on ka väga palju rakendatud, kuid rakendamise kõrval ei ole selle teoreetiline alus väga edasi arenenud. Seda näitab ka asjaolu, et inimesed, kes peavad profileerimist usaldusväärseks

põhjendavad seda läbi kaine mõistuse, ebausaldusväärseks pidajad aga põhinesid teoreetilistel seisukohtadel. Uuringud küll näitavad, et profileerijad on profiili koostamisel märksa täpsemad kui muu valdkondade inimesed, kuid nende täpsus on umbes kaks kolmandikku (käesolev töö, lk 24). See tähendab, et ühel kolmandikul profiilidest eksitakse ning kuna kaalul on inimeste põhiõiguse riive vangistuse näol, siis profileerimine ei saa olla aluseks inimese süü tõendamisel. Samuti on küsimusi selle hindamise osas, et kas profiili paika pidamine on õige alus selle usaldusväärsuse hindamiseks või mitte. Politsei uurijate arvamused samuti lahknevad, osad peavad seda heaks abivahendiks, teised aga ei soovi seda üldse kasutada või usaldatakse seda hoopis liialt. Siin kohal on aga uurimused jõudnud järelduseni, et profileerija ja uurijate omavaheline suhtlus garanteerib profiili abi uurimise käigus. Võib järeldada, et profileerimine on hea abivahend ja kindlasti on sellest rohkem kasu kui kahju, kuid ülemäära usaldada või eraldi tõendina seda hetkel ilma piisava teoreetilise põhjata kasutada ei saa.

1.4 Alaealiste kuritegevuse olemus ja tekkepõhjused

Tsiviilseadustiku üldosa seadus (TsÜS) § 8 lg 2 sätestab, et Eesti mõistes on alaealisteks kõik alla 18-aastased isikud (Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I, 12.03.2015, 106, 01.10.2015). See on üsna suur vanusevahemik, kuhu sisse jääb peamine haridustee ehk koolikohustus alates 7-aastasest kuni põhihariduseni või 17-aastaseks saamiseni (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus RT I, 16.06.2016, 8, 01.07.2016). Enne 7-elu-aastat on võimalik käia lasteaias, põhiharidusele eelneb algharidus, seega erinevas vanuses ollakse jõutud erinevale haridustee astmele, mis tähendab, et laste teadmised ja kogemused on erinevad. See on ka psühholoogia seisukohalt nii, et erinevas vanuses alaealistel on erinevad huvid, maailmavaated, harjumused, teadmised ja eesmärgid.

Esimene vastutus alaealisel tekib koos koolikohustusega ehk 7-aastaseks saamisel. See on iga, kus alaealine peab hakkama käima koolis, mis tähendab erinevate kohustuste teket. Kohustuste mitte täitmisel on aga alaealist võimalik mõjutada, alaealisele ei rakendata karistust, kuid läbi mõjutusvahendite üritatakse teda suunata õigele teele. (Alaealise mõjutusvahendite seadus RT I, 30.12.2015, 75, 01.01.2016) 14-aastaseks saades on alaealised seaduse mõistes süüvõimelised ehk neid on võimalik karistada, kui nad on lisaks ka süüdivad (Karistuseseadustik RT I, 31.12.2016, 14, 10.01.2017). Seega alaealine kurjategija saab Eesti mõistes olla ainult 14-18 aastane isik.

Nii nagu on alaealised erinevad on ka alaealised tapjad väga erinevad. Erinevad nende vanused, motiivid, ohvrid, rahvus jne. Kuigi neist enamik elab ja paneb tegusid toime linnades, siis on paljud juhtumid ka maakohtades. Samuti on nende taust erinev, osad on pärit rikkastest perekondadest, teised jälle vaestest, osad käivad tööl või koolis, teised jälle ei ole mitte kuidagi kasulikult hõivatud. Samuti erinevad nende ohvrid. Ohvriteks võivad sattuda nende endi ealised kui ka palju vanemad isikud. Ohvrid võivad olla nii võõrad kui ka nende endi lähedased. (Heide, 1999, pp. 7-8) Sama on arvanud ka Asko Toomsoo (1996, lk. 20), kuid tema lisas, et see ei ole ainult alaealiste tapjate puhul nii, vaid kõigi kurjategijate puhul ei oma enamasti tähtsust, kes on ohvriks ja mis on tema rahvus, keel, rass, sugu, pikkus, paksus või iga.

Sarnane alaealiste tapjate puhul on see, et tegu pannakse enamasti toime grupis (Heide, 1999, p. 7). See aga eristab neid täiskasvanud tapjatest, sest täiskasvanud panevad tapmise teo toime enamasti üksinda. Samuti erinevad nad täiskasvanud tapjatest selle poolest, et tapavad üldreeglina ühe ohvri mingi ründe ajal kui mitu ohvrit korraga. Alaealiste tapjate puhul on ka märgatud, et kui tegu pannakse toime üksi, siis on ohvriks lähedane või tuttav, mitmekesi on ohvriks pigem võõras. (Heide, 1999, p. 9)

Nii nagu eelpool mainitud, siis alaealine tapja võib olla ükskõik, mis rahvusest, kuid tähele on pandud, et üleüldiselt kuritegusid, sealhulgas ka tapmisi panevad rohkem toime rahvusvähemusest isikud (Heide, 1999, p. 13). Näiteks 2015ndal aastal panid USA-s afroameeriklased või musta rassi kuuluvad alaealised tapjad toime 61,8% alaealiste poolt toimepandud tapmistest, kuigi nende osakaal rahvastikus oli samal perioodil 12,6% (FBI, 2016). Sarnane osakaal USA-s alaealiste poolt toimepandud tapmistest on püsinud kümneid aastaid.

Samuti on Eestis rahvusvähemuste suuremat osakaalu kuritegevuses märgatud. Oma 1995. aasta uuringus on Asko Toomsoo (1996, lk. 55-56) välja toonud, et uuritavate kurjategijate seas oli 50% eesti keelt kõnelevaid isikuid ja 47,4% vene keelt kõnelevaid isikuid. Alaealiste suhtes oli eestlasi 54,4% ja venelasi 41,1%. Rahvastiku koosseisu järgi oli 1995. aastal Eestis 64,2% eestlasi ja 28,8% venelasi. Iga 10000 eestlase kohta tegi see 12,39 eesti päritolu vangi ja 24,46 vene päritolu vangi. Järeldati, et ilmselt venelased on ühiskonnast tõrjutumad nii sotsiaalselt kui ka majanduslikult.

Täheldatud on ka, et kriminaalne aktiivsus on otseses sõltuvuses isiku vanusest. Üldine kriminaalne aktiivsus algab juba lapseas, 13-14 aastasel, kuid kriminaalsuse protsent on siis alla ühe protsendi. Aktiivsuse kasvutrend hakkab 15-18 eluaastat ning suurim aktiivsus

on kuni 35-eluaastani peale mida hakkab aktiivsus vähenema ja saavutab suurema languse umbes 56ndaks eluaastaks, mil kriminaalne aktiivsus jääb juba alla ühe protsendi. (Toomsoo, 1996, lk. 45) Sarnasele vanusejaotusele kriminaalse aktiivsuse osas on 1991. aastal jõudnud ka A. Leps, kelle sõnul selline suhe vanuse ja kriminaalse aktiivsuse vahel tuleneb loodusseadustest (Leps, 1991, lk. 26). Täiseale eelneval ajal omandatakse haridus ja kogemused, mis mõjutavad isiku 20ndaid ja 30ndaid aastaid kui ollakse tervise seisukohast parimates eluaastates ning aktiivsus langeb vaikselt pärast seda koos füüsilise võimekuse langusega.

Jüri Saar (2007, lk 169) on aga kriminaalse aktiivsuse määratlemisel olnud põhjalikum ning nimetab seda „kriminaalseks karjääriks“. Olemas on invidiidid, kes on püsivalt kriminaalselt aktiivsed ja need, kes mingil ajal on kriminaalselt aktiivsed. Toomsoo kriminaalse aktiivsuse määratlemist võib lugeda Saar'e kriminaalse karjääri mõistes püsivaks kriminaalseks käitumiseks. See aga on osaks väga vähestele inimestele, kellel tõesti algab „karjäär“ enne täiskasvanuiga ja jätkub täiskasvanueas. Peamiselt on aga inimesed mingi aja kriminaalselt aktiivsed ehk „karjääri“ oma esimest kuriteost kuni viimaseni. Kriminaalset aktiivsust saab iseloomustada läbi nelja karakteristikku: osavõtt, sagedus, kuritegude raskusaste ja karjääri kestvus.

Enamasti on alaealisteks tapjateks meessoost isikud (Heide, 1999, p. 13). USA-s oli 2015ndal aastal 667 tapmisjuhtumit, mille panid toime alaealised ning 616 olid neist meessoost ja vastavalt 51 naissoost ehk 92,4% moodustasid meessoost isikud (FBI, 2016). Eestis alaealiste kohta selline statistika puudub, kuid Justiitsministeeriumi uuringu kohaselt mõisteti Eestis 2015ndal aastal tapmiste ja mõrvade eest süüdi 32 meest ja 5 naist ehk meeste osakaal oli 86,5% (Justiitsministeerium, 2016).

2005-2014 perioodil on olnud mees- ja naisohvrite suhe sarnane, umbes 1/5. Samal perioodi ohvritest enamus olid vanuses 30-59 eluaastat. Samal perioodil oli enamus surma põhjustanud rünnakuid toimepandud pussitamisega (44%), peksmised tõmbi esemega (18%), peksmisega (14%), tulirelvaga (6%), kägistamisega (6%) ja muul viisil (12%). (Justiitsministeerium, 2016)

Naissoost alaealised tapjad tapavad enamasti isikuid, keda nad teavad, näiteks perekonnaliikmeid või tuttavaid (Rowley, et al., 1987). Kui tapmine pannakse toime grupis või seoses teise süüteoaga, siis naissoost alaealised tapjad täidavad enamasti teisejärgulisi rolle ning enamasti on nende grupikaaslasteks meessoost isikud. Põhjused, miks nad võivad

tappa või tapmisest osa võtta, on erinevad, peamiselt aga enesekaitse, tüli ja grupiliikmetele või näiteks poiss-sõbrale oma truuduse näitamiseks. (Heide, 1999, p. 29)

Miks aga inimesest saab kurjategija ja näiteks alaealisest tapja? Seda on uurinud filosoofid, kriminoloogid, psühholoogid ja ka teised teadurid, kuid päris ühtne vastus puudub just kuritegevuse tekitajate osas. Milles aga kõik on üksmeelel on see, et tegemist on sotsiaalse nähtusega. Enamasti arvatakse, et kurjategijaks kujunetakse varajasel eluperioodil, kuid on ka arvamusi, et kurjategijaks sünnitakse.

Itaalia psühhiaater ja kriminoloog Cesare Lombroso on väitnud 19. sajandil, et kurjategijaks sünnitakse. Kurjategijaks on isik, kes on pärilikult kaasa saanud teatud anotoomilised, füsioloogilised, patoloogilised ja kõlbelised omadused. Tänapäeval see väide enam paika ei pea ning arvamus, et keegi on kurjategijaks sündinud on vale. Tema väitest on alguse saanud kriminaalõiguse antropoloogiline suund. (Toomsoo, 1993, lk. 17)

Belgia statistik, matemaatik ja astronoom Lambert Adolphe Quetelet väidab, et kõigil isikutel on teatud kalduvus kuriteole, kuid on ka sellised isikuid, kes ei varasta ka siis kui nad peaksid nälga surema. (Toomsoo, 1993, lk. 17) Veel lisab Quetelet, et kuritegevus on ühiskondliku korra paratamatu osaga ning see ei lõpe enne kui seadusandja ei muuda sotsiaalseid tingimusi, mis sunnivad inimest kuritegu toime panema. Samuti nägi Itaalia jurist Cesare Beccaria kuritegude põhjusena puudusi seadustes. (Toomsoo, 1996, lk. 28-29)

Randalu (1982, lk 179-182) väidab, et kriminaalse käitumise ilminguteks on juba ühiskondlike käitumisnormide rikkumised noores eas ning kui nendele ei reageerita, siis võib isiku käitumine kasvada kuritegelikuks. Selle väitega nõustub Jüri Saar (1988, lk 28), kelle sõnul kurjategijaks ei sünni keegi ja lisaks nooruses toimepandud rikkumistele viitab võimalikule kriminaalsele käitumisele ka see, et nad on enamasti rasked õpilased.

Leps (1991) on öelnud: „*Mida suurem on indiviidi eraldumisaste ühiskonnas, seda suurem on tõenäosus, et ta rikub teda ennast kaitsvaid õigusnorme.*“ Ühiskonnas näeb ta ka probleemi selles osas, et areng erinevates valdkondades on tinginud ühiskonnaliikmete elutingimuste ebavõrdsuse. See on ühelt poolt arengu eeldus, kuid teisalt tekitab ebavõrdsust ja eraldumist ühiskonnast ning on üheks kuritegevuse põhjuseks. Sellise eraldumise ja sellest tulenevate piirangute tekkimist ühiskonnas peab ka Heide üheks alaealiste tapjate poolt toimepandud tapmiste põhjusteks, kuid lisab, et põhjusteks võivad olla ka elustiil ja olukorrad, kus nad tunnevad, et nende õigusi on piiratud (Heide, 1999, p. 30).

Heide (1997) on liigtanud viis riskitegurit, mis võivad alaealise tapmiseni viia:

1. Situatsiooni tegurid: lapse kuritarvitamine, lapse tähelepanuta jätmine, positiivse mees rolli puudumine;
2. Sotsiaalsed tegurid: vägivalla nägemine;
3. Ressurssidele ligipääs: relvad, sõltuvusained, vaesus ja ressursside puudus;
4. Personaalsed tegurid: madal enesehinnang, võimetus tegeleda negatiivsete tunnetega, igavus, tegevusetus, halb otsustusvõime, eelarvamused ja viha;
5. Kogunenud mõjud: vähe või pole enam midagi kaotada.

Jüri Saar (2007, lk 179-180) on toonud välja kriminaalse käitumise kujunemise üldtunnustatud riskifaktorid:

1. Antisotsiaalse käitumise kogemus (eelkõige alaealisena rikkumistes osalemine ja nende kogemine, rikkumiste sagedus ja mitmekesisus);
2. Antisotsiaalne isiksuslik eripära (näiteks impulsiivsus, probleemid, agressiivsus, tundetus, nõrk enesevalitsemisoskus, seikluste-põnevuste otsimine);
3. Antisotsiaalsed kognitsioonid (hoiakud, väärtused, uskumused, mis pooldavad kuritegevust, näiteks, et see tasub ära ja et kuritegelik käitumine on õigustatud);
4. Antisotsiaalsed kaaslased (suhtlemine kriminaalselt aktiivsete isikutega ja teisest küljest isoleeritus seaduskuulekatest isikutest (näiteks vangistus));
5. Perekonna/abielu asjaolud (suhted perekonnas ja suhtumine kriminaalsetesse tegevustesse, samuti lapse kasvatamine, jälgimine, juhendamine ja distsipliin);
6. Kool/töö (omavahelised suhted, kaasatus, tulemuslikkus ja tunnustus);
7. Puhkus/ vaba aeg (madal kaasatus, kriminaalsed vaba aja veetmise viisid);
8. Sõltuvuskäitumine (alkohol ja muud sõltuvusained, välja arvatud suitsetamine).

Alaealiste puhul on põhiliseks ajendiks soov eneseteostusele, neid ei rahulda „hall argipäev“. Samuti püüeldakse millegi sellise poole, mis neid teistest erinevaks teeks. See võib aga kaasa tuua tõsiseid seadusest üleastumisi. (Toomsoo, 1993, lk. 35) Eduard Raska (1980, lk 45-46) iseloomustab nooruk kurjategijat kui elunautijat, kelle kriminaalse profiili põhijoonteks on naudinguhimu ja füüsilise jõu kummardamine. Samuti on osade puhul tegemist hõlptulu otsijatega (Toomsoo, 1996, lk. 122).

1993. aastal Asko Toomsoo poolt läbiviidud uurimuses tõid alaealised kurjategijad ise välja järgmised peamised ajendid, miks nad kuritegusid sooritasid: materiaalsed raskused, rumalus, halb läbisaamine vanematega, igavus, soov kergesti raha saada, halb seltskond, alkoholism ja kadedus. (Toomsoo, 1993, lk. 45) 1995. aastal sarnases uurimuses etteantud

valikutest valis aga 24,2% alaealistest, et panid kuriteo toime teadlikult ja 19,3% valisid põhjusena ühiskondliku kättemaksu ehk selle, et neid oli keegi solvanud (Toomsoo, 1996, lk. 74).

2010ndal aastal läbi viidud uuringus Eesti alaealiste kurjategijate arvamus peamistest põhjustest, miks nad kuriteo toime panid ei olnud suuresti muutunud. Oma õigusrikkumiste põhjusteks tõid nad välja negatiivse mõju teistelt, alkoholi tarbimise, probleemid õppimisega ja lagunenu perekonna. Neid põhjuseid aitaks vähendada vanemate suurem tugi lastele. (Kallas, et al., 2010)

Eelkõige tuleks kuritegevuse põhjusi otsida teguritest ja asjaoludest, mis tingivad ebaterve isiksuse kujunemise (Kimmel, 1966, lk. 53-54). Isiksuse kujunemine ja suurim areng toimub tema lapseas ehk siis kui ta on alaealine. Seega kuritegevuse põhjusi tuleks eelkõige otsida kodust ja koolist, need kaks kohta on peamised, kus alaealine oma aja veedab.

Alaealise kasvatamine on eelkõige sotsiaalne protsess ning neid kasvatavad paljud erinevad isikud ja tegurid, kuid kõige tähtsamad kasvatus juures on vanemad. Kodu ja perekond moodustavad esimese ja kõige tähtsama sotsiaalse keskkonna lapse jaoks, kus kasvatus käigus saadakse esimesed teadmised ja väärtused. Parimaks kasvukeskkonnaks on täisväärtuslik pere. (Toomsoo, 1996, lk. 91)

Eesti alaealiste kurjategijate perekondade puhul on märgata ka seda, et paljudel juhtudel ei ole pered täisväärtuslikud. Asko Toomsoo leiab oma 1993. aasta uuringus, et Eesti alaealiste kurjategijate puhul on peaaegu pooltel perekondadel üks vanem puudu. Sarnane statistika oli ka 1995. aasta uuringus, kus 51,2% Eesti alaealiste kurjategijate vanematest elasid koos, 37,1% olid vanemad lahutatud ja 11,7% sündisid vallaslastena (Toomsoo, 1996, lk. 108). Kõige enam abielusid on lahutatud ajal kui alaealised kurjategijad on olnud 5-19 aastased. See on aga vanus, kus vanemate eeskuju ja kasvatus on laste arengus esmatähtis ning puudujääkide korral võib see lastele mõjuda halvasti ja viia ka kuritegelikule tee. (Toomsoo, 1993, lk. 59-60)

Antud statistikat toetavad ka välismaised uuringud, kus mõne erandiga on leitud, et enamus alaealistest tapjatest on kasvanud üles purunenud perekondades. Samuti on alaealiste tapjate perekondade puhul täheldatud vanemate omavahelist vägivaldsust. Nende vanemate seas on tavaliselt olnud alkohoolikuid ja vaimselt haigeid. Harvad ei ole ka juhused, kus vanemad on lapse suhtes kodus vägivaldsed olnud. (Heide, 1999, p. 32)

Suurem probleem aga seisnebki lastele halvaks eeskujuks olemises kui selles, kas pere on täisväärtuslik või mitte. Eriti halb on kui vanemad on alkohoolikud ja nende suhe on lõhestunud. Sellises peres on atmosfäär lapse kasvamiseks väga traumeeriv ning see on üheks põhjuseks, miks lapsed hakkavad hulkuma, et pääseda perekonnas valitsevast õhkkonnast. (Saar, 1988, lk. 17-23) Näiteks pidasid 17,3% 1995. aastal Eesti vanglates uuritavad kurjategijad oma kuritegevuse juureks negatiivseid vanemaid (Toomsoo, 1996, lk. 91). Üksikema või –isa võivad seega laste kasvatamisega väga hästi hakkama saada, võti peitub aga lapse ja vanema omavahelistes suhetes. Tähtsal kohal on ka vanemlikud oskused.

Kimmel (1966, lk 60-61) viis Eesti alaealiste kurjategijate seas uuringu, mille käigus uuris ka nende vanemate alkoholi tarvitamise kohta. Selgus, et uuritavate isadest olid 18,9% alkohoolikud ja emadest 5,8%. Borissovi ja Vassilevskaja teosest „Alkohol ja lapsed“ (1985, lk 37) selgub, et 39% lastest harjus alkoholi tarbima vanemate õpetusest, 33% võttis eeskuju täiskasvanutest ja 25% õppis vanematelt sõpradelt. Seega peamiselt puutuvad lapsed kokku alkoholiga läbi vanemate ja teiste täiskasvanute halva eeskuju.

Alaealiste kuritegevus on väga tihedalt seotud ka muude sõltuvusainetega (Toomsoo, 1993, lk. 186). Asko Toomsoo (1996, lk 159-160) uuris oma uuringu käigus 1995. aastal 28 uuritavalt Eesti alaealiselt kurjategijalt suitsetamise ja alkoholi kohta. 28 uuritavast 24 ehk 85,7% suitsetasid, kõigi 963 uuritava hulgas oli see protsent aga 89,6%. Alkoholi kasutamise osas ütles ainult 1 alaealine 28'st, et tema ei tarvita alkohoolseid jooke, seega 96,4% tarvitasid alkohoolseid ja mitte vähem kui 23 alaealist (82,1%) tarvitasid nii alkoholi kui ka sigarette. Kõigi uuritavate seas oli alkoholi tarvitajaid 885 (91,9%), mõlemat sõltuvusainet tarvitasid seega mitte vähem kui 785 uuritavat (81,5%).

Sarnane kõrge alkoholi tarbimise tase alaealiste tapjate seas on välja tulnud ka välismaistes uuringutes (Heide, 1999, p. 32). Näiteks naaberriigis Soomes oli aastal 1997 läbi viidud uuringus 13 uuritava alaealise tapja seas 10 isikut, kellel oli alkoholi sõltuvus (Santilla & Haapasalo, 1997). Lisaks alkoholile ja tubakatoodetele on nii narkootikumid kui ka sissehingatavad ained paljudel juhtudel põhjuseks, miks alaealised panevad toime kuriteo, sest sõltuvusained muudavad nende käitumist, tujusid ning oma tegudele ei pruugita anda aru.

Sõltuvusained on enamasti otseselt või kaudselt seotud vägivaldsusega. Kui osad narkootikumid pigem vähendavad vägivaldsuse riski, siis sõltuvusainetest sõltuvuses olles ja neid mitte saades tõuseb vägivaldsuse risk. Näiteks loomsete katsete põhjal on leitud, et

alkoholi manustamine neile muudab enamiku neist agressiivseks. (Osgood, 1998, pp. 16-17) Seega tuleb sõltuvusainete kasutamist ennetada. Selle vastu aitavad erinevad huvitegevused, näiteks spordi treeningud, erinevad huvikoolid. Need tegevused mitte ainult ei aita ära hoida sõltuvusainete kasutamist noorte hulgas, vaid sisustavad ka nende aega, et ei tekiks igavust, tegevusetust või aja surnukslöömist, mis on pinnaseks ka muudele kahjulikele harjumustele (Toomsoo, 1996, lk. 104).

Asko Toomsoo (1996, lk 107) uuris Eesti kurjategijate peredes olevate õdede-vendade arvu. Uuritavaid oli 702. Üksiklapselisi peresid oli 102 ehk 15,2%, kahelapselisi peresid 203 (28,9%), kolmelapselisi peresid 286 (40,7%), neljalapselisi peresid 125 (17,8%) ja üle neljalapselisi peresid 81 (11,4%). Seega võib järeldada, et enamus kurjategijaid on pärit mitme lapselisest perekonnast ja paljudel juhtudel on peres kolm või rohkem last.

Suurtel peredel on aga rahaline koormus suurem kui väikestel. Arvestades, et paljude alaealiste kurjategijate pered on purunenud ning peret peab üleval üks vanem, siis võib järeldada, et pere majanduslik olukord on halb. Materiaalsete vahendite piiratus on aga põhjuseks, miks lapsed kuritegusid toime panevad. Röövimiste ja vargustega teenitakse omale raha, mille eest materiaalseid võimeid parandada, kuid enamasti ostetakse selle eest sõltuvusaineid (Heide, 1999, p. 46).

Kui peres on midagi korrast ära, siis enamus lastest otsivad väljapääsu kodust eemal olemisega. See tähendab, et laps veedab enamiku ajast tänaval ja võib hakata ka hulkuma. Kodused eeskujud ning harjumused asenduvad tänavalt saaduga. Tänavale kogunevad isikud moodustavad pahatihti kamba, mis võib ka kuritegelikuks muutuda. (Toomsoo, 1993, lk. 74) Enamik alaealiste õigusrikkumisi ja kuritegusid sooritatakse grupiviisiliselt ja tänaval (Saar, 1988, p. 34). 1995nda aasta uuringus leiti, et kuritegelikule teele sattuti enamasti grupis (66,9%), üksik kuritegelikule teele sattusid 33,1% uuritavatest. (Toomsoo, 1996, lk. 122)

Pere kõrval omab kõige suuremat tähtsust lapse kasvatuslikust aspektist kool (Toomsoo, 1993, lk. 83). Asko Toomsoo (1993, lk 88) leidis uuringus, et Eesti alaealiste kurjategijate puhul ei saa väita otseselt, et nende puhul oleks tegemist ebaedukate õpilastega, nimelt on nende seas palju ka neid, kes saavad õppimisega hakkama keskpäraselt või isegi väga edukalt. Sama kinnitas ka 1995. aastal tema poolt läbi viidud uus uuring, mis näitas, et uuritavatel vangidel oli üleüldse hea haridustase võrreldes Eesti keskmisega (Toomsoo, 1996, lk. 50). 5-9. klass on aga noorukite jaoks kõige raskem aeg, sest siis saabub puberteet,

mis toob kaasa muutuse noorte maailmanägemuses ja eesmärkides. Nendel aastatel on kooli tugi väga oluline. (Toomsoo, 1993, lk. 88-93)

Haridustase aga ei näita seda, kuidas selleni jõuti, samuti olenemata intelligentsist on alaealiste tapjate puhul tähendatud raskusi õppimisel. Need väljenduvad halbades hinnetes, keelelistes puudujääkides, õpperaskustes, õppevõimes ja pidevas tundide segamises. Samuti on suure osa alaealiste tapjate puhul märgatud, et nad ei käi regulaarselt koolis, puuduvad põhjuseta ja langevad koolist välja. (Heide, 1999, pp. 31-33)

Lisaks on alaealiste tapjate seas ka neid, kes on enne kuriteo sooritamist töötanud. Tööle asumisega siseneb alaealine maailma, kus temaga võrdseteks partneriteks töö on enamasti täisealised. Töökollektiivist oleneb paljuski alaealise edaspidine ellusuhtumine ja käitumine. Kahjuks võtavad alaealised enamasti omaks just täisealiste kolleegide halvad harjumused. (Toomsoo, 1993, lk. 107)

Olles jõudnud põhjuste ja allikateni, miks kuritegusid toime pannakse ei ole neid võimalik koheselt likvideerida. Siin tuleb mängu aga ennetus, mis aitab nii noorukeid kui ka täisealisi taasühiskonnastada. Kriminoloogilisel uurimisel ei piisa aga ainult allikate teadmisesest, vaja on kokku viia sotsiaalne ruum, elulaad, isiksus ja kuritegu. Niimoodi moodustub tervikpilt kurjategijast ja tema tegevusest. (Toomsoo, 1996, lk. 84)

Kuritegelikud kalduvused omandatakse halbade elutingimuste või väärkasvatuse tõttu. Neid kalduvusi on võimalik parandada, eriti kehtib see alaealiste puhul, sest nende isiksused ei ole veel välja kujunenud. Mida noorem on inimene, seda kergemalt saab tema arengut mõjutada ning suunata. (Saar, 1988, lk. 69-70)

Alustada tuleks lapsevanematest. Kimmel (1966, lk 22-23) näeb, et põhiline kuritegevuse põhjustaja alaealiste seas on nende järelevalvetus. Järelevalvetus selles suhtes, et ei jälgita, millega lapsed tegelevad. Järelevalvetus tuleneb vanematest ning just nendega tuleb tema arvates alaealiste kuritegevuse ennetuse suhtes tegeleda. Järelevalveta jätmine tähendab seda, et last ei kasvatata, ei aidata temal saada täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks ning hiljem tingib see selle, et lapsed ei taha õppida ja töötada ning tegelevad kuritegevusega.

Eestis on retsidiivse kuritegevuse tase olnud suhteliselt kõrge. Keskeltläbi iga viienda kuriteo toime pannud isik on varem olnud karistatud. Erinevatel kuriteoliikidel on retsidiivsus erinev, näiteks Eestis 1993. aasta esimesel poolaastal oli 33% tapjatest ja 50% röövlitest retsidiivsed. (Saart, 1994, lk. 13-14) 1995. aastal viis Asko Toomsoo läbi Eesti vanglates uurimuse, kus leidis, et 15,9% küsitletutest vangidest olid juba alaealisena

retsidiivsed (Toomsoo, 1996, lk. 49). Alaealiste tapjate puhul on samuti retsidiivsust uuringutest märganud, enamasti on tapmistele eelnenud karistused erinevate rikkumiste eest (Heide, 1999, p. 32).

Alaealiste retsidiivsust tõestab ka statistika, nimelt Politsei- ja Piirivalvemeti andmetel tuvastati 2015. aastal 651 kuriteos kahtlustatavat last, kes olid ühtekokku toimepannud 1428 kuritegu. Halva trendina on näha, et suurenemas on alaealiste poolt toimepandud isikuvastaste kuritegude hulk ja osakaal, kümne viimase aastaga on registreeritud 30% enam isikuvastaste kuritegusid, mida registreeriti 2015. aastal 623 (44%). Viimase kümne aasta jooksul on aga langenud varavastaste kuritegude osakaal, mida alaealiste hulgas on registreeritud 30% vähem, 615 juhtumit (43%). Tegemist on esimese aastaga, kus alaealiste osas registreeriti rohkem isikuvastasteid kui varavastasteid kuritegusid. (Justiitsministeerium, 2016)

2014. aastal vabanenud vangidest 36% pani aasta jooksul toime uue kuriteo. Retsidiivsus on püsivalt olnud suurim vanglakaristuse lõpuni kandnud isikute seas, püsidis vahemikus 42–53%. 2014. aastal sel alusel vanglast vabanenutest pani ühe aasta jooksul uue kuriteo toime 43%. Vanglast tingimisi enne tähtaega vabanenute retsidiivsuse määr oli kõige kõrgem 2008. aastal, kuid on seejärel vähenenud. 2014. aastal vabanenute puhul oli see 23%. Šokivangistuse ära kandnud ja 2014. aastal vabanenud isikute ühe aasta retsidiivsuse määr oli 27%, mis oli viimaste aastate keskmisel tasemel. Elektroonilise valve alla määratud isikute retsidiivsus oli 12%, mis oli väikseim näitaja alates elektroonilise valve kasutuselevõtust 2007. aasta kevadel. (Justiitsministeerium, 2016)

Karistusest käitumiskontrolliga tingimisi vabastatud isikute retsidiivsuse määr on vaadeldaval perioodil püsinud valdavalt vahemikus 25–29%, olles lähedane vanglast tingimisi ennetähtaegselt vabastatute retsidiivsuse tasemega. Näitaja oli kõige madalam 2014. aastal kriminaalhooldust alustanud isikute puhul: 23%. Üldkasulikule tööle (ÜKT) 2014. aastal KarS § 69 alusel suunatud isikute retsidiivsuse määr oli 33% (2013: sama). Samal aastal kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamisega (KrMS § 202) ÜKT-le suunatud isikute retsidiivsuse määr oli 19% (2013: 18%). Kummagi rühma puhul on retsidiivsus alates 2008. aastast püsinud ligikaudu samal tasemel. (Justiitsministeerium, 2016)

Alaealised on väga erinevad ja seda on arvestanud ka Eesti seadused. Uuringu mõistes on alaealisteks 14–18 aastased alaealised tapjad. Alaealiste tapjate taust võib olla väga erinev, kuid neil on palju sarnasusi just teo toimepanemise osas. Enamasti panevad nad teo toime

grupis ja tapavad ühe ohvri, need on ka peamised erisused täiskasvanud tapjatest. Ohvreid aga enamasti ei valita ja seega on ohvrid väga erinevad. Konkreetselt öelda, kes alaealistest võib osutada kurjategijaks, seal hulgas ka tapjaks on võimatu, kuid olemas on riskitegurid, mis võivad aidata neid ette ennustada. Peamisteks riskiteguriteks on varasem antisotsiaalse käitumise kogemus, antisotsiaalne isiksuslik eripära, antisotsiaalsed kognitsioonid, antisotsiaalsed kaaslased, pere, kool, vaba aeg ja sõltuvuskäitumine (käesolev töö, lk 31). Neist kaheksaks võiks aga esile tuua omakorda 3 riskitegurit, mida käsitletakse paljudes erinevates uuringutes, nendeks on pere, kool ja sõltuvuskäitumine. Karistusandmetest lähtub, et reaalne vanglakaristus ei ole parim karistus, sest alternatiivseid karistusi kandnud isikute retsidiivsus peale karistuse täitmist on väiksem.

2. ALAEALISTE TAPJATE KRIMINAALSE PROFIILI UURING

2.1 Uuringu eesmärk ja valim

Uuringu eesmärgiks on selgitada välja Eesti alaealise tapja profileerimise võimalused ja lähtekohad ning kriminaalse profiili peamised karakteristikud.

Valitud valimi tüüpi võib nimetada eesmärgist lähtuvaks valimiks. Töö autor määras uuringut alustades isikute ringi, keda uurida soovis. Selleks isikute ringiks olid alaealised, kes on kellegi tapnud. Valimit kitsendati ajaperioodiga. Nimelt huviutas autor nendest alaealistest tapjatest, kes panid oma kuriteo toime ajavahemikul 2002-2016. Seda sellepärast, et aastal 2002 hakkas kriminaalkoodeksi asemel kehtima karistusseadustik ja 2016 on viimane täielik aasta, mille kohta andmeid on.

Valimisse isikute leidmine aga ostus keeruliseks, sest otse isikuid ei olnud võimalik leida, vaid kõigepealt pidi kokku koguma kohtutoimikute andmed, mis antud isikute ringi kajastaksid. Autor töötas läbi Riigi Teataja kodulehel leitavad kohtulahendid. Kohtulahendite otsingu kriteeriumeid oli kaks: teo toimepanemine alaealisena ja kuriteo kvalifikatsioon karistusseadustik (KarS) § 113 (tapmine) või KarS § 114 (mõrv). Kohtulahendite läbitöötamine võttis nädalaid, kuid rohkem kui pooled valimist leiti sellel teel. Järgmiseks töötas autor läbi Riigikohtu kodulehelt leitavad kohtulahendid samade kriteeriumite alusel. Valim suurenes veel mõne kohtulahendi võrra.

Lõpliku valimi aitas aga moodustada pöördumine Politsei- ja Piirivalveametisse, kelle analüüsibüroo on statistikat pidanud alaealiste kurjategijate menetluste osas. Selgus, et ajavahemikul 2002-2016 oli nende poolt algatatud 66 menetlust alaealiste suhtes, kes on kellegi tapnud (Politsei- ja Piirivalveameti andmelao- ja analüüsisüsteem, 2017). Kuna Politsei- ja Piirivalveameti andmelao- ja analüüsisüsteem ALIS peab arvet ainult kriminaalasjade numbrite alusel, siis väljastatigi kriminaalasjade numbrid antud menetluste osas. Kriminaalasjade numbrite osas andis Riigi Teataja vaste 33 kohtutoimiku osas, millest umbes pooled olid uued võrreldes varem kogutud kohtutoimikutega. Tuleb märkida, et ALIS kajastab infot kvalifikatsioonide osas, millega on kuriteo menetlus alustatud ning hiljem kui kvalifikatsioon on kohtumenetluse käigus muutunud siis seda ei kajastata. Osad kriminaalasjad ning neile vastavad kohtutoimikud ei olnud uuringuks sobilikud, sest tapmine või mõrv oli ümber kvalifitseeritud. Teise 33 kriminaalasja numbri alusel ei olnud kohtutoimikuid võimalik leida, sest kriminaalasja numbriga olid seotud pigem uuemad

kohtulahendid. Samuti kohtuarhiiv kasutab kohtutoimikute arhiveerimiseks oma süsteemi, mis erineb kriminaalasjade numbritest ja politsei ei seo kriminaalasju oma andmebaasides kohtutoimikute numbritega.

Kokku leidis autor 54 kohtutoimikut, mis asusid erinevates Eesti Maakohtutes. Kohtutoimikutega tutvumise jaoks saatis autor päringu kaheksa kohtutoimiku osas Pärnu Maakohtusse, kaheksa kohtutoimiku osas Tartu Maakohtusse, 17 kohtutoimiku osas Harju Maakohtusse ning 21 kohtutoimiku osas Viru Maakohtusse.

Tartu Maakohtus sai autor loa tutvuda kuue kohtutoimikuga, Viljandi koolitulistamise juhtumi teo toimepanija on siiani alaealine ning seetõttu ei andnud kohtuasja lahendanud kohtunik sellega tutvumiseks luba. Teise kohtutoimiku puhul ei jõudnud kohtuniku luba tutvumise ajaks kohale. Mõlema kohtutoimiku puhul oli õnneks võimalik leida osad uuringuks vajalikud andmed Riigi Teataja kodulehelt kohtulahendite otsingust, kus nende kohta olid olemas kohtuotsused ja –määrused. Seega tutvuda sai autor Tartu Maakohtus kuue kohtutoimikuga, milledega tutvumiseks piisas ühest päevast Tartu Maakohtu Tartu kohtumajas. Kuue tutvutud ja kahe osalise kohtutoimiku peale leidis autor valimisse 11 uuritavat alaealist tapjat.

Pärnu Maakohtus sai autor loa tutvuda kõigi kaheksa kohtutoimikuga. Kõik kohtutoimikud olid uuringu jaoks ka sobilikud ning kohtutoimikutega tutvumiseks piisas ühest päevast Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumajas. Kaheksa kohtutoimiku peale lisandus valimisse 10 uuritavat alaealist tapjat.

Harju Maakohtus sai autor loa tutvuda 14 kohtutoimikuga, kuid ühe kohtutoimiku osas oli teo toimepanija hilisemalt õigeks mõistetud ja ühes osutus teo toimepanija täisealiseks. Kolm kohtutoimikut olid kuulutatud kinniseks ning nendega tutvumiseks kohtunik luba ei andnud. Küll aga oli autor nende kolme kohtutoimikuga tutvunud aastal 2014 tehes lõputööd. Lisaks oli nende kohta võimalik andmeid saada Riigi Teataja kodulehelt kohtulahendite otsingust, kus nende kohta olid olemas kohtuotsused ja –määrused. Tutvuda sai autor seega 12 kohtutoimikuga Harju Maakohtu Liivalaia kohtumajas, aega võttis see kaks päeva. 12 tutvutud ja kolme osaliste andmetega kohtutoimiku peale leidis autor valimisse juurde 20 uuritavat alaealist tapjat.

Viru Maakohtus sai autor loa tutvuda 16 kohtutoimikuga, kuid kahe kohtutoimiku osas osutus teo toimepanija täisealiseks. Viie kohtutoimiku osas autor luba ei saanud, kuid varasemast uuringust oli autoril olemas kahe kohtutoimiku andmed. Lisaks nendele ja ülejäänud kolme kohtutoimiku osas oli andmeid võimalik leida Riigi Teataja

kohtulahendite otsingust. Tutvudes andmetega, siis selgus, et ühe osalise kohtutoimiku puhul oli isik mõistetud teos süüdimatuks ja tema karistus tühistati. Autor sai seega tutvuda 14 kohtutoimikuga kahel päeval Viru Maakohtu Jõhvi kohtumajas ja ühel päeval Viru Maakohtu Narva kohtumajas. 14 tutvutud ja nelja osaliste andmetega kohtutoimiku peale lisandus valimisse 24 uuritavat alaealist tapjat.

Kokkuvõtvalt oli uurimuseks sobivaid kohtutoimikuid 49, millest autor sai tutvuda 40-ga ning üheksa osas pidi leppima Riigi Teatajas leiduvate andmetega ja varasemast uuringust välja kirjutatud andmetega. Need 49 kohtutoimikut kajastasid 65-te alaealist tapjat, kes moodustasid lõpliku valimi.

Tabel 2. Kohtutoimikute ja uuritavate jaotus (autori koostatud)

Kohtu	Päritud toimikud	Lubatud toimikud	Tutvutud toimikud	Osaliste andmetega toimikud	Uuringuks kokku toimikuid	Toimikutest uuritavaid
Tartu Maakohtu	8	6	6	2	8	11
Pärnu Maakohtu	8	8	8	0	8	10
Harju Maakohtu	17	14	12	3	15	20
Viru Maakohtu	21	16	14	4	18	24
Kokku:	54	44	40	9	49	65

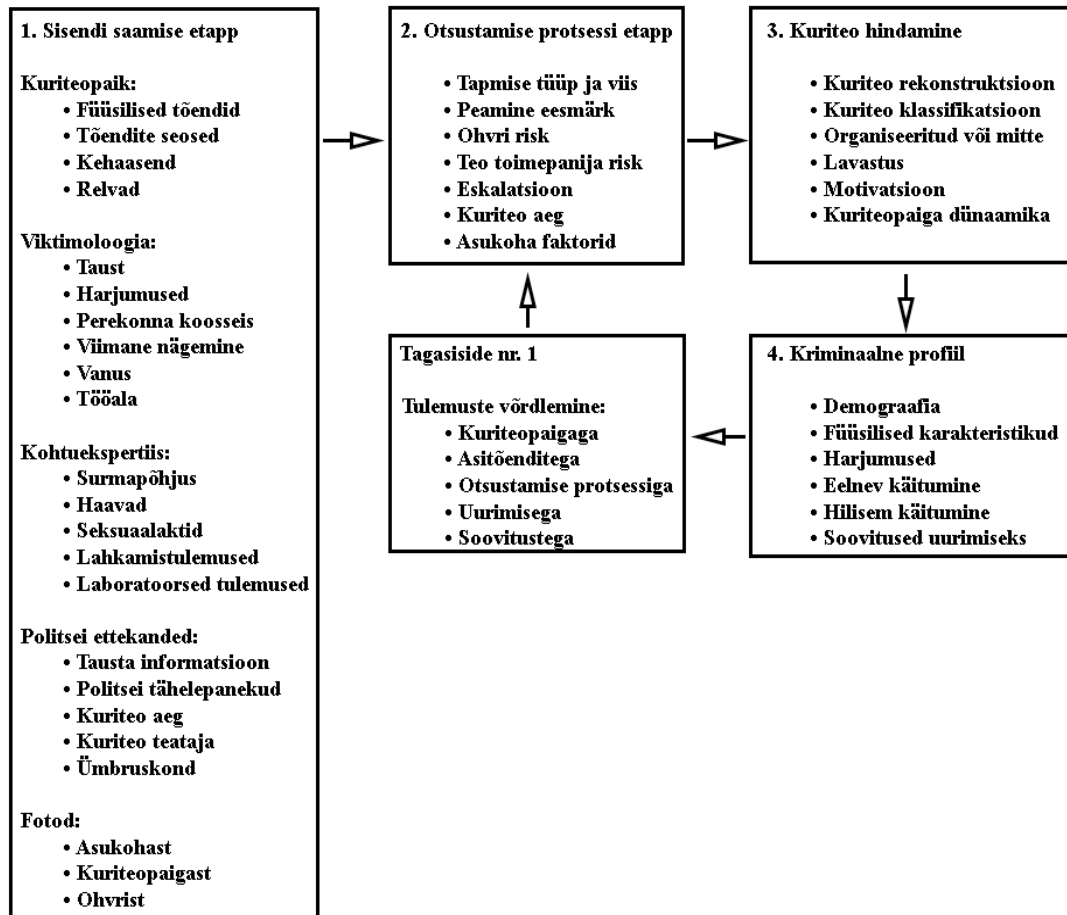
2.2 Uurimise meetod

Magistritöö uurimisstrateegiaks on kvalitatiivne andmeanalüüs, sest see aitab süveneda konkreetse juhtumitesse, inimestesse ja sündmustesse, et saada teada põhjused ja mõista inimeste käitumist ja sündmusi (Laherand, 2008). Samuti aitab see leida andmestikus sisalduvat varjatud informatsiooni ning andmeid saab koguda neid paralleelselt analüüsides (Õunapuu, 2014).

Täpsemalt viib autor läbi dokumendianalüüsi, milles analüüsib eelpool kirjeldatud ja leitud kohtutoimikuid. Kohtutoimikutest huvitab autorit täpsemalt kohtutoimikutes olev informatsioon alaealiste tapjate kohta, enamust sellest informatsioonist võib nimetada sotsiaalseteks karakteristikuteks.

Magistritöö raames põhinetakse Douglase ja tema kolleegide poolt 1986. aastal koostatud kriminaalse profileerimise mudelile, mida on autor muutnud (Joonis 2). Tegemist on ühe põhjalikuma kriminaalse profileerimise mudeliga, mis on koostatud. Ühtlasi hõlmab see ka sotsiaalseid tunnusjooni, mida on uuringuga võimalik leida. Sisendi saamise etapp uurimustöös on dokumendianalüüsi etapp, kus autor kogub kokku kõikvõimalikud andmed, kaasa arvatud sotsiaalsed karakteristikud kohtutoimikuid analüüsides. Teises ja kolmandas etapis analüüsib autor saadud andmeid ja neljandas etapis koostab nende põhjal profiili. Profiili koostamisel kontrollib autor üle, kas profiili andmed vastavad analüüsi andmetele. (Douglas, et al., 1986) Võrreldes esialgse Douglas'e ja tema kolleegide poolt koostatud mudeliga jääb uurimuse osas ära viies ehk uurimise etapp ja kuues ehk vahistamise etapp, samuti ei toimu uut andmete kontrolli, mis järgneb viiendale etapile.

Viies etapp jääb ära, sest koostatav profiil põhineb juba lahendatud juhtumitel. Viienda etappi eesmärgiks antud mudeli järgi on tabada teo toimepanija läbi uurimise. Magistritöö puhul on aga teo toimepanija teada ning seda etappi läbi viia ei ole vaja. Samuti ei ole vaja viia läbi kuuendat etappi, sest see on mõeldud ohvri vahistamiseks. Antud töös selle etappi kasutamist ei ole vaja, sest valimis olevad alaealised tapjad on juba varasemalt vahistatud ja nende osas on läbi viidud ka menetlused, osad neist kannavad veel oma karistust, kuid paljud neist on oma karistuse juba ära kandnud. Tagasiside ehk kontrolli etappidest viiakse läbi ainult esimene, kus vaadatakse üle koostatud kriminaalse profiili andmed ning võrreldakse neid algselt koostatud andmetega.

Joonis 2. Muudetud Douglas'e 1986. aastal koostatud kriminaalse profileerimise mudel (autori koostatud)

Antud mudelis on kirjas sotsiaalsed karakteristikud, mida dokumendianalüüsis autor kogub ja analüüsib. Tuleb märkida, et sotsiaalseid tunnusoone on rohkem kui mudelis kirjas ja kui uurimise käigus ilmneb uusi huvipakkuvaid sotsiaalseid karakteristikuid, siis kasutab autor ka neid, sest nende nimekiri ei ole ammendav. Mudelis kirjeldatud sotsiaalsed karakteristikud aitavad luua ka efektiivseid ennetusprogramme.

Uuringuosa peatükid on jaotatud eelpool mainitud mudeli järgi. Esimene etapp ehk sisendi saamise etapi tähtsaim osa on teo toimepanija taustal (käesolev töö, lk 15), seega kajastuvad need andmed alapeatükis 2.3 Eesti alaealise tapja iseloomustavad andmed ja taust. Teise etapi põhiliseks osaks on andmed kuriteo kohta, milles on 7 põhilist osa (käesolev töö, lk 15-16). Need andmed kajastuvad alapeatükis 2.4 Kuritegude andmed. Kuna kolmas etapp on eelkõige mõeldud kuriteo rekonstrueerimiseks, kuid antud uurimuses on kuriteod teada, siis ühendatakse see neljanda etapiga (käesolev töö, lk 16-17), kus esitatakse eeltoodud andmete ja analüüsi põhjal uurimuse põhitulemused ehk

alapeatükk 2.5 Uurimuse põhitulemused. Järgnevalt konkretiseerib autor põhitulemused ning esitab nende põhjal alapeatükis 2.6 Eesti alaealise tapja kriminaalse profiili. Sellele järgneb alapeatükk 2.7 Soovitused ja järeldused alaealiste kuritegevusest ja selle ennetamisest, mis põhineb eelpool analüüsitud andmete seostel.

Dokumendi analüüsist saadud tulemused koondatakse kokku ja leitakse nende tulemuste 95%-lised usalduspiirid valemi $n_i/n \cdot 100 \pm 1,96s$ järgi (n_i on ühe rühma liikmete arv, n on kõigi rühmade liikmete koguarv, s on standardhälve), $s = \sqrt{n_i(n-n_i)/n}$. Valem lähtub normaaljaotusest. Töös esitatud 95%-lised usalduspiirid tähendavad, et korduva uurimuse korral satub 95% juhtudest arvutatud protsentide vahemikku. (Tiit, 1971, lk. 51-85) Olulisteks andmeteks loeb autor arvutuste põhjal neid andmeid, mille suurima rühma alumine usalduspiir ületab suuruselt järgmise rühma ülemist usalduspiiri. Väikeste rühmade korral ($n_i < 5$) kasutatakse töös binominaaljaotuse 95% usalduspiire, mis on leitud tabelist 1.6B, kus \underline{p} tähistab alumist usalduspiiri ja \overline{p} ülemist usalduspiiri (Tiit, 1971, lk. 66). Arvutusteks kasutab autor Exceli tabelit.

Autor viis 2014. aastal läbi sarnase uuringu, seega on huvitav näha ja võrrelda kui erinev või sarnane on mudeli põhjal koostatud profiil varasema profiiliga. Uues profiilis on kajastatud ja uuritud rohkemaid andmeid ning valim on suurem, mis tähendab, et uus profiil on laialdasem varasemast. Laiem ja rohkem andmeid kajastav profiil loob paremad võimalused selle järgi ennetusmeetmete koostamiseks.

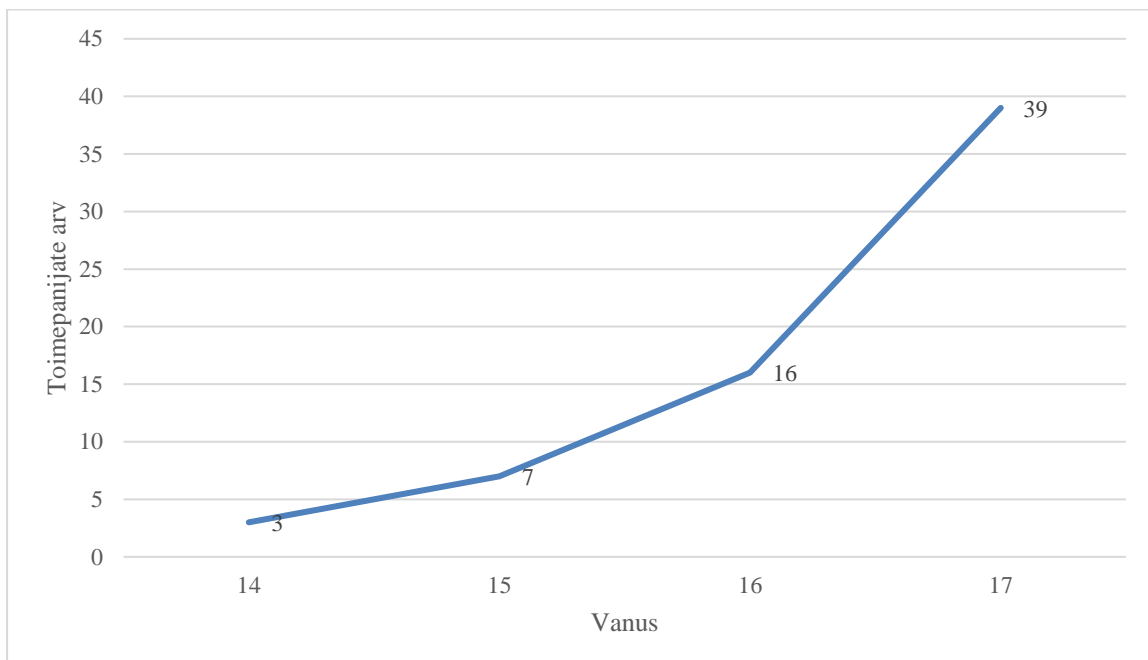
2014. aastal autori poolt lõputöö raames koostatud Eesti alaealise tapja profiil (Trei, 2014) :

1. enamasti meessoost;
2. enamasti 17-aastane;
3. enamasti rahvusvähemusest;
4. enamasti elab linnas;
5. enamasti ei kasva mõlema vanemaga perekonnas;
6. enamasti pärit mitmelapselisest perekonnast;
7. enamasti ei ela peres, mis oleks heal majanduslikul järjel;
8. enamasti puuduvad suhted isaga;
9. enamasti ebaedukas koolis;
10. enamasti hea füüsilise tervisega;
11. enamasti suitsetab;
12. enamasti tarbib alkoholi;

13. enamasti väärteokorras varem karistatud;
14. enamasti valib ohvriks mehe;
15. enamasti on ohver temast vanem;
16. enamasti paneb teo toime koos kaaslastega;
17. enamasti on teo toimepanemisel joores.

2.3 Eesti alaealise tapja iseloomustavad andmed ja taust

Tulenevalt Eestis kehtivatest seadustest on süüvõimelised alaealised vanuses 14-17 (Joonis 3). Uuringu valimis oli 65 alaealist, kellest enamus ehk $60,0\% \pm 11,9\%$ (39 uuritavat) olid 17-aastased, $24,6\% \pm 10,5\%$ (16 uuritavat) olid 16 aastased, $10,8\% \pm 7,5\%$ (7 uuritavat) 15-aastased ja $4,6\%$ ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritavat) 14-aastased. 17-aastaste alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Uuritavate vanused on autori poolt arvatud nende sünniaega ning teo toimepanemise aega arvestades. Mõlemad andmed on leitavad enamasti kohtuotsusest või muudest kohtutoimiku dokumentidest. Sellist kuritegevuse hulga kasvu seoses vanusega on leitud ka eelpool käsitletud uurimuses, kus kasv algab just 13-14 eluaastast jõudes haripunkti 35-aastastel (käesolev töö, lk 28-29).

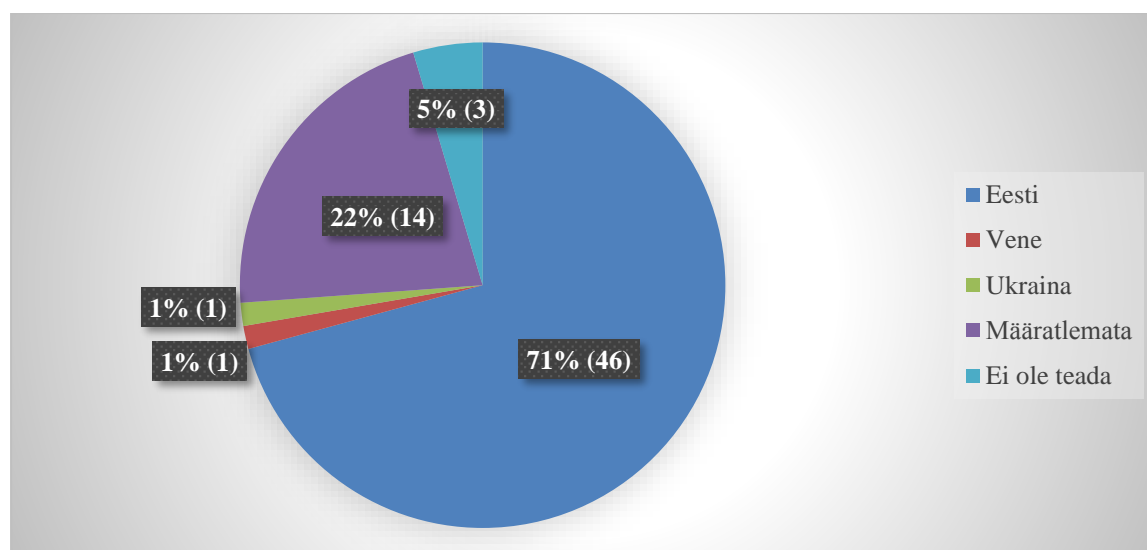

Joonis 3. Alaealiste tapjate vanuseline jaotus (autori koostatud)

Lisaks vanusele on üheks isikute põhiandmeteks sugu (Lisa 2.1 Joonis 40). Uuritavate alaealiste tapjate seas olid 84,6% ± 8,8% (55 uuritavat) meessoost isikud ja 15,4% ± 8,8% (10 uuritavat) vastavalt naissoost. Uuritavate soo andmed on leitud kohtutoimikutest, täpsemalt kohtuotsustest. Samast jaotust alaealiste kurjategijate ning ka täiskasvanute kurjategijate puhul on täheldatud nii Eesti kui ka välismaa uuringutes (käesolev töö, lk 5, 29, 43). Meessoost alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$.

Isiku tausta määramisel on väga oluline roll ka tema rahvusel (Lisa 2.2 Joonis 41). 63,1% ± 11,7% (41 uuritavat) olid rahvusvähemusest ja 36,9% ± 11,7% (24 uuritavat) olid eesti rahvusest. Rahvusvähemusest alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Rahvuse andmed olid toodud kohtutoimikutes, täpsemalt kohtuotsustes. Statistikaameti andmete põhjal elas Eestis 2016. aastal 69% eesti rahvusest inimesi ja 31% rahvusvähemusest inimesi (Statistikaamet, 2017). Rahvusvähemuste suurem osakaal kuritegevuses on üle maailma tavapärane, enamasti seetõttu, et nad tunnevad ennast ühiskonnast rohkem tõrjutuna (käesolev töö, lk 28, 43).

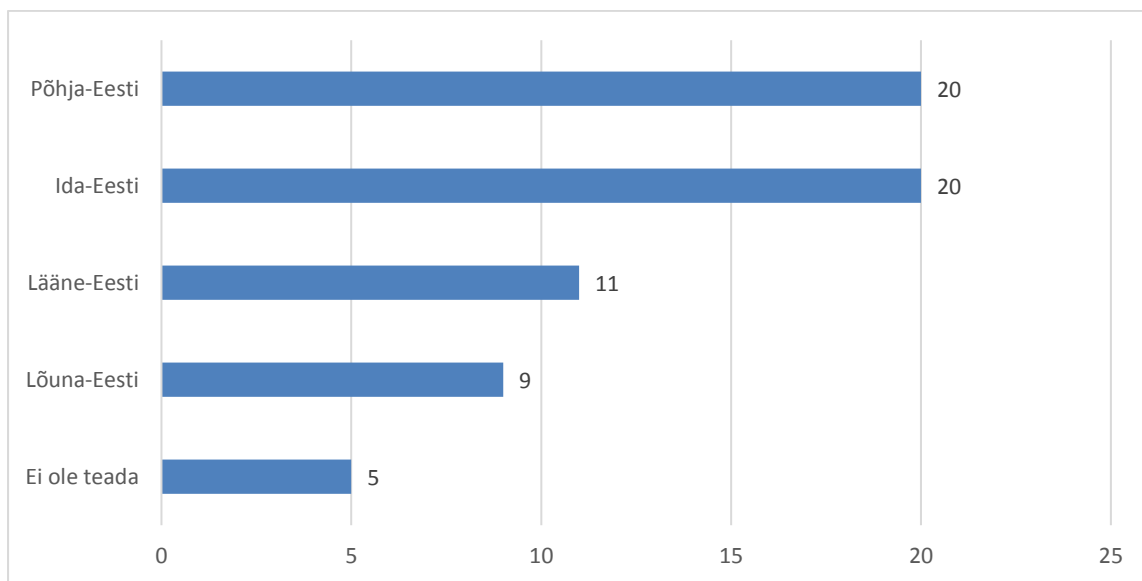
Rahvuse kõrval teine oluline näitaja on kodakondsus ehk mis riigi kodanik isik on (Joonis 4). Enamus 70,8% ± 11,1% (46 uuritavat) omas Eesti kodakondsust, 21,6% ± 10,0% (14 uuritava) kodakondsus oli määratlemata, 4,6% ($p = 1,3%$ ja $\bar{p} = 13,1%$) (3 uuritava) kodakondsus ei olnud teada, 1,5% ($p = 0,1%$ ja $\bar{p} = 8,4%$) (1 uuritav) omas Vene kodakondsust ja 1,5% ($p = 0,1%$ ja $\bar{p} = 8,4%$) (1 uuritav) Ukraina kodakondsust. Eesti kodakondsusega alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Kodakondsus andmed kajastusid kohtutoimikutes, täpsemalt kohtuotsustes.

Joonis 4. Alaealiste tapjate kodakondsus (autori koostatud)

Isiku tausta aitab ilmestada ka see, kus piirkonnas ta elab (Lisa 2.3 Joonis 42). Enamik $70,8\% \pm 11,1\%$ (46 uuritavat) elasid linnas, $21,5\% \pm 10,0\%$ (14 uuritavat) maakohas, $7,7\% \pm 6,5\%$ (5 uuritava) puhul ei olnud võimalik elukohta kindlaks teha. Linnades elavate alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Elukoha andmed on leitud kohtutoimikute kohtuotsustest ja ka uuritavate ülekuulamistest, see tähendab, et elukohaks on märgitud see koht, kus uuritav on öelnud, et ta realselt elab. Seda, et kuritegevus on enamasti linnadesse koondunud ja et ka enamik alaealisi tapjaid elavad linnades, on toodud välja ka varasemates uuringutes (käesolev töö, lk 28, 43).

Kui vaadata elukohti regiooniti (Joonis 5), siis enamus alaealistest tapjatest elasid Põhja- ja Ida-Eestis mõlemas $30,8\% \pm 11,2\%$ (20 uuritavat), Lääne-Eestis elas $16,9\% \pm 9,1\%$ (11 uuritavat), Lõuna-Eestis $13,8\% \pm 8,4\%$ (9 uuritavat) ja $7,7\% \pm 6,5\%$ (5 uuritava) elukoht ei ole teada. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ elukoha regiooni andmetes ei olnud. Rahvastikujaotusele Eestis selline regionaalne jaotus ei vasta. Suurim regioon on Põhja-Eesti regioon, kus elab umbes 38% Eesti rahvastikust, sellele järgneb Lõuna-Eesti 26% ja Lääne- ning Ida-Eestis on mõlemas umbes 18% kogu Eesti rahvastikust (Statistikaamet, 2012).

Joonis 5. Alaealiste tapjate elukoht regiooniti (autori koostatud)

Milline oli alaealiste tapjate tervis (Lisa 2.4 Joonis 43, Lisa 2.5 Joonis 44)? Oluline on siin vahet teha nii füüsilisel kui psühholoogilisel tervisel, $21,5\% \pm 10,0\%$ (14 uuritava) puhul ei olnud mõlemat võimalik määrata. Füüsilise tervise poolest olid enamik ehk $67,7\% \pm 11,4\%$ (44 uuritavat) terved ja $10,8\% \pm 7,5\%$ (7 uuritava) puhul olid täheldatavad kerged

tervisehäired. Füüsiliselt tervete alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$.

Psüühiline tervise poolest oli olukord aga vastupidi, enamiku $50,8\% \pm 12,2\%$ (33 uuritava) puhul oli täheldada psühholoogilisi häireid ja $27,7\% \pm 10,9\%$ (18 uuritavat) olid psühholoogiliselt terved. Psühholoogiliste häiretega alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Enamasti oli uuritavatel diagnoositud isiksuse- ja käitumishäired. Tervise andmeid kogus autor kohtutoimikute kohtueelse menetluse kokkuvõtetest ja kohtuotsustest. Nendes oli enamasti üldistatud kohtupsühhiaatriaekspertiisi andmeid ning need kajastasid tervise andmeid enne teo toimepanemist. Oluline on siinkohal ka märkida, et üks alaealine tapja jäi valimist välja, sest psüühilise tervise tõttu teda otseselt ei karistatud, vaid ta suunati sundravile.

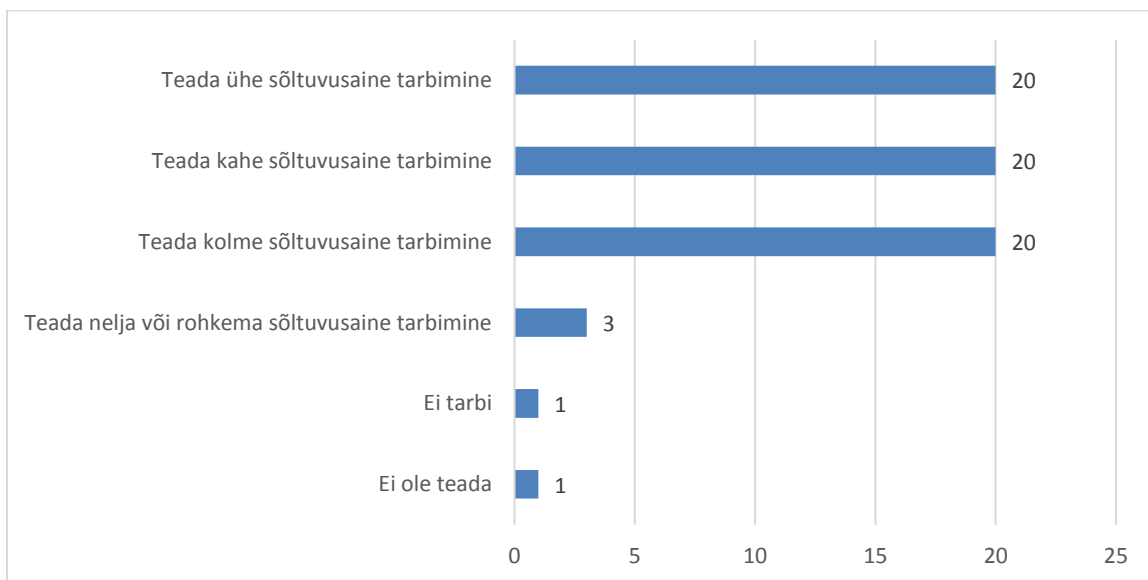
Hinnates alaealiste tapjate tervist ei saa kindlasti kõrvale jätta nende sõltuvusainete tarbimist. Peamised sõltuvusained, mida Eesti alaealised tapjad kasutavad on alkohol ja sigaretid (Lisa 2.6 Joonis 45, Lisa 2.7 Joonis 46). Alkoholi tarbivad neist lausa $92,3\% \pm 6,5\%$ (60 uuritavat), $6,2\%$ ($p = 2,2\%$ ja $\bar{p} = 15,1\%$) (4 uuritava) puhul ei olnud see teada ja ainult $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritav) ei tarbinud alkoholi. Alkoholi tarbivate alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Andmed alkoholi ja muude sõltuvusainete tarbimise kohta on autor leidnud kohtutoimikute ülekuulamiste ja kohtueelse menetluse kokkuvõtetest, kus alaealiste ütlused nende alkoholi tarbimise harjumuste osas on enamasti kajastatud. Nii kõrget alkoholi tarvitamise tendentsi alaealiste tapjate ja kurjategijate seas on näha ka teistest uuringutest (käesolev töö, lk 6, 31, 33,43).

Sigarette tarbib enamik alaealistest tapjatest $61,5\% \pm 11,8\%$ (40 uuritavat), $35,4\% \pm 11,6\%$ (23 uuritava) puhul ei ole nende tarbimine teada ja $3,1\%$ ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 uuritavat) ei tarbi sigarette. Sigarette tarbivate alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Sigarettide tarbimist ehk suitsetamist on alaealiste tapjate puhul samuti täheldatud, kuid vähem kui alkoholi tarbimist (käesolev töö, lk 33, 43).

Lisaks alkoholile ja sigarettidele on Eesti alaealiste tapjate seas levinud ka narkootikumide ja sissehingatavate ainete kasutamine (Lisa 2.8 Joonis 47, Lisa 2.9 Joonis 48). Enamiku ehk $61,5\% \pm 11,8\%$ (40 uuritava) puhul ei ole teada, kas nad narkootikume kasutavad, kuid $37\% \pm 11,7\%$ (24 uuritavat) teevad seda kindlasti, ainult $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritava) puhul oli kindel, et tema narkootikume ei kasuta. Narkootikumide tarbimine ei

ole küll niivõrd levinud kui alkoholi või sigarettide tarbimine, kuid see on probleemiks, sest narkootikumide mõjud võivad kordades hullemad olla (käesolev töö, lk 6, 33). Sissehingatavate ainete kasutamist on olnud Eestis vähe ning see jäi 2000ndate aastate algusesse. $86,2\% \pm 8,4\%$ (56 uuritava) puhul ei olnud teada nende tarbimine, $12,3\% \pm 8,0\%$ (8 uuritavat) tarbis neid ja $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritav) ei tarbinud. Narkootikumide ja sissehingatavate ainete tarbimise kohta andmete puudumine alaealiste tapjate osas oli esinemise sagedus oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. See tähendab, et antud andmete kohta ei saa järeldusi teha.

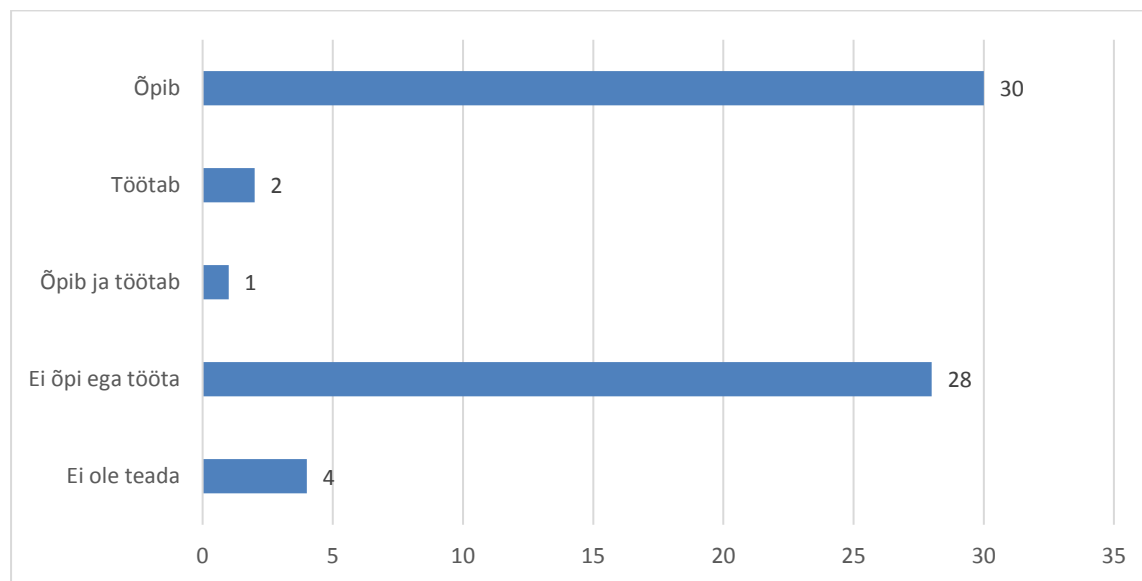
Ühe sõltuvusaine tarbimine võib viidata sellele, et tarbitakse ka teisi sõltuvusaineid (Joonis 6). Üht sõltuvusainet tarbis $30,8\% \pm 11,2\%$ (20 uuritavat), kahte või rohkemat sõltuvusainet $66,2\% \pm 11,5\%$ (43 uuritavat), $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritav) ei tarbinud ühtegi sõltuvusainet ja $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritava) puhul ei ole sõltuvusainete tarbimine teada. Kahte või rohkemat sõltuvusainet tarbivate alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Üsna loogiline on see, et kui ollakse jõutud juba narkootikumideni, siis teiste sõltuvusainete tarbimine ei ole probleemiks. Sõltuvusainete kasutamine, välja arvatud sigarettide kasutamine on üks riskifaktoreid kriminaalse käitumise kujunemiseks (käesolev töö, lk 33-34).

Joonis 6. Sõltuvusainete tarbimine (autori koostatud)

Kuni 17-aastaseks saamiseni rakendub alaealistele koolikohustus, samuti on alaealistel võimalik tööd teha. Millega aga tegelesid alaealised tapjad (Joonis 7)? Suurem osa $46,2\% \pm 12,1\%$ (30 uuritavat) õppisid, $43,1\% \pm 12,0\%$ (28 uuritavat) ei õppinud ega töötanud,

6,2% ($p = 2,2\%$ ja $\bar{p} = 15,1\%$) (4 uuritava) puhul ei ole teada, mida nad tegid, 3,0% ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 uuritavat) töötasid ja 1,5% ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritav) õppis ning töötas. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ kasuliku hõive andmetes ei olnud. Antud andmed on kogutud kohtutoimikutest, kus uuritavate ülekuulamistes ja kohtuotsustes on kajastatud nende kasulik hõive ehk õppimine ja/või töötamine enne teo toimepanemist. Sellist erinevat tausta kasuliku hõive osas on märganud ka USA alaealiste tapjate uurija Kathleen M. Heide (käesolev töö, lk 28).

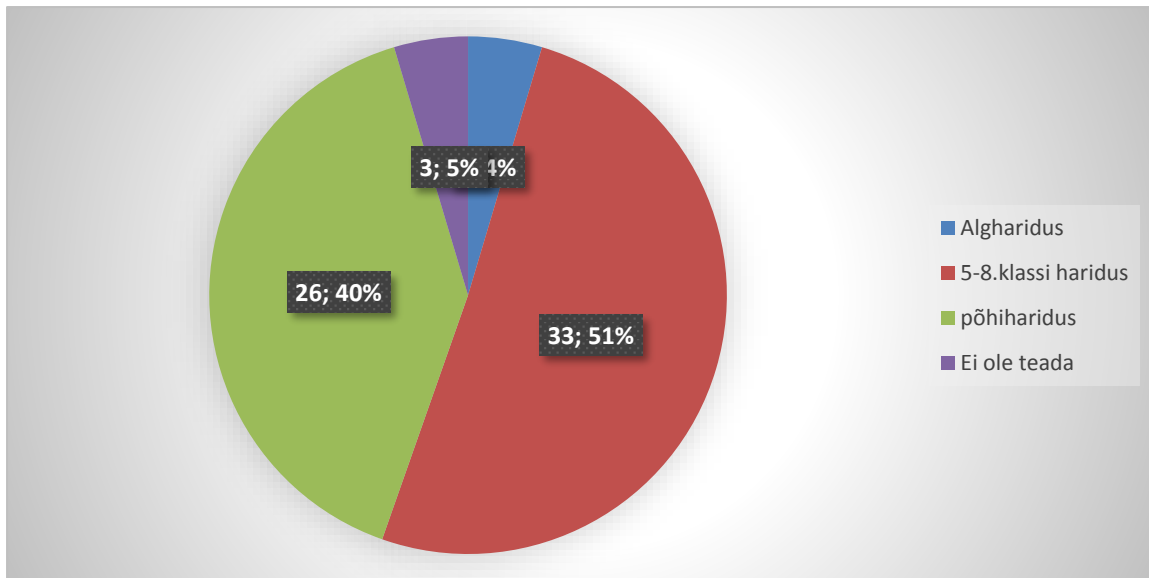

Joonis 7. Alaealiste tapjate kasulik hõive (autori koostatud)

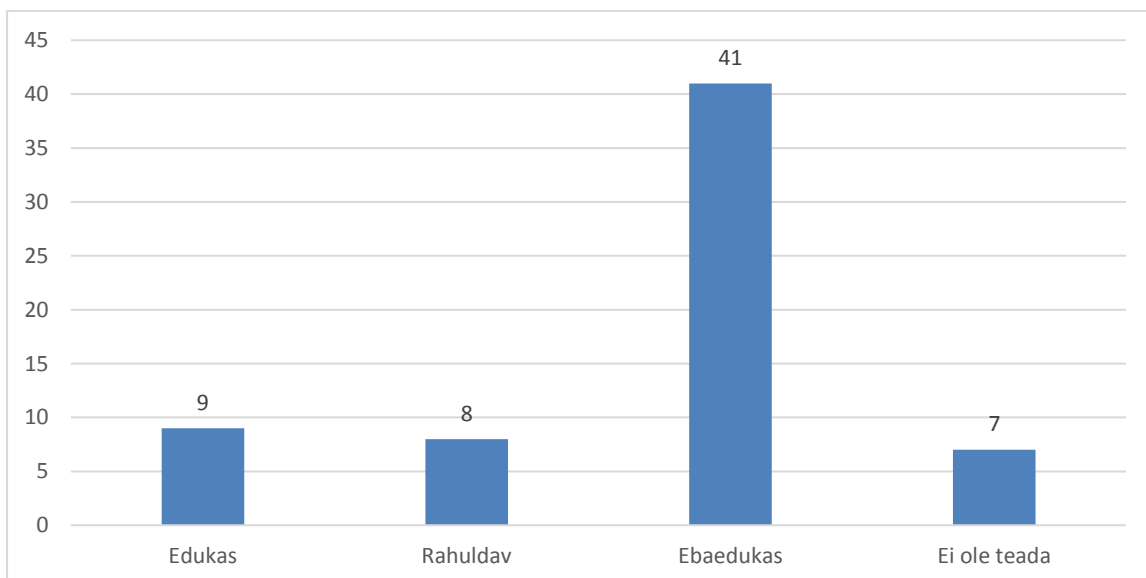
Kuna kõik Eesti alaealised on pidanud koolis õppima, siis oluline on teada nende haridustaset ja õppeedukust (Joonis 8, 9). Enamus ehk $50,8\% \pm 12,2\%$ (33 uuritavat) omas 5.-8. klassi haridust, $40,0\% \pm 11,9\%$ (26 uuritavat) omas põhiharidust, $4,6\%$ ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritavat) olid algharidusega ja $4,6\%$ ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritava) puhul ei ole haridustase teada. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ haridustaseme andmetes ei olnud. Uuritavate haridustaset kajastasid kohtutoimikute kohtueelse menetluse kokkuvõtted ja kohtuotsused.

Haridustase aga ei näita seda, kui edukad õpilased nad olid, pahatihti ebaedukamatele õpilastele luuakse kergemad võimalused põhihariduse saamiseks, seega on oluline vaadata ka nende õppeedukust (Joonis 9). Enamus ehk $63,1\% \pm 11,7\%$ (41 uuritavat) olid oma õpingutes ebaedukat, $13,9\% \pm 8,4\%$ (9 uuritavat) olid oma õpingutes edukad, $12,2\% \pm 8\%$ (8 uuritavat) olid rahuldava õppeedukusega ja $10,8\% \pm 7,5\%$ (7 uuritava) puhul ei ole õppeedukust teada. Õpingutes ebaedukate alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt

suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Uuritavate õppeedukust kajastasid kohtutoimikutes koolide poolsed iseloomustused uuritava kohta. Põhiliselt ei jäänud õppeedukus alaealiste tapjate intelligentsuse taha, vaid muud huvid ja tegevused kaalusid üles koolis käimise, mis tõi endaga kaasa õppeedukuse languse. Seda, et alaealised tapjad võivad olla erineva õppeedukusega, kuid pigem enamasti ebaedukad õpilased, on leitud ka teistes uuringutes (käesolev töö, lk 6, 31, 34).

Joonis 8. Alaealiste tapjate haridustase (autori koostatud)

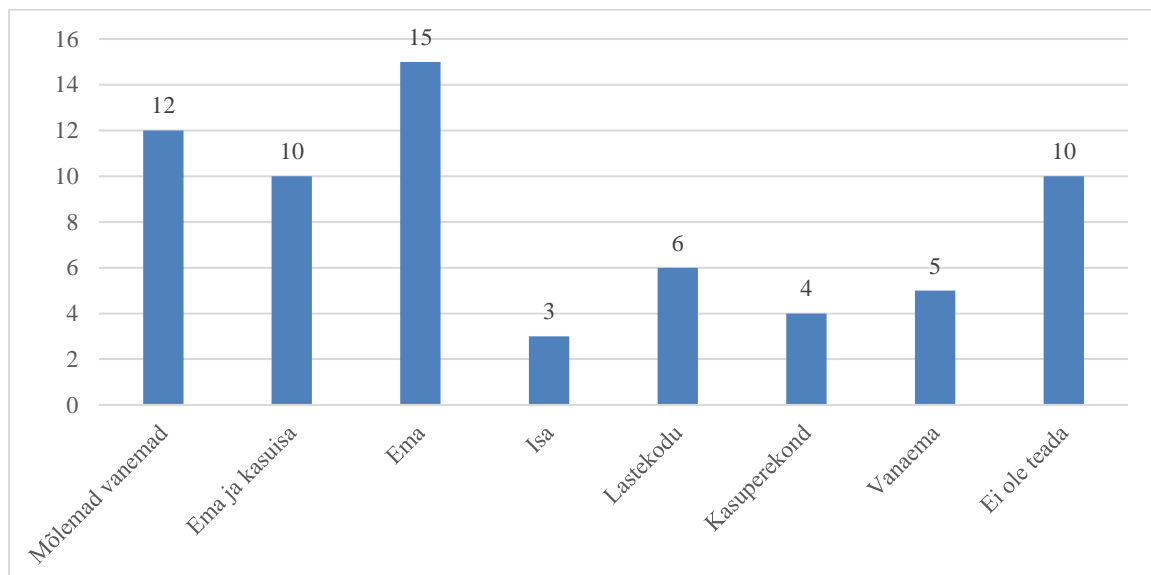

Joonis 9. Alaealiste tapjate õppeedukus (autori koostatud)

Kõige olulisemal kohal alaealiste elus on aga nende perekond ja see, kas nad on ka ise pere loonud (Lisa 2.10 Joonis 49, Lisa 2.11 Joonis 50). $93,8\% \pm 5,8\%$ (61 uuritavat) olid vallalised ning oma loodud perekond neil puudus, $6,2\%$ ($p = 2,2\%$ ja $\bar{p} = 15,1\%$) (4

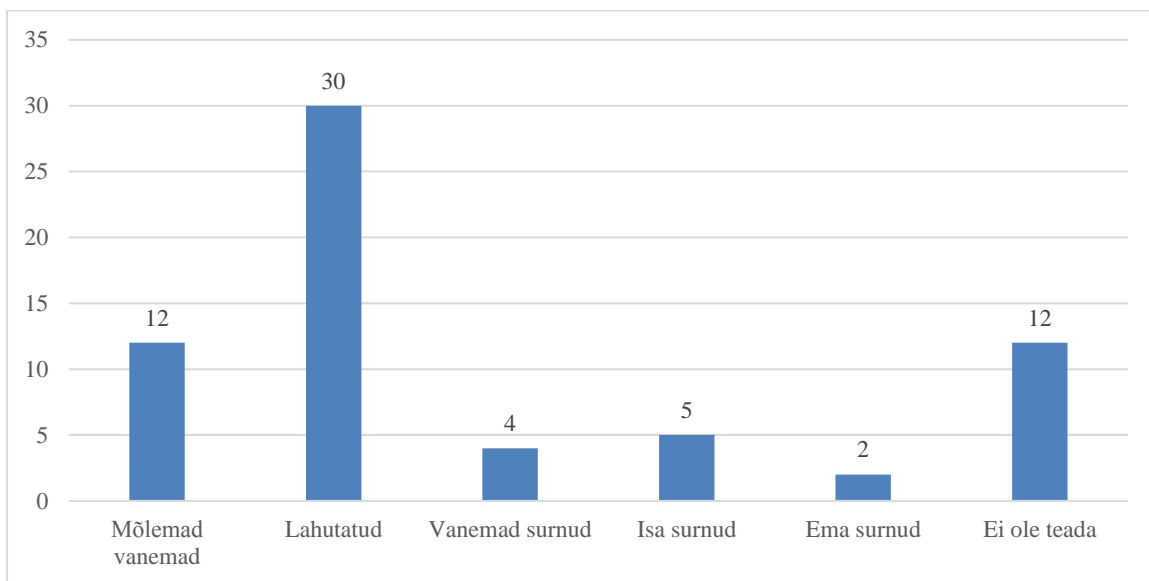
uuritava) puhul ei ole nende perekonnaseis teada. Vallaliste alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Perekonnaseisu andmed kajastusid kohtutoimikute ülekuulamistes ja kohtuotsustes. Perekonna loomise osaks on ka järglaste saamine. $90,8\% \pm 7,0\%$ (59 uuritaval) ei olnud järglaseid, $6,2\%$ ($p = 2,2\%$ ja $\bar{p} = 15,1\%$) (4 uuritava) puhul ei ole teada järglaste olemasolu ja $3,0\%$ ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 uuritaval) oli järglane. Järglasteta alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Ühel puhul oli tegemist naissoost isikuga, kellel oli laps ja teisel juhul meessoost isikuga. Kahjuks mõlemad isikud oma lastest ei hoolinud. Andmeid järglaste osas leidis autor kohtutoimikute kohtueelsete menetluste kokkuvõtetest.

Kuigi enamustel oma loodud pere puudus (nagu enamikel alaealistel), siis mingit sorti perekonda kuulusid nad kõik (Joonis 10). $66,1\% \pm 11,5\%$ (43 uuritavat) puhul mõlemaid bioloogilisi vanemaid perekonnas ei olnud, $18,5\% \pm 9,4\%$ (12 uuritava) jaoks oli perekonnas kasvatajaks mõlemad bioloogilised vanemad ja $15,4\% \pm 8,8\%$ (10 uuritava) puhul ei ole kasvukeskkond teada. Mittetäielikest perekondadest alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Perekonnaandmeid võis leida kohtutoimikute erinevatest osadest, kuid peamiselt kohtueelse menetluse kokkuvõtetest. Uuringud on ka varasemalt näidanud, et alaealised tapjad ei kuulu enamasti perekonda, kus on mõlemad bioloogilised vanemad (käesolev töö, lk 6, 30, 31, 32, 33, 34, 43)

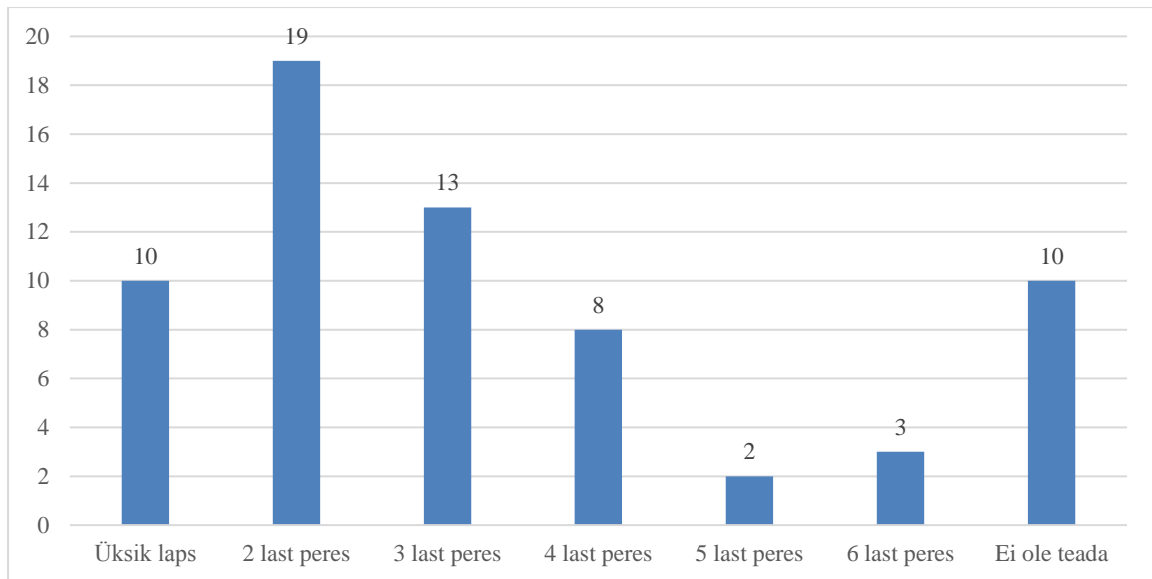
Joonis 10. Alaealiste tapjate perekond (autori koostatud)

Mis põhjustel ei ole alaealiste tapjate perekonnas enamasti mõlemaid bioloogilisi vanemaid (Joonis 11)? Enamasti ehk 46,2% ± 12,1% (30 uuritava) perekonna puhul on olnud tegemist vanemate lahutusega, 18,5% ± 9,4% (12 uuritava) puhul on siiani mõlemad vanemad perekonnas, 18,5% ± 9,4% (12 uuritava) perekonna puhul ei ole põhjus teada ja 16,8% ± 9,1% (11 uuritava) perekonnas on üks või mõlemad vanemad. Lahutatud vanematega alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Vanemate lahutuse taga on aga enamasti olnud alkoholism ja vägivaldsus. Paljudel juhtudel vägivaldsus ka laste vastu.

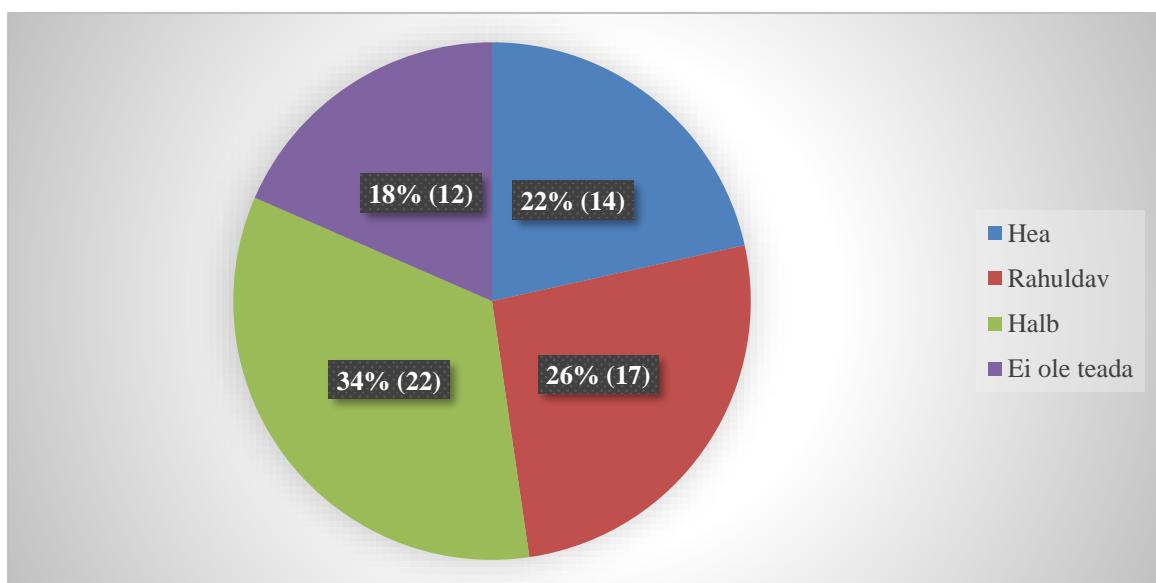
Joonis 11. Alaealiste tapjate vanemad (autori koostatud)

Lisaks vanematele on perekondades ka õdesid-vendi (Joonis 12). Kõige rohkem ehk 69,2% ± 11,2% (45 uuritaval) oli lisaks õdesid-vendi, 15,4% ± 8,8% (10 uuritavat) olid üksik lapsed ja 15,4% ± 8,8% (10 uuritava) puhul ei olnud perekonna õdede-vendade arv teada. Mitmelapselisest perest pärit alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Seda, et alaealised tapjad kuuluvad enamasti mitmelapselisse perekonda on ka varasemalt täheldatud (käesolev töö, lk 34, 43).

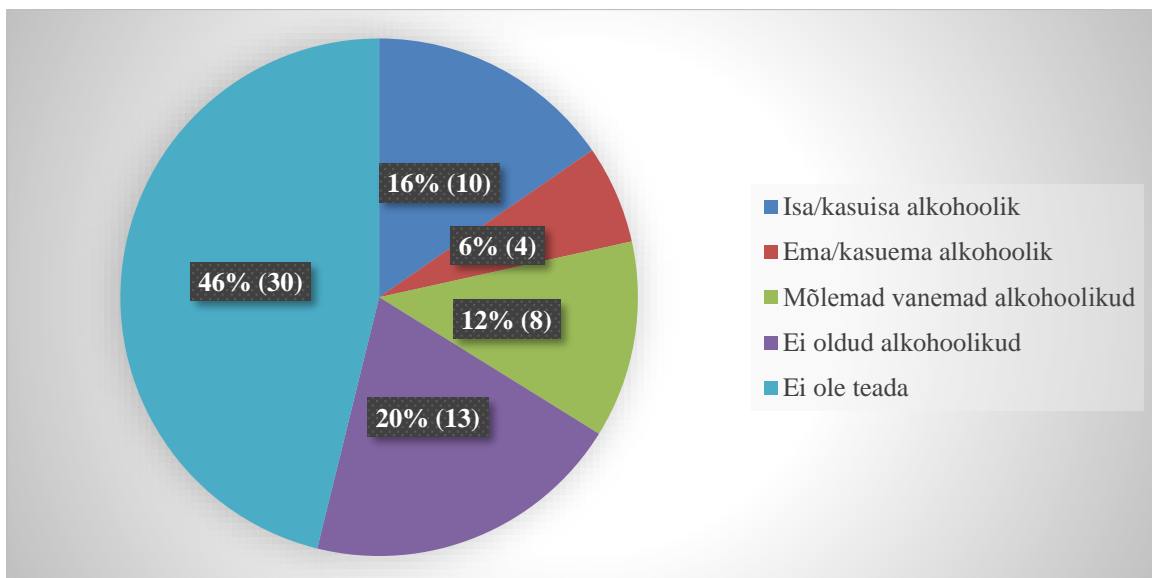
Joonis 12. Alaealiste tapjate perekonna suurus (autori koostatud)

Perekonna suurus ja vanemate olemasolu mõjutab otseselt ka perekonna majanduslikku olukorda (Joonis 13). 60,0% ± 11,9% (39 uuritava) perekond oli halval või rahuldaval majanduslikul järjel, 21,5% ± 10,0% (14 uuritava) perekonna majanduslik olukord oli hea ja 18,5% ± 9,4% (12 uuritava) perekonna majanduslik olukord ei ole teada. Majanduslikult halvast või rahuldavast perest pärit alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Majandusliku olukorra andmed pärinevad kohtutoimikute erinevatest ülekuulamistest, kus uuritavad kui ka nende pereliikmed iseloomustavad majanduslikku olukorda peres. Alaealiste tapjate erinevat perekondlikku tausta, sealhulgas ka majanduslikku olukorda on märgatud ka varem (käesolev töö, lk 34, 43).

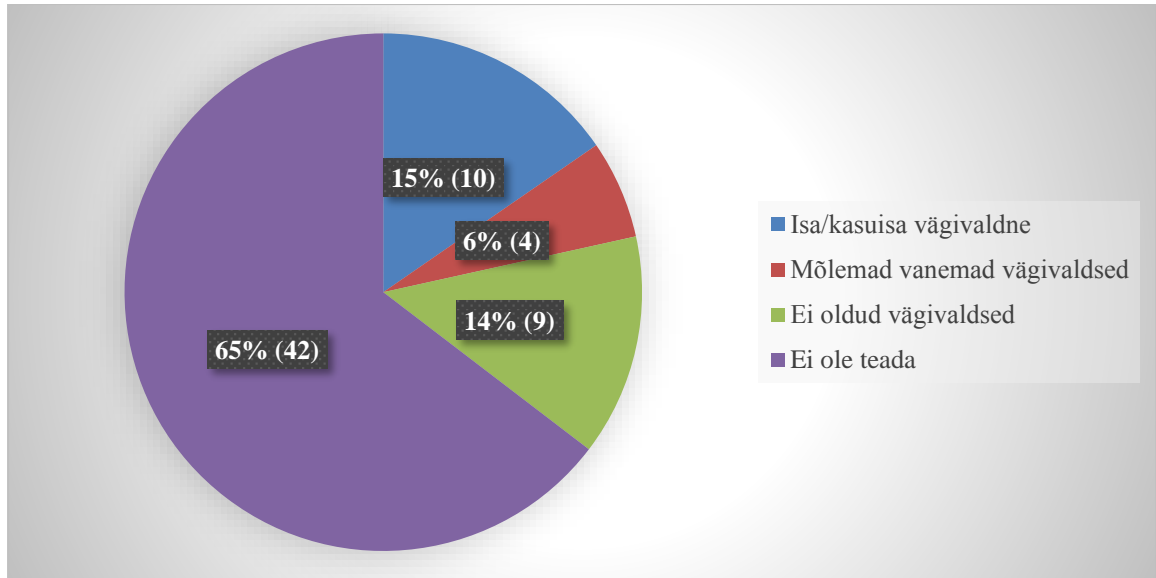
Joonis 13. Alaealiste tapjate perekondade majanduslik olukorda (autori koostatud)

Alaealised tarvitavad palju sõltuvusaineid, eriti alkoholi. Kuidas on suhted alkoholiga uuritavate vanematel (Joonis 14)? 46,2% ± 12,1% (30 uuritava) perekondade puhul ei ole teada alkoholi tarbimine, 33,8% ± 11,5% (22 uuritava) perekonna puhul oli vähemalt üks vanematest alkohoolik ja 20,0% ± 9,7% (13 uuritava) perekonna puhul ei olnud alkohoolikud. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ vanemate alkoholi tarbimise andmetes ei olnud. Alkoholi tarbimise kohta andmeid perekonnas kajastasid kohtutoimikus nii uuritavate ütlused kui ka lastekaitsetöötajate poolt antud iseloomustused perekonna kohta. Alkoholi tarvitavate perede puhul on ka teoorias välja toodud, et nende lapsed võivad sattuda kuritegelikule teele (käesolev töö, lk 33). Samuti on sellises perekonnas kasvamine üheks kriminaalse käitumise riskifaktoriks (käesolev töö, lk 32).

Joonis 14. Alaealiste tapjate perekonnas alkoholi tarbimine (autori koostatud)

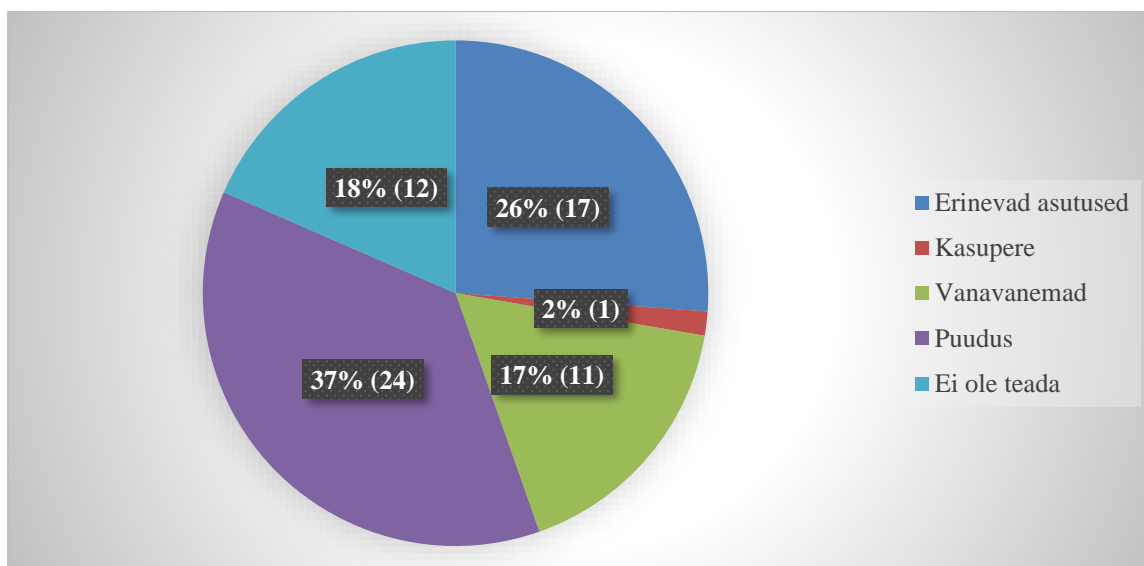
Nagu eelpool mainitud, siis alkohol tekitab ka vägivalda (käesolev töö, lk 33-34). Kas alaealiste tapjate perekondades esines vägivalda (Joonis 15)? 64,6% ± 11,6% (42 uuritava) perekonna puhul ei ole vägivaldsuse esinemine teada, 21,5% ± 10,0% (14 uuritava) perekonna puhul oli vähemalt üks vanem vägivaldne ja 13,9% ± 8,4% (9 uuritava) perekonna puhul võib väita, et vägivalda probleemi ei esinenud. Tulenevalt mitte teadmise rühma suurusest ei ole võimalik antud andmete kohta järeldusi teha. Vägivaldsus tuvastati uuritavate ütluste ja lastekaitsetöötajate iseloomustuste põhjal. Seda, et alaealiste tapjate perekondades vägivalda esineb on leitud ka teistest uurimustest (käesolev töö, lk 6, 32).

Joonis 15. Alaealiste tapjate perekonnas vägivald esinemine (autori koostatud)

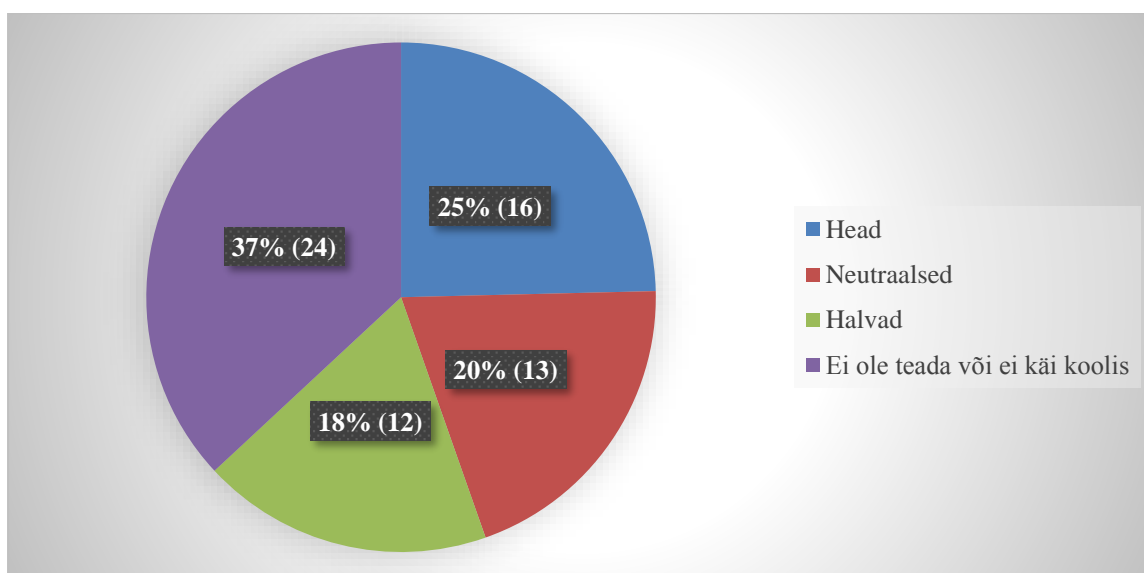
Alkoholi tarbimine ja vägivald tekitavad enamasti ka konflikte perekonnas (Lisa 2.12 Joonis 51). $50,8\% \pm 12,2\%$ (33 uuritava) perekonna suhted olid konfliktised, $32,3\% \pm 11,4\%$ (21 uuritava) perekonna suhted ei olnud konfliktised ja $16,9\% \pm 9,1\%$ (11 uuritava) perekonna puhul ei olnud perekonna suhted teada. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ perekonna konfliktisuse andmetes ei olnud. Nagu eelpool toodud, siis perekonna andmed, kaasaarvatud konfliktide osas pärinevad uuritavate ütlustest ja lastekaitsetöötajate poolsest iseloomustusest perekonna osas. Konfliktised perekonnasuhted soodustavad laste kuritegelikule teele minemist (käesolev töö, lk 34).

Konfliktide esinemine võib tähendada, et vanemad ei saa kasvatamisega hakkama, sel puhul sekkuvad kas lähedased või otsitakse abi erinevatest asutustest (Joonis 16). $36,9\% \pm 11,7\%$ (24 uuritava) perekonna puhul teised laste kasvatamises ei osalenud, $26,2\% \pm 10,7\%$ (17 uuritava) puhul otsiti kasvatusabi erinevatest asutustest, $18,5\% \pm 9,4\%$ (12 uuritava) puhul ei ole teiste osalus kasvatuses teada, $16,9\% \pm 9,1\%$ (11 uuritava) puhul osalesid kasvatuses vanavanemad ja $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritava) puhul osales kasvatuses kasupere. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ kasvatusse sekkumise andmetes ei olnud. Kasvukeskkond kajastus kohtutoimikutes kooli ja lastekaitsetöötajate poolsetes iseloomustustes. Erinevateks asutusteks on enamasti lastekodud, turvakodud, erikoolid ja kinnipidamisasutused.

Joonis 16. Alaealiste tapjate kasvatuses teiste osalemine (autori koostatud)

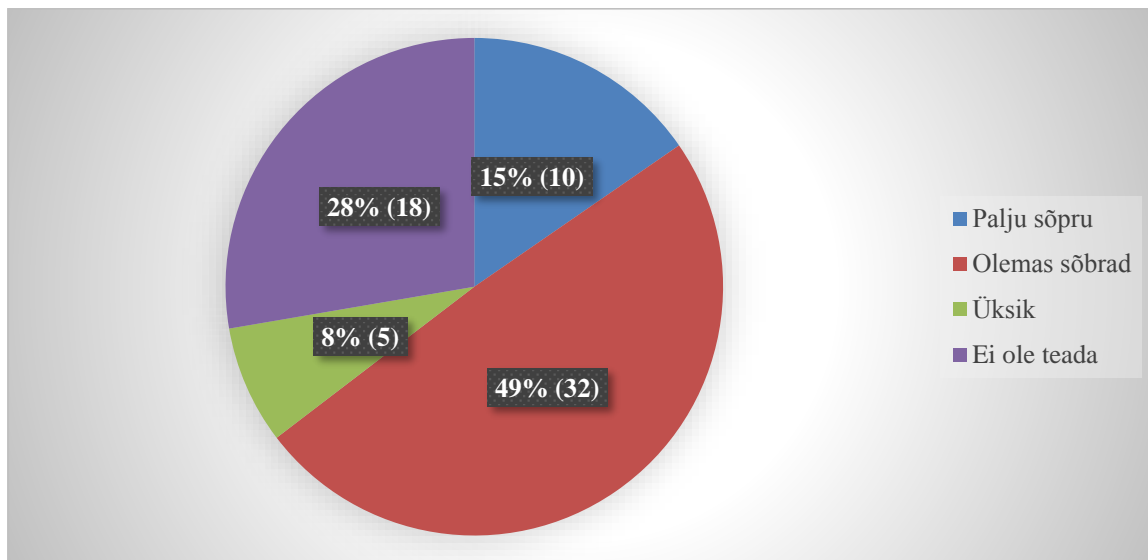
Millised olid aga suhted koolis (Joonis 17)? 36,9% ± 11,7% (24 uuritava) suhted koolis ei ole teada, 24,6% ± 10,5% (16 uuritava) suhted koolis olid head, 20,0% ± 9,7% (13 uuritava) suhted koolis olid neutraalsed ja 18,5% ± 9,4% (12 uuritava) suhted koolis olid halvad. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ kooli suhete andmetes ei olnud. Autor leidis andmed suhete kohta koolist kohtutoimikutes olevatest kooli poolsetest iseloomustustest. Paljudel juhtudel ei ole suhted koolis teada, sest suur osa alaealistest tapjatest ei käinud koolis teo toimepanemise ajal.

Joonis 17. Alaealiste tapjate suhted koolis (autori koostatud)

Olenemata koolisuhetest kui palju oli alaealistel tapjatel sõpru (Joonis 18)? Seltskondlikkuse poole pealt oli 64,6% ± 11,6% (42 uuritaval) sõpru või palju sõpru, 27,7%

$\pm 10,9\%$ (18 uuritava) puhul ei olnud sõprade hulk teada ja $7,7\% \pm 6,5\%$ (5 uuritavat) olid pigem üksikud. Sõprade või paljude sõpradega alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Kohtutoimikutest sai sõprade kohta infot vanemate ja kooli poolsetest iseloomustustest uuritava kohta.

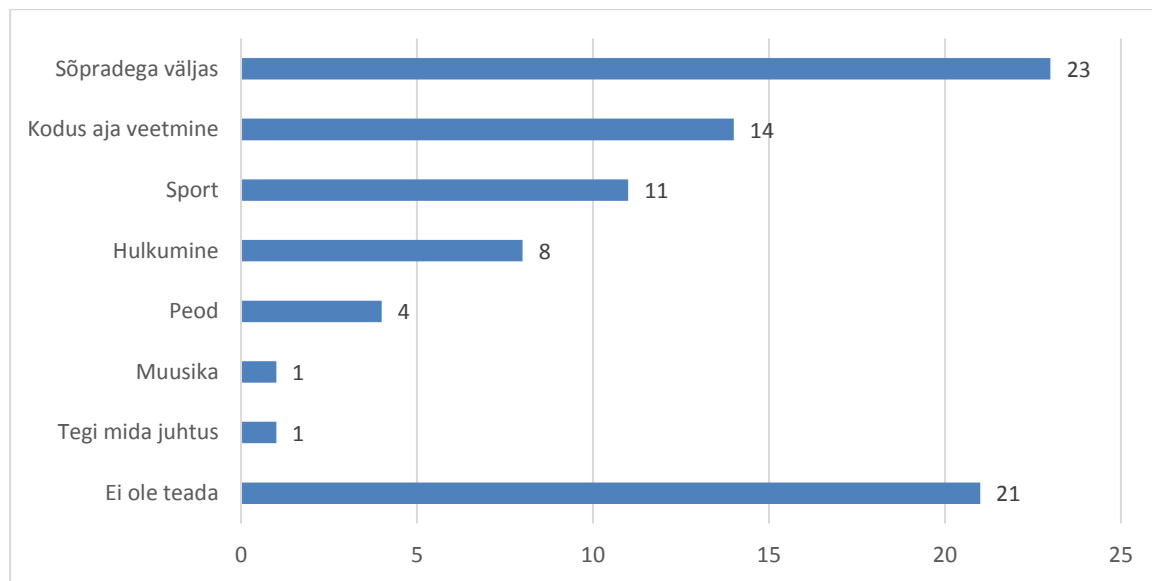

Joonis 18. Alaealiste tapjate seltskondlikkus (autori koostatud)

Kuidas aga nägid neid teised? Kokku iseloomustati alaealisi tapjaid 110 erineva iseloomustava sõnaga, neid iseloomustusi grupeerides sai autor erinevate iseloomustavate sõnade hulga 46 peale. Esinemissageduse järjekorras olid enamlevinumad iseloomustused järgmised: rahulik (29), heatahtlik (26), kinnine (19), impulsiivne (18), viisakas (12), käitumishäiretega (10), avatud (9), agressiivne (7), rõõmsameelne (7), ebaaus (6), andekas (6), õrnatundeline (6), hoolimatu (6), laisk (6), närviline (6), kergesti mõjutatav (5), keskendumisraskused (5) ja töökas (5). Kuna iseloomustusi oli palju ning väga erinevaid, siis autoril usalduspiiride arvutamist nende andmete puhul teha ei olnud võimalik. Enamus neist iseloomustustest pärineb koolide poolsetest iseloomustustest ja kohati on need suhteliselt vastandlikud. Kõlama aga jäävad kolm üldist iseloomustust: rahulik, kinnine, kuid samas impulsiivne. Impulsiivsus on aga üheks iseloomujooneks, mida peetakse kriminaalse käitumise riskifaktoriks (käesolev töö, lk 31).

Kuidas alaealised tapjad veetsid oma vabaaega (Joonis 19)? Põhiliste vaba aja veetmise võimalused olid 35% (23 uuritava) puhul sõpradega väljas olemine, 22% (14 uuritavale) meeldis kodus aega veeta, 17% (11 uuritavat) eelistas sporti teha ja 12% (8 uuritavale) meeldis hulkuda. Usalduspiiride arvutusi antud andmete põhjal ei olnud võimalik teha, sest uuritavatel võis olla rohkem kui üks vabaaja veetmise võimalus. Vabaaja veetmise kohta

leiti andmed peamiselt kohtutoimikutes isiku enda poolt antud ütlustest ning vanemate ja lähedaste iseloomustest uuritava kohta.

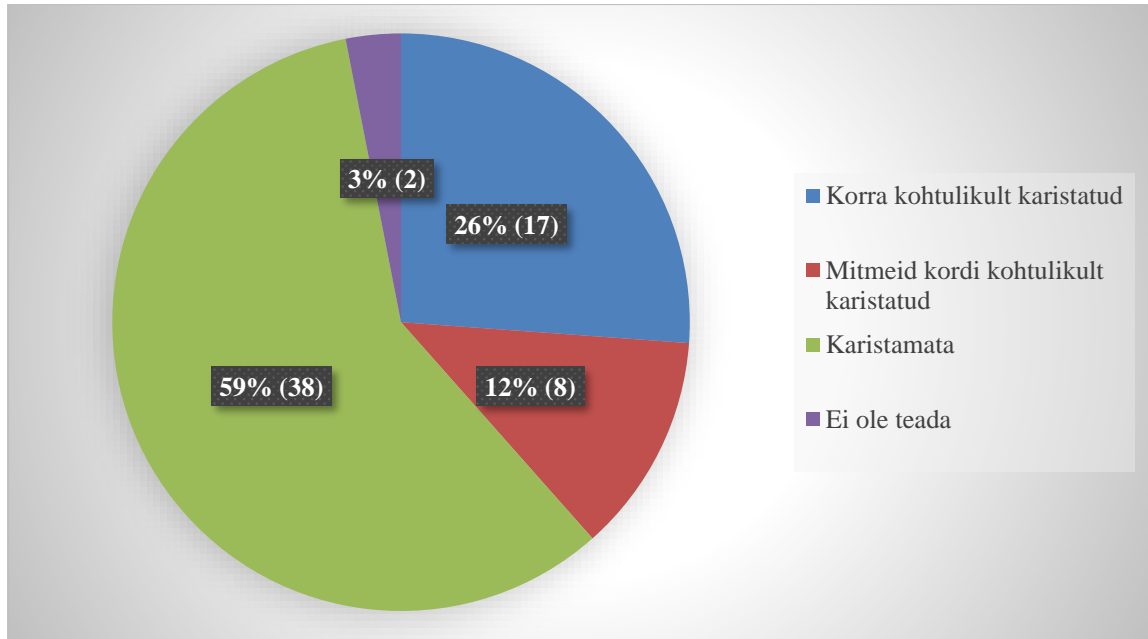

Joonis 19. Alaealiste tapjate vaba aja veetmine (autori koostatud)

2.4 Kuritegude andmed

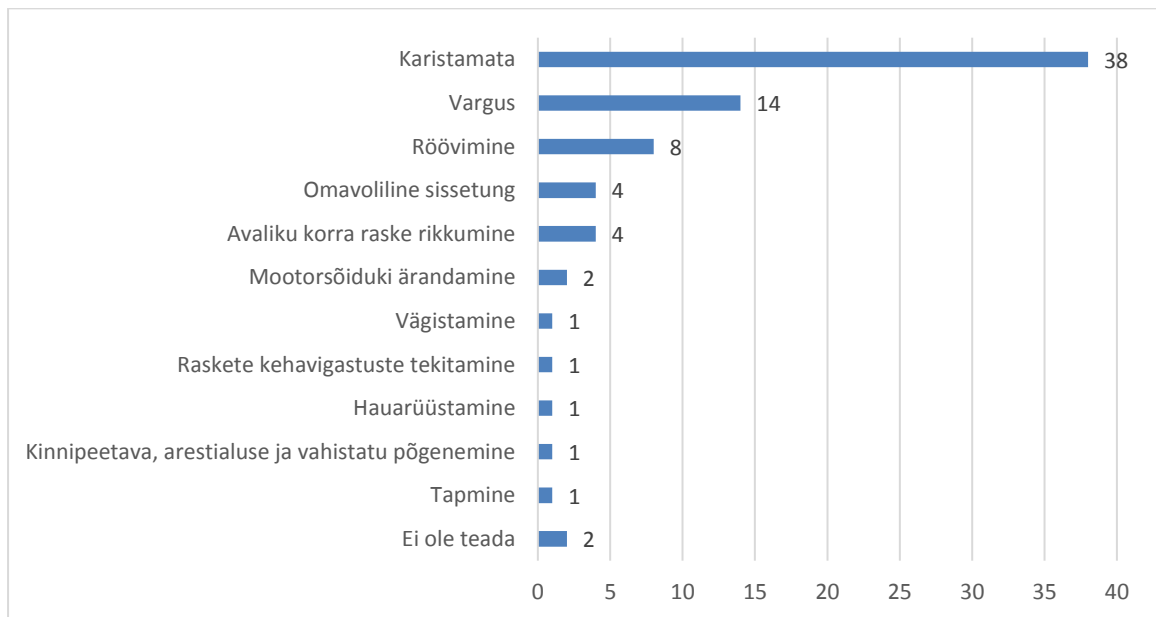
Lisaks isiku andmetele on võimalik väga palju isiku kohta teada saada läbi kuriteo andmete. Kuriteos toimepandu viitab otseselt sellele, mis isikuga tegemist on. Samuti annavad isiku kohta infot ka tema varasemalt toimepandud kuriteod ja väärteod. Siin osas käsitletakse Douglase profileerimise seitset põhiosa: tapmise tüüp ja viis; peamine eesmärk, ohvriks langemise risk, teo toimepanija risk, eskalatsioon, kuriteo aeg ja asukoha faktorid (käesolev töö, lk 15-16). Järjekord aga ei ole sama, vaid autor on siin kasutanud loogilisemat järjekorda, üldisemast konkreetsemaks.

Milline on olnud Eesti alaealiste tapjate taust tapmisele eelnevalt (Joonis 20)? Varasemalt on enamus ehk $58,5\% \pm 12,0\%$ (38 uuritavat) olnud kohtulikult karistamata, $26,2\% \pm 10,7\%$ (17 uuritavat) on saanud ühe korra kohtulikult karistada, $12,3\% \pm 8,0\%$ (8 uuritavat) on saanud mitmeid kordi kohtulikult karistada ning 3% ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 uuritava) puhul ei ole varasem kohtulik karistus teada. Kohtulikult karistamata alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Karistatuse andmed pärinevad kohtutoimikutest, täpsemalt päringutest karistusregistrisse ning need karistused eelnevad tapmise teole.

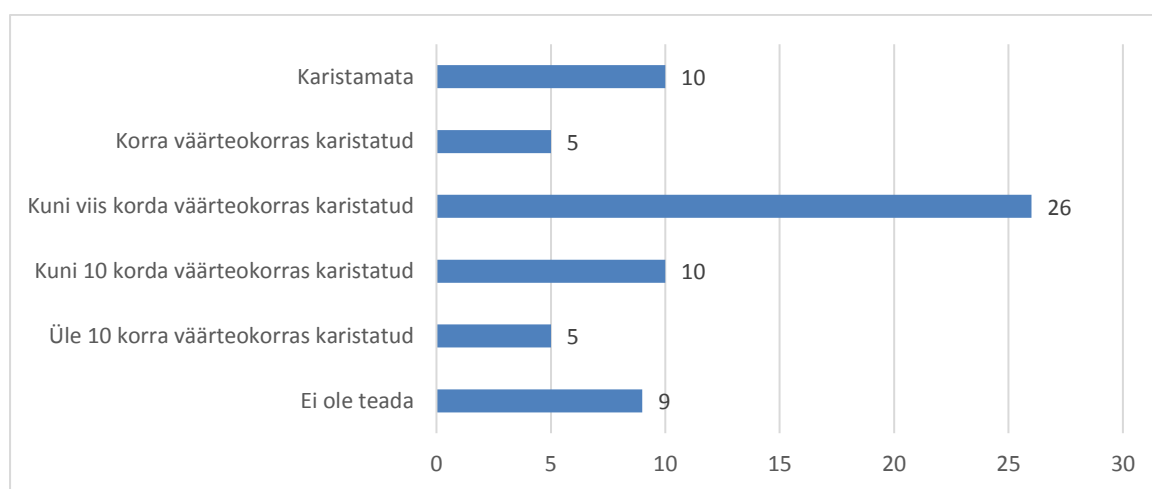
Joonis 20. Alaealiste tapjate varasem kohtulik karistus (autori koostatud)

Kuigi kohtulikult enamik alaealisi tapjaid varasemalt karistatud ei olnud, siis nende peamised karistused viitavad omakasu motiivile ehk varalise kasu saamise eesmärgile (Joonis 21). 22% (14 uuritavat) oli varasemalt saanud karistada varguse eest ja 12% (8 uuritavat) röövimise eest. Antud andmete põhjal usalduspiiride arvutusi teha ei olnud võimalik, sest uuritavatel võis olla rohkem kui üks kohtulik karistus. Täpsemad karistatuse andmed on samuti pärit kohtutoimikutest olevatest karistusregistri päringutest.

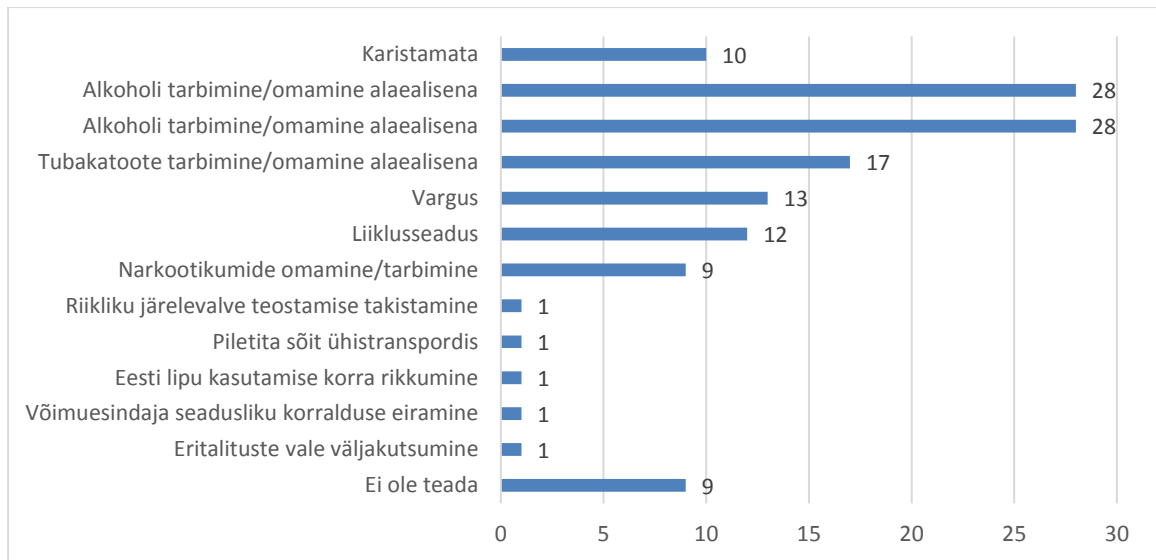
Joonis 21. Alaealiste tapjate varasemad kohtulikud/kriminaalkorras karistused (autori koostatud)

Lisaks kohtulikele karistustele on oluline vaadata ka isikute väärteo karistusi, sest enamasti väärtegude toimepanek eelneb kuritegudele (Joonis 22). Kui kohtulikult enamik uuritavaid olid karistamata siis väärteokorras on karistamata vaid 15,4% ± 8,8% (10 uuritavat) ning 13,8% ± 8,4% (9 uuritava) puhul ei ole nende varasem väärteokorras karistus teada. Enamus, lausa 63,1% ± 11,7% (41 uuritavat) oli väärteokorras varasemalt mitmeid kordi karistatud ja 7,7% ± 6,5% (5 uuritavat) ühe korra karistatud. Väärteokorras varasemalt mitmeid kordi karistatud alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Seda, et eelnevalt tapmisele on silma paistetud teiste rikkumistega, on leitud ka varasemalt alaealisi tapjaid uurides (käesolev töö, lk 30). Eelnevad rikkumised ja rikkumistes osalemine on kriminaalse käitumise riskiteguriks (käesolev töö, lk 29-30).

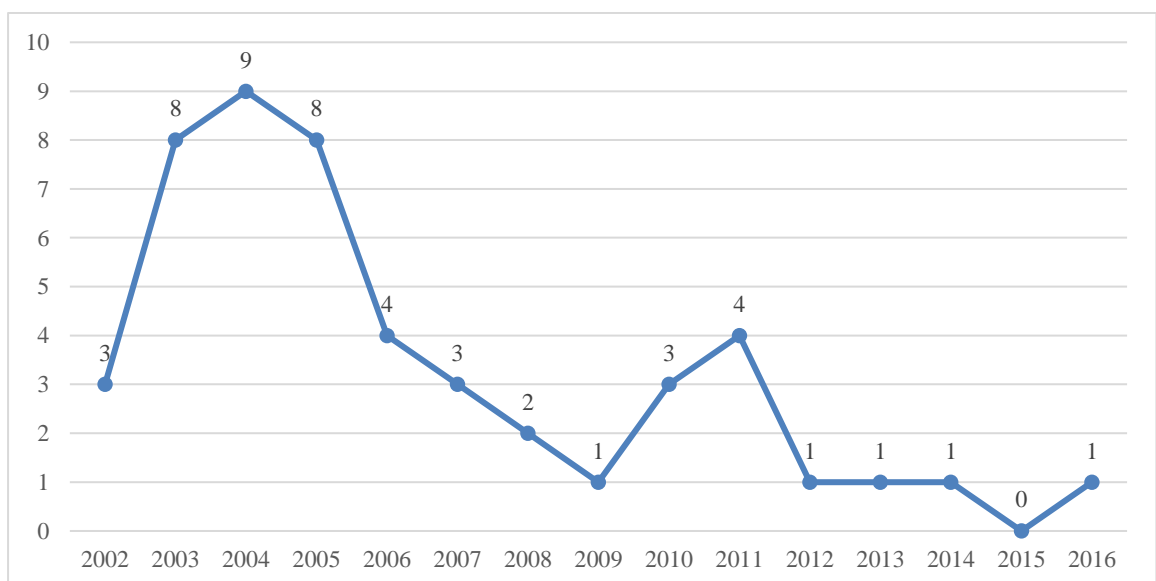
Joonis 22. Alaealiste tapjate varasema karistus väärteokorras (autori koostatud)

Oluline on teada, millised täpsemalt olid nende varasemad karistused väärteokorras (Joonis 23). Kõige rohkem 43% (28 uuritavat) olid karistada saanud alkoholi tarbimise või omamise eest alaealisena, 29% (19 uuritavat) avaliku korra rikkumiste eest, 26% (17 uuritavat) tubakatoote tarbimise või omamise eest alaealisena, 20% (13 uuritavat) varguste eest, 18% (12 uuritavat) liikluseaduse rikkumiste eest ja 14% (9 uuritavat) narkootikumide omamise ja tarbimise eest. Usalduspiiride arvutusi nende andmete põhjal ei olnud võimalik teha, sest uuritavatel võis olla rohkem kui üks varasem väärteokaristus. Selline varasem karistus tõestab seda, et alaealistel on probleeme sõltuvusainetega. Oluline on siin kohal märkida, et enamik avaliku korra rikkumistest olid avalikus kohas kaklemise eest, mis näitab uuritavate varasemat vägivaldsust. Väärteokorras vargused ehk pisivargused erinevad kohtulikult karistatud vargustest oma kahjusumma poolest.

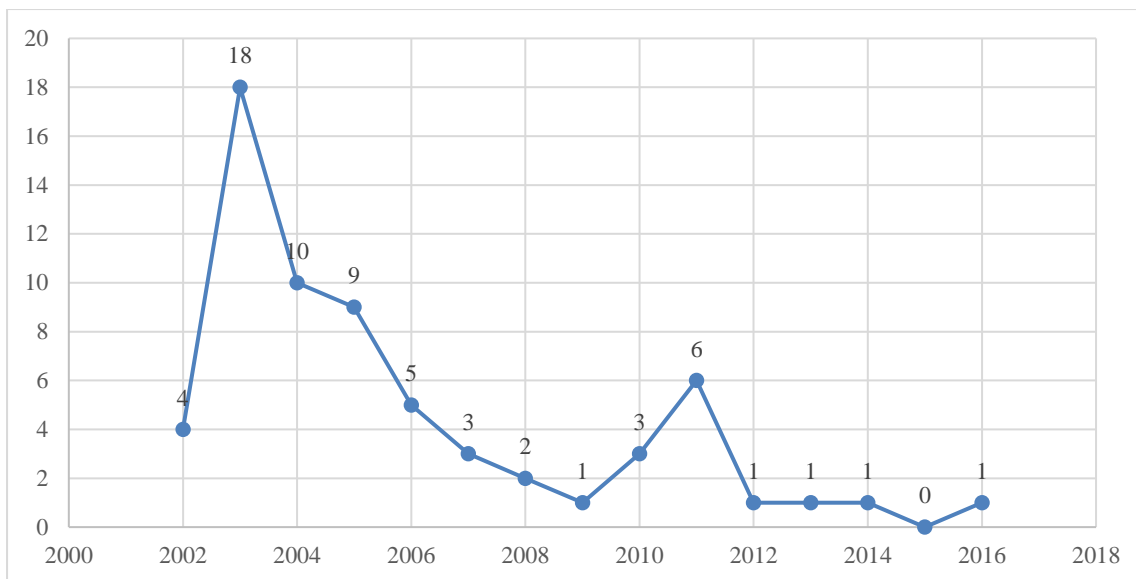

Joonis 23. Alaealiste tapjate varasemad karistused väärteokorras (autori koostatud)

Töö autor leidis ühtekokku 49 tapmise juhtumit (uuringuks sobivat kohtutoimikut), mis olid toimepandud Eestis alaealiste poolt ning nende esinemissagedus oli suhteliselt erinev varieerudes enamasti ühest juhtumist aastas kuni üheksa juhtumini aastas (Tabel 2 ja Joonis 24). Positiivse külje pealt tuleb aga märkida, et 2015 oli esimene aasta taasiseseisvunud Eesti ajaloos, kus ühtegi tapmisjuhtumit, mis oleks toimepandud alaealise poolt, ei esinenud. Seda kinnitas ka PPA-st saadud ALIS infosüsteemi väljavõtt. Teo toimepanijate hulk oli enamasti võrreldav kohtutoimikute hulga, ainuke erinevus oli aastal 2003, kui esines mitmeid juhtumeid, kus alaealisi osales tapmisjuhtumites korruga mitmeid (Joonis 25).

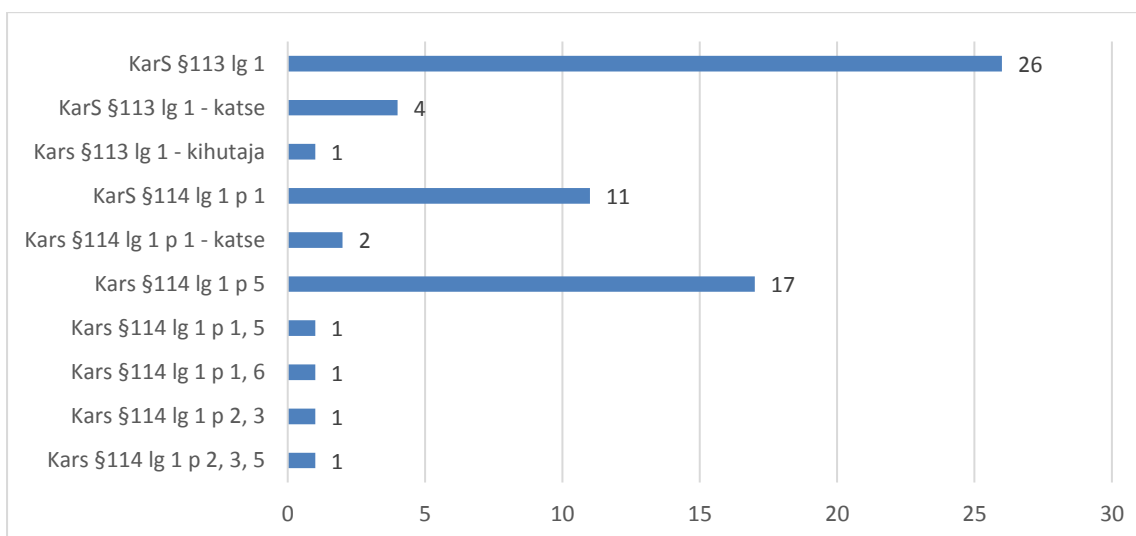

Joonis 24. Alaealiste tapjate kohtutoimikute jaotus (autori koostatud)

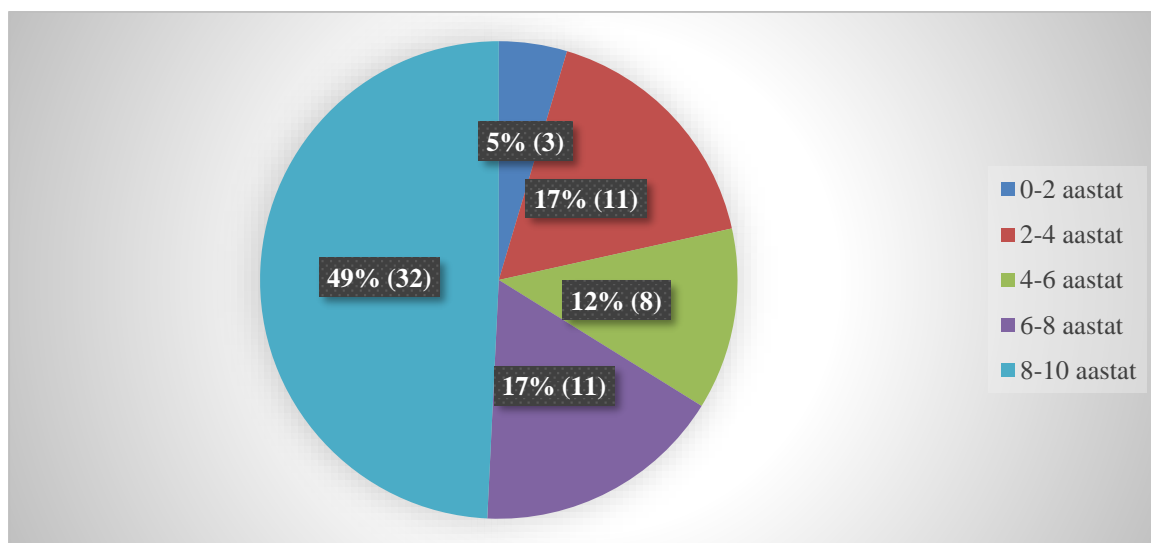
Joonis 25. Alaealiste tapjate hulga jaotus (autori koostatud)

Tahtliku tapmise puhul on kaks võimalikku süüteo koosseisu: tapmine (KarS § 113) ja mõrv (KarS § 114). Mõrva puhul sisaldab süüteo koosseis aga erinevaid punkte. Nii on alaealiste tapjate süüteod kvalifitseeritud ka erinevalt (Joonis 26). 52,3% ± 12,1% (34 juhtumit) kvalifitseeriti mõrvana ja 47,7% ± 12,1% (31 juhtumit) kvalifitseeriti tapmisena. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ kvalifikatsiooni andmetes ei olnud. Kuuel juhul oli tegemist tegudega, mis jäid katse staadiumisse ehk ohver ei surnud teo toimepanijast mitte olenevatel põhjustel. Näiteks jõudis kiirelt appi kiirabi. Ühel juhul sai inimene karistada ka selle eest, et kihutas teist isikut kedagi tapma. Kõige täpsemad kvalifikatsioonid leidis autor kohtutoimikute kohtuotsustest, paljudel juhtudel olid Maakohtu kohtuotsust täiendanud või muutnud Ringkonnakohtud või Riigikohtud.

Joonis 26. Alaealiste tapjate teo kvalifikatsioon (autori koostatud)

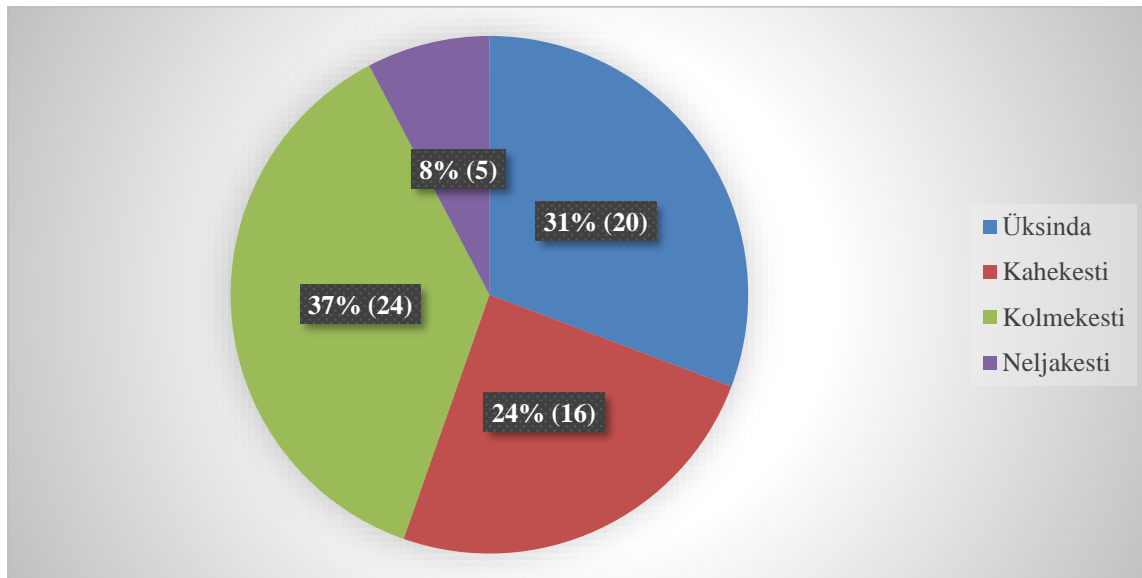
Nii nagu olid kvalifikatsioonid erinevad, erinesid ka isikutele määratud reaalsed vanglakaristused (Joonis 27). Minimaalne karistus oli 1 kuu vangistust ning maksimaalne 10 aastat. 10 aastat vanglakaristust on maksimaalne määr, mis on võimalik alaealisele määrata karistusena, uuritavate seas tehti seda kümnel korral ning need karistused saadi mõrva toimepanemise eest. Lühemad vanglakaristused määrati isikutele, kelle osalus teos oli väike, neil puudusid varasemad rikkumised ja nad olid nõus peale vangistust alluma käitumiskontrollile. 49,2% ± 12,2% (32 uuritava) vanglakaristus oli 8-10 aastat, 16,9% ± 9,1% (11 uuritava) puhul 6-8 aastat, 16,9% ± 9,1% (11 uuritava) puhul 2-4 aastat, 12,3% ± 8,0% (8 uuritava) puhul 4-6 aastat ja 4,7% ($p = 1,3%$ ja $\bar{p} = 13,1%$) (3 uuritava) puhul 0-2 aastat. Karistuseks 8-10 aastat reaalset vangistust saanud alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Keskmiseks vanglakaristuseks uuritavate puhul oli 6,5 aastat. Reaalne vangistus aga isoleerib isiku seaduskuulekast ühiskonnast ning see on üheks kriminaalse käitumise riskifaktoriks (käesolev töö, lk 31). Nii nagu kvalifikatsiooni puhul leidis autor ka vanglakaristused kohtuotsustest.

Joonis 27. Alaealiste tapjate reaalne vanglakaristus (autori koostatud)

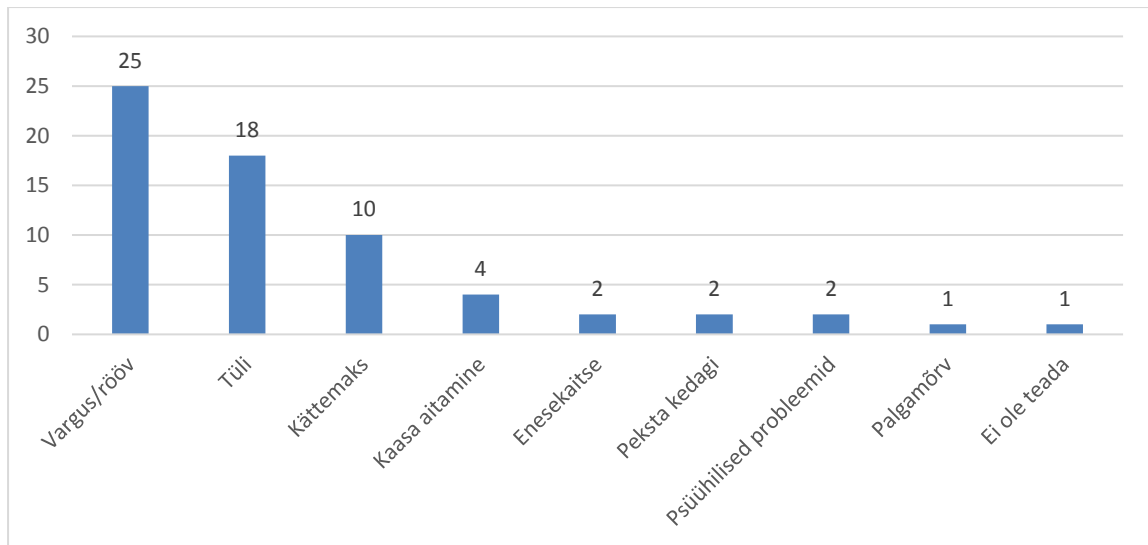
Nagu eelpool mainitud, siis karistus olenes sellest, millisel määral alaealine tapmise teos osales. See tähendab seda, et oli neid juhtumeid, kus alaealine ei tapnud üksi, vaid pani teo toime koos kaaslastega (Joonis 28). 69,2% ± 11,2% (45 uuritavat) panid teo toime mitmekesi ja 30,8% ± 11,2% (20 uuritavat) panid teo toime üksinda. Mitmekesi toime pannud alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. See tähendab, et enamuse alaealistest tapjatest panid teo toime siiski grupis mitte üksinda. Seda, et alaealised panevad oma õigusrikkumisi enamasti toime grupis, on täheldatud ka teiste uuringutes (käesolev töö, lk 28, 34, 44). Grupis pannakse tegu toime isikutega, keda

teatakse ja kellega suheldakse, sellised isikud aga on enamasti kriminaalsed ning on seega tutvuste poolest riskifaktoriks kriminaalse käitumise kujunemisele (käesolev töö, lk 31). Andmed teo toimepanemise kohta grupis pärinevad enamasti kohtutoimikute kohtuotsustest.

Joonis 28. Alaealiste tapjate teo toimepanemine grupis (autori koostatud)

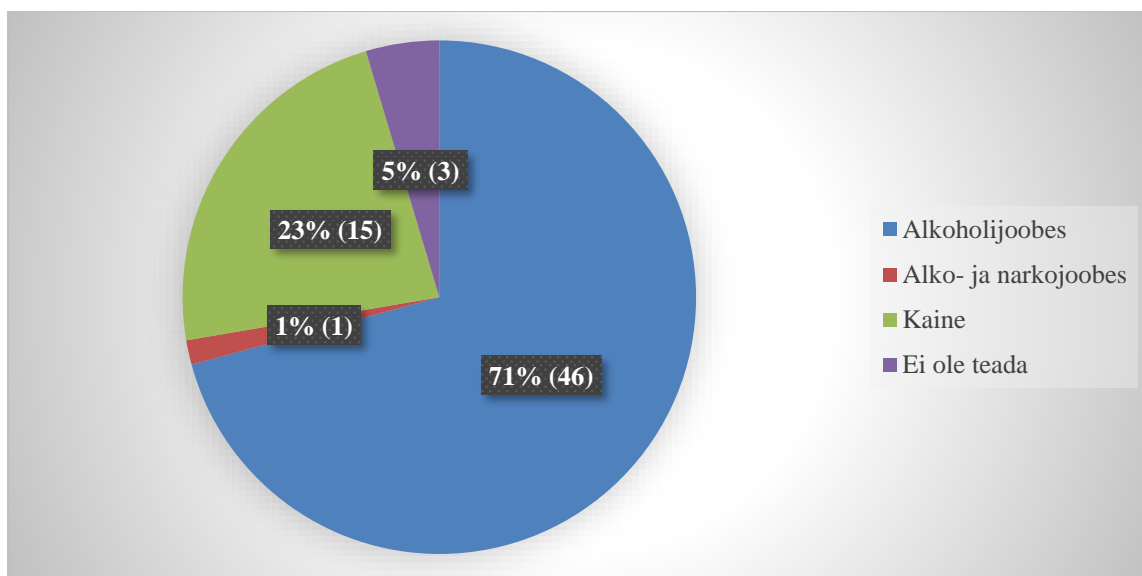
Miks aga on alaealised üksi või grupis otsustanud kedagi tappa (Joonis 29)? Nagu eespool varasematest rikkumistest ka välja tuli (käesolev töö, lk 62), siis peamiseks põhjuseks 38% (25 uuritava) puhul oli omakasu motiiv ehk vargus või rööv, 28% (18 uuritavat) pani teo toime tekkinud tüli käigus, 15% (10 uuritavat) tegid seda kättemaksuks, 6% (4 uuritavat) aitasid kaasa. Andmete paljususe ja erisuse tõttu ei olnud autoril võimalik usalduspiire määrata, kuid andmetest on näha, et olulist erinevust mingi rühma puhul ei teki. Veel olid põhjusteks enesekaitse, soov anda kellelegi peksta ja psüühilised probleemid. Samuti oli ühel juhul tegemist palgamõrvaga, mis küll ebaõnnestus ja surma sai mööduja. Ühel juhul ei olnud motiiv teada. Motiivid leidis autor uuritavate poolt kohtutoimikutes antud ütlustest.

Joonis 29. Alaealiste tapjate teo toimepanemise motiivid (autori koostatud)

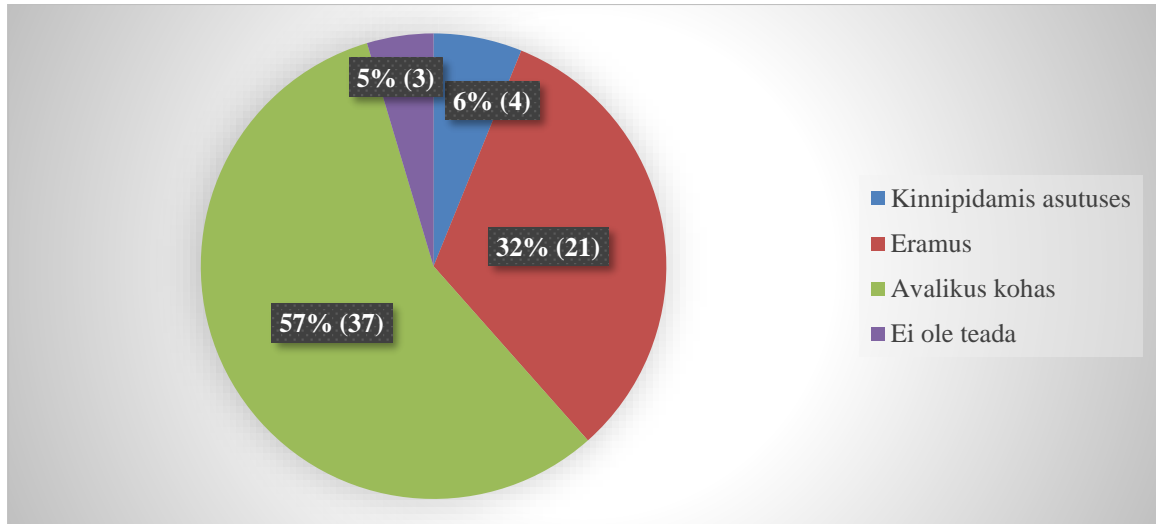
Motiivist sõltus ka see, kas teoks oldi ette valmistatud või toimus see emotsioonidest (Lisa 2.13 Joonis 52). Enamus ehk $53,8\% \pm 12,1\%$ (35 uuritavat) panid teo toime emotsioonidest, $44,6\% \pm 12,1\%$ (29 uuritavat) olid teoks ette valmistunud ning $1,6\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritava) puhul ei olnud see teada. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ ettevalmistuse andmetes ei olnud. Teo ettevalmistuse kohta andsid uuritavad infot kohtutoimikutes oma ütlustes.

Tülide teke ja emotsioonid olid paljuski põhjustatud sõltuvusainetest (Joonis 30). Teo toimepanemise hetkel olid $70,8\% \pm 11,1\%$ (46 uuritavat) alkoholi joobes, $23,1\% \pm 10,2\%$ (15 uuritavat) olid kained, $4,6\%$ ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritava) puhul ei ole joove teada ja $1,5\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 uuritav) oli nii alkoholi- kui ka narkojoobes. Teo toimepanemisel alkoholi- ja narkojoobes alaealiste tapjate esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Sõltuvusained, eriti alkohol tekitavad aga agressiivsust (käesolev töö, lk 33-34). Joobe kohta andsid infot uuritavad kohtutoimikutes oma ütlustega.

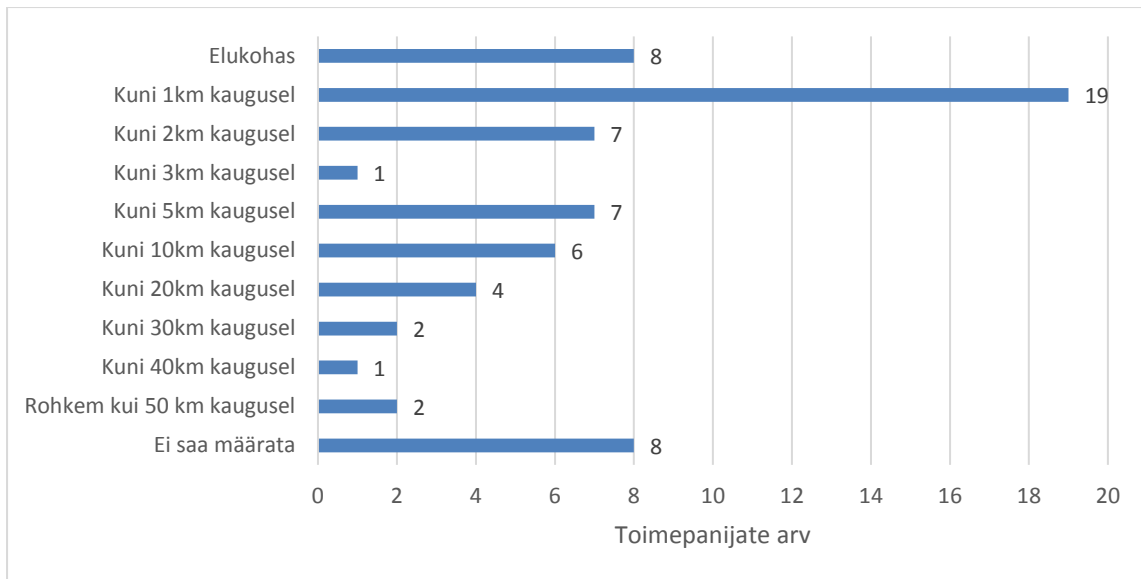
Joonis 30. Alaealiste tapjate joove teo toimepanemisel (autori koostatud)

Kuriteo asjaoludes on erinevad ka paigad, kus kuritegu toime pandi (Lisa 2.14 Joonis 53). Enamasti 60,0% ± 11,9% (39 uuritavat) panid teo toime linnas, 35,4% ± 11,6% (23 uuritavat) panid teo toime maakohas ja 4,6% ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritava) puhul ei ole täpsemalt teo toimepanemise koht teada. Teo toimepanemine linnades alaealiste tapjate poolt esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Seda, et enamasti tapavad alaealised linnades, kuid harvad ei ole ka juhtumid maakohtades, on ka varasemates uuringutes leitud (käesolev töö, lk 28). Lisaks piirkonnale on oluline teada ka täpsemat paika, kus tegu aset leidis (Joonis 31). Enamus ehk 56,9% ± 12,0% (37 uuritavat) panid teo toime avalikus kohas, 32,3% ± 11,4% (21 uuritavat) tapsid aga eramus, 6,2% ($p = 2,2\%$ ja $\bar{p} = 15,1\%$) (4 uuritavat) panid teo toime kinnipidamisasutuses ja 4,6% ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritava) puhul ei ole kuriteopaik teada. Teo toimepanemine avalikes kohtades alaealiste tapjate poolt esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Avalikke kohti oli palju erinevaid, varieerudes linnatänavatest tühermaade ja metsadeni. Eramutest oli variante aga kaks: korter või maja. Kuriteopaiga andmed leidis autor kohtueelse menetluse kokkuvõtetest ja kohtuotsustest.

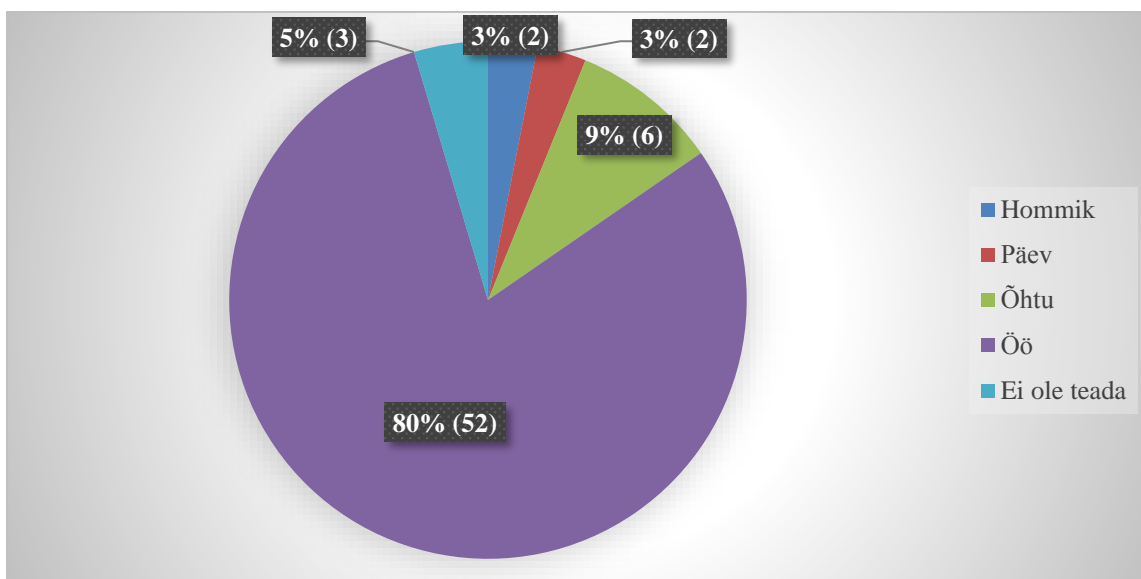
Joonis 31. Alaealiste tapjate kuriteopaik (autori koostatud)

Välismaal on rakendatud kuriteopaiga uurimise osas ka kriminaalset geograafilist profileerimist, kus vaadeldakse kui kaugele jääb kuriteopaik teo toimepanija kodust. Autor kogus andmeid selle kohta ka Eesti alaealiste tapjate puhul (Joonis 32). Enamus ehk 52% (34 uuritavat) on oma kuriteo toime pannud kuni 2km kaugusel oma elukohast. Oluline on märkida, et tegemist ei ole linnulennulise kaugusega, vaid teepikkus elukohast kuriteopaigani. Tunniajase jalutuskäigu ehk viie kilomeetri raadiusesse jäi veel 12% (8 uuritava) teo toimepanemise kaugus elukohast. Antud andmete paljususe ja erisuse tõttu ei olnud autoril võimalik arvutada usalduspiire, kuid andmeid vaadates on näha, et oluliselt erinevat rühma ei moodustu. Keskmise kuriteopaiga kaugus elukohast oli 6,4 kilomeetrit. Kuna kaugus varieerus oluliselt, elukohaga samast paigast kuni 67 kilomeetrise vahemaani, siis täpsema tulemuse keskmise kauguse osas annab mediaan. Antud juhtumite puhul oli mediaaniks 1,6 kilomeetrit, mis vastab eelpool välja toodud kriminaalse geograafiliste uurimuste tulemustele (käesolev töö, lk 13).

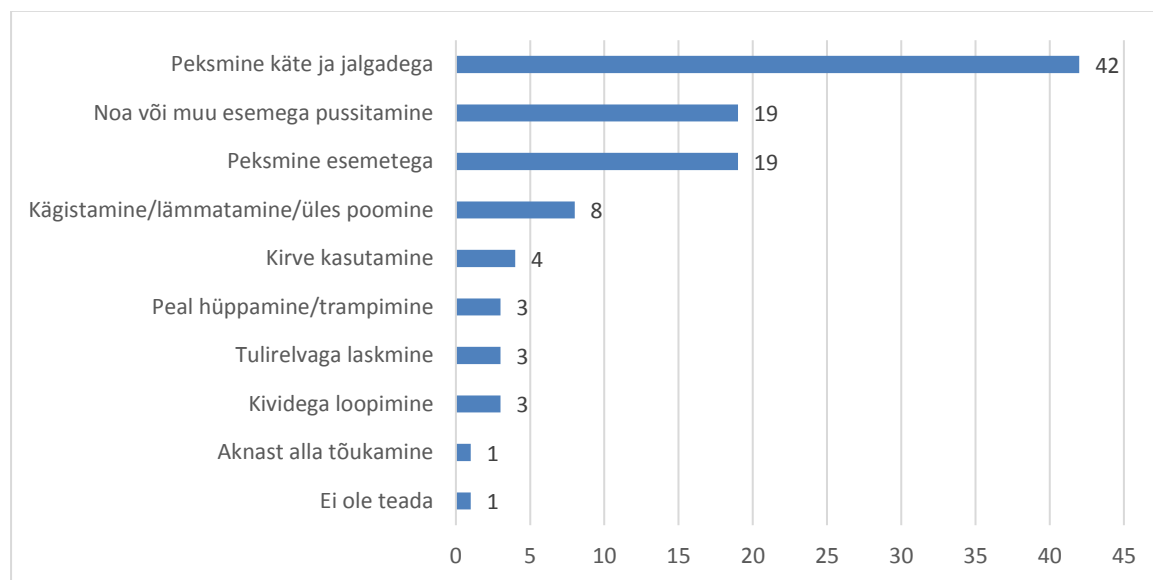
Joonis 32. Alaealiste tapjate kuriteopaiga kaugus elukohast (autori koostatud)

Tähtis asjaolu on ka ajal, millal tegu toime pandi, kuna kellaajad varieerusid, siis autor jagas aja üldisemalt hommikuks, päevaks, õhtuks ja ööks (Joonis 33). Suurem enamus ehk $80,0\% \pm 9,7\%$ (52 uuritavat) panid teo toime öösel, $9,2\% \pm 7,0\%$ (6 uuritavat) õhtul, $3,0\%$ ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 uuritavat) päeval, $3,0\%$ ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 uuritavat) hommikul ja $4,6\%$ ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritava) puhul ei ole teada kuriteoaeg. Teo toimepanemine öösel alaealiste tapjate poolt esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Kuriteo toimepanemise aja leidis autor kohtutoimikute kohtueelsete menetluste kokkuvõtetest ja kohtuotsustest.

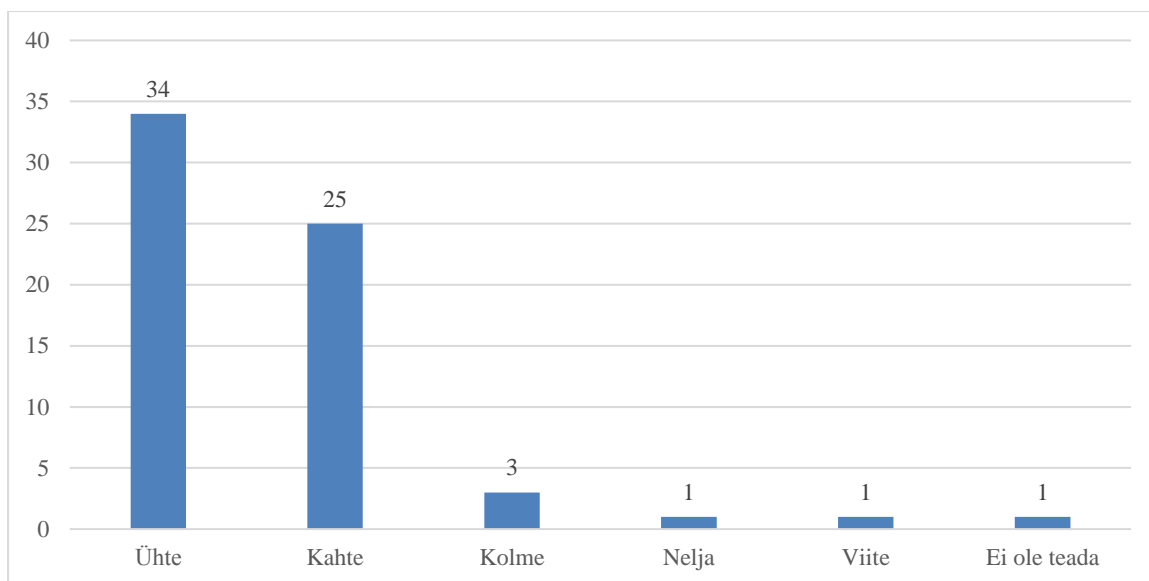

Joonis 33. Alaealiste tapjate kuriteoaeg (autori koostatud)

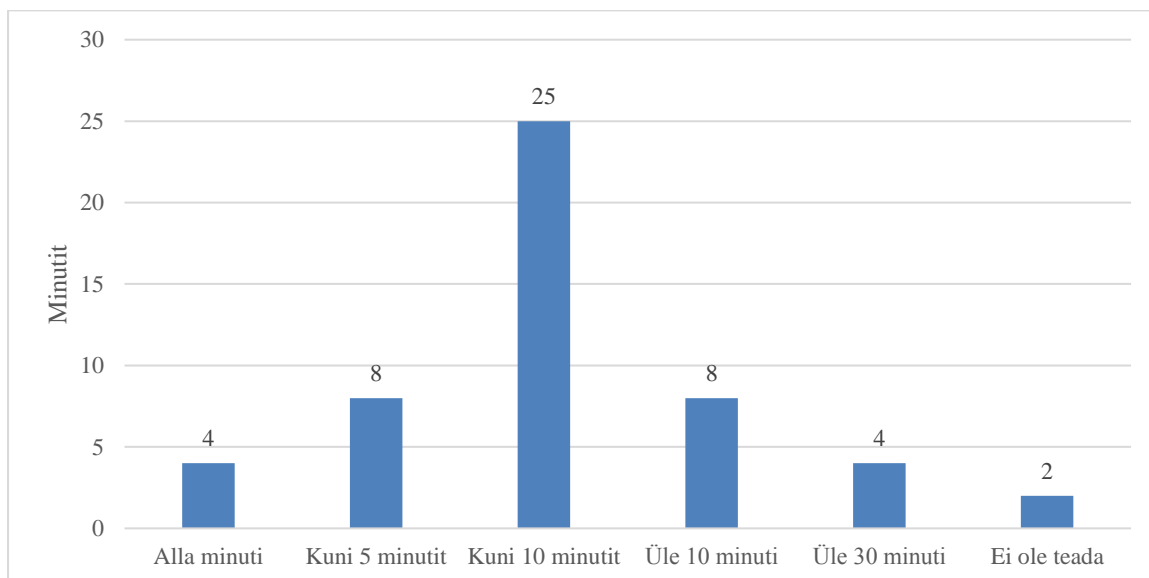
Kuriteoviise, kuidas tegu toime pandi oli erinevaid. Paljudel juhtudel kasutati ka mitut erinevat viisi ohvri surmamiseks (Joonis 34, 35). 64,6% ± 11,6% (42 uuritavat) panid teo toime käte ja jalgadega pekstes ja 35,4% ± 11,6% (23 uuritavat) mõnel muul viisil. Teo toimepanemine pekstes alaealiste tapjate poolt esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Ühel juhul ei olnud kuriteoviisi teada. 52% (34 uuritavat) kasutas ohvri tapmisel üht viisi, 37% (25 uuritavat) kasutas kaht viisi, 5% (3 uuritavat) kasutas kolme viisi, 2% (1 uuritav) kasutas nelja viisi, 2% (1 uuritav) viite viisi ja ühe uuritava puhul ei olnud teada kuriteoviisi. Mitme kuriteoviisi kasutamine viitas enamasti ka sellele, et tegemist oli mõrvaga, kuna mitme viisi kasutamine tähendab enamasti ohvri piinaval viisil tapmist. Viisist ja mitme viisi kasutamisest sõltus ka aeg, mis kulus tapmiseks (Joonis 36). 49% (25 juhtumi) puhul kulus tapmise toimepanemiseks kuni 10 minutit, 16% (8 juhtumi) puhul läks aega üle 10 minuti, 16% (8 juhtumi) puhul kulus aega kuni 5 minutit, 8% (4 juhtumi) puhul kulus aega alla minuti, 8% (4 juhtumi) puhul kulus aega üle 30 minuti, 3% (2 juhtumi) puhul ei olnud aega võimalik määrata. Kuna uuritavad kasutasid mitmeid viise ohvri surmamiseks, siis usalduspiiride arvutusi ei olnud autoril võimalik antud andmetega teha. Mida rohkem aega kulus tapmiseks, seda rohkem kasutati erinevaid viise ja teo toimepanemine oli ka piinavam ning seetõttu olid need teod kvalifitseeritud mõrvana. Andmeid kuriteoviisi suhtes leidis autor kohtutoimikutes uuritavate ütlustest, kohtuarstliku lahangu tulemustest, kohtueelse menetluse kokkuvõtetest ja kohtuotsustest.

Joonis 34. Alaealiste tapjate kuriteoviisi (autori koostatud)

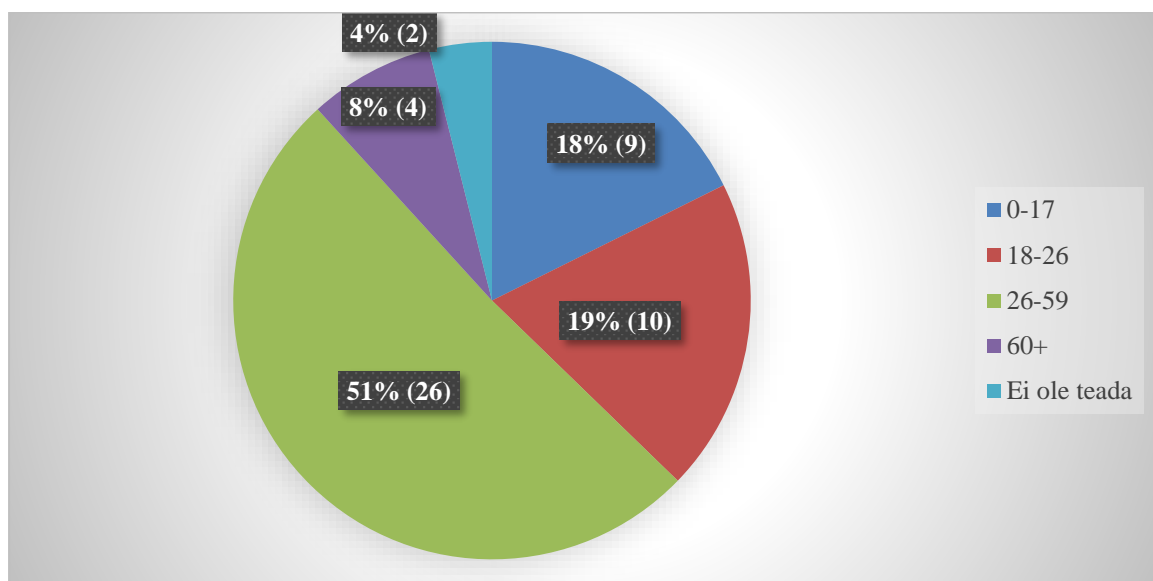
Joonis 35. Alaealiste tapjate poolt mitme viisi kasutamine (autori koostatud)

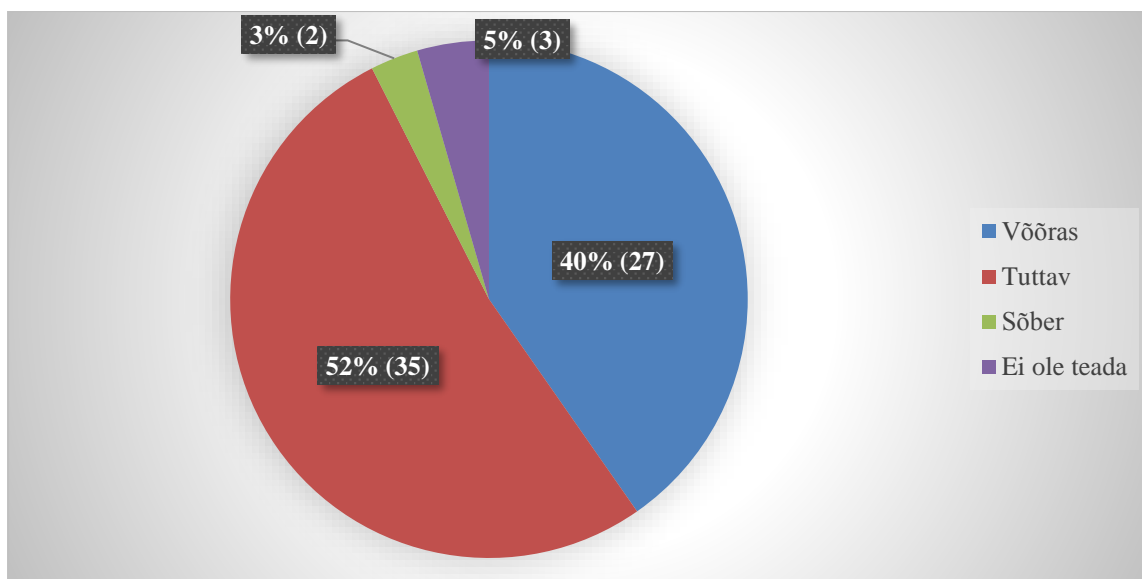
Joonis 36. Alaealiste tapjate poole teo toimepanemiseks kulunud aeg (autori koostatud)

Nagu eelpool kirjeldatud sai, siis kurjategija ei vali ohvrit, nii võib öelda ka alaealiste tapjate puhul (Lisa 2.15 Joonis 54, Lisa 2.16 Joonis 55). Kokku oli neil 51 ohvrit. Suurem enamus ehk $80,4\% \pm 10,9\%$ (41 ohvrit) olid meessoost, $17,6\% \pm 10,5\%$ (9 ohvrit) olid naissoost ning $2,0\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 ohvri) puhul ei olnud sugu võimalik teada saada. Alaealiste tapjate meessoost ohvrite esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Ohvrite sooline suhe on püsinud aastaid sama ning see peab paika ka täisealiste poolt toimepandud tapmistes (käesolev töö, lk 29). Enamus ehk $51,0\% \pm 13,7\%$ (26 ohvrit) olid vanuses 26-59, $19,6\% \pm 10,9\%$ (10 ohvritest) olid vanuses 18-26, $17,6\% \pm$

10,5% (9 ohvritest) olid nooremad kui 18 ehk alaealistega samaealised, 7,8% ($p = 2,2\%$ ja $\bar{p} = 15,1\%$) (4 ohvritest) oli üle 60 aastased ja 4,0% ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 ohvri) puhul ei olnud vanus teada (Joonis 37). Alaealiste tapjate vanuses 26-59 ohvrite esinemise sagedus on oluliselt suurem olulisuse nivool $\alpha = 0,05$. Selline vanusejaotust ohvrite puhul on tulnud välja ka Justiitsministeeriumi uuringust ning vanuste nii suur varieeritus ka varasematest uuringutest (käesolev töö, lk 28, 29). Ilmselt tingib selle ka Eesti rahvastiku vanuseline jaotus. Rahvuselt oli 52,9% \pm 13,7% (27 ohvrit) rahvusvähemusest, 43,1% \pm 13,6% (22 ohvrit) eesti rahvusest ja 4,0% ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 ohvri) puhul ei olnud võimalik rahvust teada saada. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ ohvri rahvuse andmetes ei olnud. 55,2% \pm 11,9% (37 uuritavat) olid oma ohvriga tuttavad või sõbrad, 40,3% \pm 11,7% (27 uuritava) jaoks oli ohver võõras ja 4,5% ($p = 1,3\%$ ja $\bar{p} = 13,1\%$) (3 uuritava) puhul ei olnud suhe ohvriga teada. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ ohvriga tutvuse andmetes ei olnud. Selline varieeruvus suhete vahel näitab jällegi kui erinevad isikud võivad ohvriteks sattuda. Ohvrite andmed pärinesid kohtutoimikutes olevate kohtuarstliku lahangu tulemustest ja kohtueelsetest menetluste kokkuvõtetest.

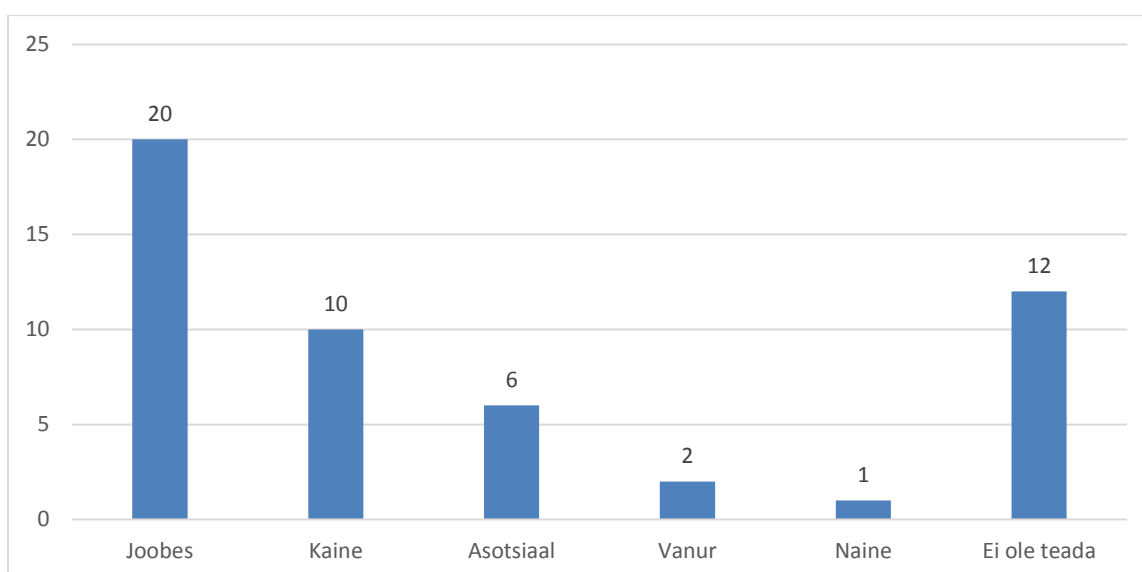

Joonis 37. Alaealiste tapjate ohvrite vanus (autori koostatud)

Joonis 38. Alaealiste tapjate suhe ohvriga (autori koostatud)

Ohvrite puhul tuleb aga hinnata ka ohvriks sattumise riski (Joonis 39). $39,2\% \pm 13,4\%$ (20 ohvrit) olid alkoholihoobes, $23,5\% \pm 11,6\%$ (12 ohvrit) puhul ei ole võimalik andmete puuduse tõttu ohvri riski hinnata, $19,6\% \pm 10,9\%$ (10 ohvrit) olid teo toimepanemise ajal kained, $12,0\% \pm 8,8\%$ (6 ohvrit) olid asotsiaalsete eluviisidega, $3,9\%$ ($p = 0,5\%$ ja $\bar{p} = 11,3\%$) (2 ohvrit) puhul oli tegu vanuriga ja $2,0\%$ ($p = 0,1\%$ ja $\bar{p} = 8,4\%$) (1 ohver) oli riskiteguriks see, et ta oli naine. Oluliselt suuremat esinemise sagedust olulisuse nivool $\alpha = 0,05$ ohvri riski andmetes ei olnud. Kainete isikute puhul on risk minimaalne, osade puhul ei olnud võimalik riski hinnata, kuid ülejäänutel oli väljatoodud märksõna riskiks, miks nad ohvriks sattusid.

Joonis 39. Alaealiste tapjate ohvrite risk (autori koostatud)

2.5 Uurimuse põhitulemused

Eesti alaealiste tapjate sotsiaalsete karakteristikute põhjal on autor arvanud usalduspiirid, mis näitab andmerühmade olulisust. Olulised andmed on autor kokku võtnud ning käsitleb neid põhitulemustena, mis Eesti alaealisi tapjaid iseloomustavad:

1. 93,8% ± 5,8% on vallalised;
2. 92,3% ± 6,5% tarbivad alkoholi;
3. 90,8% ± 7,0% ei oma järglast;
4. 84,6% ± 8,8% on meessoost;
5. 80,0% ± 9,7% panid teo toime öösel;
6. 80,4% ± 10,9% ohvritest olid meessoost;
7. 70,8% ± 11,1% omavad Eesti Vabariigi kodakondsust;
8. 70,8% ± 11,1% elavad linnas;
9. 70,8% ± 11,1% olid teo toime panemisel alkoholijoores;
10. 69,2% ± 11,2% panid teo toime mitmekesi;
11. 69,2% ± 11,2% on mitmelapselisest perekonnast;
12. 67,7% ± 11,4% on füüsiliselt terved;
13. 66,2% ± 11,5% tarbivad kahte või rohkemat sõltuvusainet;
14. 66,1% ± 11,5% on mitte täielikust perekonnast pärit;
15. 64,6% ± 11,6% surmasid ohvri peksemisega;
16. 64,6% ± 11,6% omavad sõpru;
17. 63,1% ± 11,7% on ebaedukad õpingutes;
18. 63,1% ± 11,7% kuuluvad mõnda rahvusvähemusse;
19. 63,1% ± 11,7% väärteokorras mitmeid kordi karistada saanud;
20. 61,5% ± 11,8% tarbivad sigarette;
21. 60,0% ± 11,9% on 17-aastased;
22. 60,0% ± 11,9% panevad teo toime linnas;
23. 60,0% ± 11,9% perekond on majanduslikult halval või rahuldaval seisus;
24. 58,5% ± 12,0% on varem kohtulikult karistamata;
25. 56,9% ± 12,0% panevad teo toime avalikus koht;
26. 51,0% ± 13,7% ohvritest olid 26-59-aastased;
27. 50,8% ± 12,2% puhul esines psühholoogilisi häireid;
28. 49,2% ± 12,2% määrati karistuseks 8-10 aasta pikkune reaalne vangistus;

29. $46,2\% \pm 12,1\%$ vanemad on lahutatud.

Antud põhitulemusi on autor täpsemalt võrrelnud analüüsisivas osas teooriaga, kuid enam-vähem kõik uurimise põhitulemused ühtivad nii välismaa kui eesti teooriaga. Ühe erandina võib välja tuua teo toimepanemise viisi, kui Eesti alaealised tapjad surmasid enamasti oma ohvri peksmisega, siis näiteks USA-s kasutati selleks enamasti tulirelvast tulistamist (FBI, 2016). Kuigi ohvreid puudutavas teooriaosas on autor käsitlenud uurimusi, mis väidavad, et ohvrid on väga erinevad, siis mainitud on ka, et kui alaealised tapavad grupis, siis ohvriks on enamasti võõras isik. Eesti alaealiste tapjate puhul seda aga väita ei saa, sest $69,2\% \pm 11,2\%$ alaealistest tapjatest panid oma teo toime mitmekesi, kuid ohvritest olid $55,2\% \pm 11,9\%$ nende endi tuttavad.

Võrreldes autori, 2014. aastal, koostatud sarnase uurimusega (Trei, 2014) on praegune uuringu andmed mitmekesisemad ning andmeid on rohkem. Andmete rohkuse ja mitmekesisuse tagas varasem kogemus sarnast uuringut läbi viia, seetõttu oli autor võimeline koguma rohkemat ja mitmekesisemat statistikat. Näiteks suunas autor rohkem tähelepanu uuritavate psüühilisele tervisele ning selgus, et enamikel uuritavatest esinevad psüühilised häired. Sellist järeldust eelnevas uuringus teha ei olnud võimalik. Samuti on märgatav vahe alaealiste tapjate kasuliku hõive osas, 2014 tuvastas autor et 21% ei olnud kasulikult hõivatud, antud uuringus on aga tuvastatud $43,1\% \pm 12,0\%$. Paljud põhitulemused on aga antud töös uued ning neid varasema uuringuga ei ole võimalik võrrelda.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi riigid ja inimesed on maailmas erinevad, siis inimeste, sealhulgas ka alaealiste tapjate käitumismustrid on väga sarnased. Vahe tuleneb aga enamasti võimalustest ja tingimustest, mis riikides valitsevad ehk ühiskonnast.

2.6 Eesti alaealise tapja kriminaalne profiil

Sotsiaaldemograafilised karakteristikud

Eesti alaealine tapja on enamasti 17-aastane meessoost isik. Rahvuselt on tegemist kõige tõenäolisemalt rahvusvähemuse esindajaga, kes omab Eesti kodakondsust. Ollakse vallalised ning puuduvad järglased.

Tausta info

Eesti alaealine tapja on pärit probleemsest ja mitte täielikust perekonnast, kus vanemad on enamasti lahutatud. Perekonnas on peale tema veel lapsi. Kuna enamasti kasvatab peret üksikvanem, siis perekonna majanduslik seis on pigem raske või rahuldav. Lisaks raskele majanduslikule olukorrale võib peres esineda ka alkoholi tarbimist ja vägivalda, mis on põhjustanud peresisesed konfliktised suhted. Enamasti on see olnud ka alaealise tapja vanemate lahutuse põhjuseks. Kuna perekond ei ole täielik, siis Eesti alaealise tapja kasvatamisele on aidanud kaasa nii vanavanemad kui erinevad kasvatusasutused.

Enamasti elab Eesti alaealine tapja linnas, Põhja- või Ida-Eestis. Negatiivsed peresuhted on viinud ta selleni, et õppimist ega tööl käimist ei väärtustata. Õppimises ollakse ebaedukad ning koolis olemise asemel on ahvatlevam olla sõpradega väljas. Vanemate eeskujul ja tänavatel nähtu põhjal tarvitatakse sõltuvusaineid, enamasti kahte või rohkemat. Peamiselt tarvitatakse alkoholi ning tubakatooteid, kuid tuleb ette ka narkootikumide tarbimist. Füüsiliselt ollakse terved, kuid perekonna negatiivne mõju ning paljudel juhtudel sõltuvus mõnuainetest on põhjustanud kergemaid psühholoogilisi häireid nii käitumises kui ka isiksuses. Nagu alaealised ikka, ollakse vallalised ning enamasti ülalpeetavad puuduvad. Iseloomult on isik kinnine ja rahulik, kuid samas impulsiivne.

Varasem käitumine

Kriminaalkorras karistatud enamasti ei olda, kuid perekonna raske majanduslik seis on tinginud vajaduse otsida kerget elatist. Peamiseks elatise teenimise viisiks on vargused ja röövid, mille tõttu on tekkinud kokkupuuted õiguskaitseorganitega. Väärteokorras ollakse saadud mitmeid karistusi. Süütegudest saadud tulu kulutatakse sõltuvusainete soetamisele, mille mõju all on pandud uusi erinevaid süütegusid toime.

Kuriteo andmed

Varasem õigusrikkuv käitumine on viinud selleni, et toime on pandud tapmine, millele on järgnenud reaalne, keskmiselt 6,5 aastane, vanglakaristus. Tapmist ei ole nad aga toime pannud üksi, enamasti on vähemalt üks kaaslane, kuid ei ole harvad juhused kui kaaslasi on kaks või rohkem. Ohvri surmamiseni jõutakse läbi peksmise. Tegemist ei ole ettekavatsetud teoga, vaid varguse, röövimise või tüli käigus toime pandud tapmisega, sest ei anta oma tegudele aru. Oma tegudele mitte aru andmisele aitab oluliselt kaasa ka alkoholi tarbimine vahetult enne teo toimepanemist. Vastutustunde olulisele puudumisele aitab kaasa alkoholi tarbimine vahetult enne teo toimepanemist. Tapmine pannakse toime öösel

ning enamasti on see avalikus kohas. Enamasti ei ole kuriteopaiga kaugus kaugemal kui 1,6 kilomeetrit Eesti alaealise tapja elukohast. Ohvriks satuvad enamasti mehed, kes on teo toimepanijast vanemad. Ohvri rahvus ei oma tähtsust, kuid enamasti on tegu tuttava isikuga, kes on samuti alkoholihoobes.

2.7 Soovitused ja järeldused alaealiste kuritegevusest ja selle ennetamisest

Uurimusest ja koostatud kriminaalsest profiilist on kasu eelkõige politsei uurijatele. Seda on võimalik kasutada ka kõigi muude alaealiste poolt toimepandud vägivalda kuritegude puhul. Tapmine või mõrv kui raskeim kuritegu jätab endast maha enim jälgi ehk sellise juhtumi toimepanija profileerimine on kõige laialdasem (käesolev töö, lk 12). Eriti kasulik on koostatud profiil just vägivaldsete ja „pimedate“ kuritegude puhul, kus see aitab leida kahtlustatavaid või kitsendada nende nimekirja (käesolev töö, lk 12). Profiili saab kasutada laiemalt kui ainult teadmata kurjategija leidmiseks. See näiteks aitab strateegiliseks ettevalmistumiseks kahtlustatava ülekuulamisel (käesolev töö lk 12). Ülekuulatava tausta ei pruugita täielikult teada, kuid profiil loob sellest võimaliku ettekujutuse. Ülekuulamise käigus aitab selline tausta teadmine ülekuulatatavat mõjutada näiteks rohkem rääkima või siis viia ülekuulatatav sellisesse punkti, kus ta murdub ning tunnistab ise oma süüd.

Politseil on ilmselt olemas tausta info ja profiil täiskasvanud Eesti tapjatest ja mõrvaritest, sest neid juhtumeid esineb rohkem kui alaealiste poolt toimepandud juhtumeid. Autori koostatud profiili võrdlus täiskasvanud tapja profiiliga võib tuua välja erisused, mida on võimalik näiteks kuriteopaigal tuvastada. See loob uurijatele võimaluse tundmatu kurjategija osas hinnata, kas tegu võib olla näiteks alaealisega. Tööst selgub, et põhiliselt eristab alaealist tapjat täiskasvanust grupiviisiline teo toimepanemine ja pigem ühe ohvri tapmine mingi hetke emotsiooni mõjul, kuid kindlasti erisusi on veel (käesolev töö, lk 28). Autor soovib antud valdkonna edaspidistes uuringutes erisusi alaealiste ja täiskasvanud tapjate vahel edasi uurida.

Koostatud profiil ja uurimuse põhitulemused loovad ka head eeldused ennetuseks ja seda kõigil ennetustasanditel. Uurimuse põhitulemused loovad üldise pildi ning see sobib ennetustegevuseks selle esimesel tasandil. Nagu uurimuse põhitulemustest ja profiilist selgub, siis suurim probleem on Eesti alaealistel tapjatel sõltuvusainete tarbimisega (käesolev töö, lk 47-48, 73, 75). Alaealistest tapjatest 92,3% ± 6,5% tarbivad alkoholi ja

61,5% ± 11,8% sigarette, samuti on neid, kes tarbivad ka narkootikume ja sissehingataavaid aineid. Samuti on 70,8% ± 11,1% neist olnud alkoholijoobes tapmist toime pannes (käesolev töö, lk 65-66, 73). On alust arvata, et alaealistel on alkoholi ja muid sõltuvusaineid kerge omandada. Võrdlemisi laialdane alkoholi levik Eesti alaealiste tapjate seas viitab sellele, et probleem võib olla riigi alkoholipoliitikas. Alkoholi ohtlikus seisneb selles, et alkohol suurendab vägivaldsust ja agressiivsust (käesolev töö, lk 33-34). Ennetuse seisukohast on kerge kättesaadavuse probleem oluline ja kuulub esimesele tasandile, see tähendab, et alaealiste seas on vaja vähendada alkoholi kättesaadavust ja tarbimist. Osati võib siin positiivse tulemuse anda plaanitav alkoholiaktsiisi tõstmine, sest alaealisel, kes ise ei tööta, on majanduslikud võimalused piiratud. Samuti näeb autor ühe võimalusena ka müüjate teadlikusse tõstmist kehtivate seaduste osas, näiteks ei tohi alkoholi müüa isikule, kes juba on ilmselgete alkoholitarbimise tunnustega. Kindlasti on alkoholi kättesaadavuse probleemil seos ka süütegude toimepanekuga ning seda tasuks edasi uurida uutes lõpu- või magistritöödes.

Teisel ennetustasandil oleks antud töös põhirõhk alaealisel tapjal ja tema perel. Nimelt loob koostatud profiil väga hea pildi alaealisest tapjast ja tema perest. Selgub, et alaealine tapja on enamasti pärit probleemsest perest, kus vanemad on lahutatud. Peres on rohkem lapsi kui üks, perekonda kasvatab üksik vanem ning majanduslik seis on pigem raske või rahuldav. Perekonnas esineb ka alkoholitarbimist ja vägivalda (käesolev töö, lk 50-53, 75). Seega annab koostatud profiil konkreetse ülevaate perekonnast, kellega erinevad ennetustöötajad peaksid tegelema. Arvestades erinevaid probleeme, mis sellisel perel on, eeldab sealne ennetus mitme erineva asutuse koostööd. Perekonna mõju alaealiseks kurjategijaks kujunemisel on suur, seda on autor käsitlenud ka teoreetilises osas (käesolev töö, lk 31-34). Edaspidistes uuringutes antud valdkonnas soovib autor edasi uurida perekonna karakteristikute ja kuritegeliku käitumise omavahelisi seoseid. Seoste leidmisel on võimalik leida põhjuseid, miks perekonnas on asjad niimoodi läinud ning see loob veel paremad eeldused ennetustöö tegemiseks.

Kolmas ennetustasand on magistritöö mõistes kõige olulisem, sest siin tegeletakse konkreetse isikuga, kes on juba toimepannud kuriteo. Kriminaalne profiil ja uurimuse põhitulemused viitavadki üldiselt isikule, kes Eestis on alaealiseks tapjaks. Ennetusprogrammi ja -meetodite valikul on väga oluline koht kurjategija profiilist lähtumine ja riskifaktorite määramine (käesolev töö, lk 19). Alaealiste tapjate valikul ennetusprogrammi või selle koostamisel tuleb arvestada, kes alaealine tapja on. Esiteks on

neist 84,6% ± 8,8% meessoost, 63,1% ± 11,7% kuuluvad mõnda rahvusvähemusse, 60,0% ± 11,9% on 17-aastased ja 50,8% ± 12,2% on psüühiliste häiretega (käesolev töö, lk 47, 73). Need tulemused tähendavad seda, et programm peaks olema suunatud meesterahvale ehk korra ning programmi läbiviija poolest pigem karmim. Väga oluline nüanss on see, et enamus alaealisi tapjaid kuuluvad rahvusvähemusse, mis tähendab, et nende emakeel ei ole enamasti eesti keel. See tähendab, et programmi peab läbi viima just selles keeles, mis on programmis osalejate emakeeleks. Oluline koht on ka programmis osalejate vanusel, sest see näitab, millised elukogemused ja võimalik haridus isikul on. Lisaks on suur hulk programmis osalejaid kergemate psüühiliste häiretega, mis eeldab programmi läbiviijalt ka teatud psühhiaatrilisi teadmisi ja paremaid oskuseid suhtlemisel.

Riskifaktorid on profiili lahutamatu osa. Autor on käesolevas töös toonud välja järgnevad peamised riskifaktorid: pere, kool, vaba aeg, sõltuvuskäitumine, varasem antisotsiaalse käitumise kogemus, antisotsiaalne isiksuslik eripära, antisotsiaalsed kognitsioonid ja antisotsiaalsed kaaslased (käesolev töö, lk 31). Pere osas on tähtsad perekonnasuhted ja muud mõjutused perekonnas, kuid sellest on autor eespool ennetuse teise tasandina andnud juba pikema ülevaate (käesolev töö, lk 77). Kooli osas on oluline jälgida omavahelisi suhteid ja õppeedukust. Suhted koolis olid alaealistel tapjate väga erinevad (käesolev töö, lk 56) ja õppeedukuse osas tuli välja, et 63,1% ± 11,7% olid ebaedukad õpingutes (käesolev töö, lk 49-50, 73). Vaba aja veetmise osas tuli välja, et 35% eelistavad oma vaba aega sõpradega veeta, kuid suures osas ei olnud vaba aja veetmine teada, seega selle kohta antud töös ei saa järeldusi teha (käesolev töö, lk 57-58). Sõltuvuskäitumist on autor analüüsinud eespool ning selline riskifaktor esineb enamiku alaealiste tapjate puhul (käesolev töö, lk 47, 65, 73, 76-77).

Antisotsiaalset käitumist näitavad peamiselt seadusrikkumised, kuigi enamus (58,5% ± 12,0%) alaealistest tapjatest oli varasemalt kohtulikult karistamata siis 63,1% ± 11,7% neist olid varasemalt ühe või mitme väärteo eest karistada saanud (käesolev töö, lk 60, 73). Antisotsiaalse isiksuse peamiseks eripäraks on impulsiivsus ja emotsionaalsus ning 53,8% ± 12,1% alaealistest tapjatest panid oma teo toime emotsioonide ajal (käesolev töö, lk 65). Antisotsiaalseid kognitsioone antud magistrیتöö ei käsitletud. Antisotsiaalsed kaaslased võivad olla tuttavad, kellel on seadusrikkuv taust, kuid ühtlasi kajastab see ka vangistuses viibimist, sest vanglas tekkivad kaaslased on kõik sarnase taustaga. Eesti alaealised tapjad said keskmiselt karistuseks 6,5 aasta pikkuse reaalse vanglakaristuse ehk selliste kaaslaste hulgas viibivad nad pikalt (käesolev töö, lk 63). Kokkuvõtvalt oli alaealiste tapjate puhul

esindatud kuus riskifaktorit kaheksast. See tähendab, et profiilist on väga suur kasu ennetusprogrammide ja meetodite määratlemisel, sest riskifaktoritega arvestamine on väga oluline.

Viimasena käsitletud vanglakaristused on ühed võimalikud karistused ja neid võib vaadelda kolmanda ennetustasandina. Kuigi karistus on oma olemuselt teo tagajärgedega tegelemine, siis karistus kannab endas ka eesmärki suunata isikut seaduskuulekale teele ehk õiglase ja mõjus karistus omab ka ennetuslikku mõju. Alaealiste tapjate osas on põhiliseks karistuseks reaalne vanglakaristus. Reaalne vanglakaristus on ainult siis mõjus kui seal kõrval on ka rehabilitatsiooniprogrammid. Justiitsministeeriumi statistika näitab, et retsidiivismi vähendamise osas on olnud pigem edukamad alternatiivsed karistusmeetmed (käesolev töö, lk 36). Retsidiivsuse vähenemine näitab, et ennetustöö on edukas. Kuna alaealised kurjategijad on noored ning rohkem mõjutatavad, siis autor soovib rakendada alaealiste osas rohkem alternatiivseid karistusi. Samuti tuleks edasi uurida alternatiivsete karistuste ja retsidiivsuse omavahelisi seoseid.

KOKKUVÕTE

Magistritöö uurimisprobleemiks püstitati küsimus - Kuidas profileerida Eesti alaealist tapjat? Uurimisprobleemi täpsustamiseks esitati neli uurimisküsimust, millest kõik said ka vastused. Esiteks, kuidas kriminaalset profileerimist läbi viia? See küsimus sai vastuse alapeatükis 1.1 ja 1.2, kus autor kirjeldas kriminaalse profileerimise olemust ja protsessi. Profileerimise võimalusi on erinevaid, kuid peamiselt on sellel kolm etappi, mis tuleb läbi viia: andmete määratlemine ja kogumine, kogutud andmete analüüsimine ja kriminaalse profiili formuleerimine.

Teiseks, millised on kriminaalse profiili tüüpilised sotsiaalsed karakteristikud? See küsimus sai vastuse alapeatüki 1.2 alguses, kus autor on toonud välja Douglas' e mudeli kriminaalse profiili koostamise kohta, mis neid karakteristikuid hõlmab. Sama mudeli järgi juhendus autor uurimuses. Peamisteks sotsiaalseteks karakteristikuteks antud mudeli põhjal on kodune olukord, töökoht, maine, harjumused, hirmud, füüsiline võimekus, isiksus, varasemad rikkumised, perekonna suhted, hobid, seltskondlikkus, tapmise tüüp ja viis, peamine eesmärk, ohvriks langemise risk, teo toimepanija risk, kuriteo aeg ja asukoha faktorid. Tegemist ei ole suletud nimekirjaga ning sotsiaalseid karakteristikuid, mida koguda on veel. Autor kogus lisaks neile veel ka sotsioloogilisi-demograafilisi andmeid.

Kolmandaks, missugused sotsiaalsed karakteristikud iseloomustavad Eesti alaealisi tapjaid? See küsimus sai täpsema vastuse alapeatükis 2.5 (käesolev töö, lk 73-74). Üldiselt võib aga öelda, et neid iseloomustavaid sotsiaalseid karakteristikuid oli palju, kuid nendest 29 kohta võib usalduspiiride arvutustele toetudes väita, et need on olulised. USA alaealiste tapjatega võrreldes oli Eesti alaealistel tapjatel kaks põhilist erinevust: tegu ei pandud toime tulirelvaga, vaid peksmisega ja grupis tapeti võõra ohvri asemel pigem tuttav ohver.

Neljandaks, millised on Eesti alaealise tapja kriminaalse profiili erisused ja kuidas seda rakendada? Täpsemalt on seda autor käsitlenud alapeatükis 2.7 (käesolev töö, lk 76-79). Erisustena võib välja tuua asjaolud, et väga suur enamus tarbib alkoholi, on pärit probleemsest perest ning üldtunnustatud kaheksast kriminaalse käitumise kujunemise riskifaktoritest esineb kuus neist. Eelpool juba nimetatud alkoholi ehk sõltuvuskäitumine ja probleemne pere ning lisaks veel antisotsiaalse käitumise kogemus (varasemad rikkumised), antisotsiaalne isiksuslik eripära (impulsiivsus), antisotsiaalsed kaaslased ja kool/töö (ebaedukus koolis).

Võrdluses täiskasvanud tapjatega on USA-s järelatud, et alaealine tapab pigem grupis ning ühe ohvri hetke emotsiooni mõjul, mitte mitu ohvrit korraga. Antud põhitulemusi on autor täpsemalt võrrelnud analüüsivas osas teooriaga ja enam-vähem kõik uurimise põhitulemused ühtivad nii välismaa kui Eesti teooriaga. Selle töö ja USA uuringute järelduste peamise erisusena võib välja tuua teo toimepanemise viisi: kui Eesti alaealised tapjad surmasid enamasti oma ohvri peksmisega, siis näiteks USA-s kasutati selleks tulirelvast tulistamist (FBI, 2016). Kuigi ohvreid puudutavas teoorias on autor käsitlenud uurimusi, mis väidavad, et ohvrid on väga erinevad, siis mainitud on ka, et kui alaealised tapavad grupis, siis ohvriks on enamasti võõras isik. Eesti alaealiste tapjate puhul seda aga väita ei saa, sest $69,2\% \pm 11,2\%$ alaealistest tapjatest panid oma teo toime mitmekesi, kuid ohvritest olid $55,2\% \pm 11,9\%$ nende tuttavad.

Tulenevalt uurimisprobleemist oli magistritöö eesmärgiks välja selgitada Eesti alaealise tapja profileerimise võimalused ja lähtekohad ning kriminaalse profiili peamised karakteristikud. Uurimisülesanded tulenesid uurimisprobleemist ning olid mõeldud uurimisprobleemi ja eesmärgi lahendamiseks.

Uurimismeetodiks oli dokumendianalüüs, mille abil autor analüüsis Eesti Maakohtute kohtutoimikuid. Kohtutoimikutest huvitas autorit täpsemalt seal olev informatsioon alaealiste tapjate kohta, osa sellest informatsioonist võib nimetada sotsiaalseteks karakteristikuteks. Kohtutoimikuid leidis autor Riigi Teataja ja Riigikohtu kohtulahendite otsingust, samuti aitas kohtutoimikuid leida Politsei- ja Piirivalveameti analüüsibüroo. Kokku leidis autor 49 sobilikku kohtutoimikut, millest tutvuda sai 40-ga ning üheksa osas pidi leppima Riigi Teatajas leiduvate andmetega ja varasemast uuringust välja kirjutatud andmetega. 49 kohtutoimikut kajastas 65 alaealist tapjat, kes moodustasid lõpliku valimi. Alaealistel tapjatel oli 51 ohvrit.

Magistritöö tulemusena koostatud kriminaalne profiil on abiks nii uurijatele, prokuröridele kui ka ennetustöö tegijatele. Koostatud profiil on kasutatav üldisemalt vägivaldsete alaealiste kurjategijate puhul. Uurijad saavad sellest infot, et mis jäljed sündmuskohal võivad viidata alaealisele teo toimepanijale. Samuti on see eriti hea abiline „pimedate“ kuritegude puhul, kuna aitab leida uusi asjaolusid ja võimalikke kahtlustatavaid. Kui kahtlustatavate ring on suur, siis kriminaalne profiil aitab kitsendada kahtlustavate ringi, välistades sealt need, kes profiili alusel teo toimepanijaks ei sobi. Samuti aitab profiil uurijal ette valmistuda ülekuulamiseks, sest tausta teadmised isikust aitavad valida strateegiaid, mille abil isikut rääkima panna. Autor koostas töös ka

kriminaalse geograafilise profiili, mille tulemused ühtivad välismaa uuringute tulemusega. Nimelt on Eesti alaealise tapja teo toimepanemise kohas kaugus kodust mediaan keskmiselt 1,6 kilomeetrit. See aitab samuti leida ja kitsendada võimalike kahtlusosaluste ringi.

Ennetustööks on kriminaalset profiili võimalik kasutada kõigil ennetustasanditel. Kõige üldisemal – ennetuse esimesel tasandil, mis keskendub kogu populatsioonile, leidis autor, et probleemiks on sõltuvusainete, eelkõige alkoholi kerge kättesaamine. Siin kohal näeb autor vajalikkust tõsta inimeste teadlikkust. Samuti on oluline edasi uurida alkoholi tarbimise ja süütegude toimepanemise omavahelisi seoseid. Teisel tasandil ehk juba konkreetsema ohu grupi puhul on probleemkohaks perekond. Perekond on koht, kus laps saab oma esimesed teadmised ja oskused, kuid enamasti on alaealiste tapjate puhul perekond probleemne. Perekonna puhul on tähtis edasi uurida perekonna erinevate sotsiaalsete karakteristikute omavahelisi seoseid, sest need aitaks luua paremaid ennetusmeetodeid, mis probleemsete perede puhul mõjuksid.

Kolmas ennetustasand on alaealiste tapjate osas kõige olulisem, sest raske rikkumise puhul on vaja personaalset lähenemist. See tähendab, et tuleb arvestada, kes on alaealine tapja, kellega tegeleda tuleb. Eesti puhul on enamasti alaealisi tapjaid meessoost, rahvusvähemusest ja nad on ka psühholoogiliste häiretega. See tähendab, et programm ja selle läbiviija peavad olema rangemad, kuid samas head ja osavad suhtlejad. Profiili koostades sai tuvastatud ka kuus riskifaktorit, millega peab ennetustöös alaealiste kurjategijate puhul arvestama. Väga oluline on siin osas ka karistamine, alaealiste osas peaks pigem vangistuse asemel rakendama alternatiivseid karistusvõimalusi, sest uuringud näitavad, et alternatiivsete karistuste puhul on retsidiivsuse osakaal väiksem. Kokkuvõtvalt võib väita, et Eesti alaealised tapjad ei erine oluliselt teiste riikide alaealistest tapjatest. Antud teema vajaks autori arvates ka edaspidi täiendavaid uurimusi.

SUMMARY

The purpose of this study was to find out possibilities and starting points of how to profile Estonian adolescent killer and what are the main characteristics of criminal profile.

To achieve the purpose of the study the author carried out a documentary analysis in which the author analyzed Estonian county courts court files. Author found the necessary court files by searching adjudications from the web pages of Riigi Teataja and Riigikohus. Also the Police and Borderguard Board analyze service helped in finding the right court files. In the final selection there were 65 adolescent killers from 49 court files. In total, these adolescent killers had 51 victims.

The main characteristic results about Estonian adolescent killers were that: 93,8% ± 5,8% are single; 92,3% ± 6,5% consume alcohol; 90,8% ± 7,0% have no descendants; 84,6% ± 8,8% are male; 80,0% ± 9,7% committed the murder in the night; 80,4% ± 10,9% of their victims were male; 70,8% ± 11,1% own Estonian citizenship; 70,8% ± 11,1% live in cities; 70,8% ± 11,1% were drunk while committing the murder; 69,2% ± 11,2% committed the murder in a group; 69,2% ± 11,2% have siblings in their families; 67,7% ± 11,4% are physically healthy; 66,2% ± 11,5% consume two or more addictive drugs; 66,1% ± 11,5% are from incomplete families; 64,6% ± 11,6% killed their victim by beating; 64,6% ± 11,6% have friends; 63,1% ± 11,7% are not successful in their studies; 63,1% ± 11,7% belong to minorities; 63,1% ± 11,7% have been punished for committing a misdemeanor; 61,5% ± 11,8% consume cigarettes; 60,0% ± 11,9% are 17 years old; 60,0% ± 11,9% commit the murder in cities; 60,0% ± 11,9% of their families are in a bad or bearable economic situation; 58,5% ± 12,0% have no judicial punishments; 56,9% ± 12,0% committed the murder in a public place; 51,0% ± 13,7% of their victims were in the age of 26-59; 50,8% ± 12,2% had psychological disorders; 49,2% ± 12,2% were punished with 8-10 years in prison; 46,2% ± 12,1% of their parents were divorced.

Based on the above main results and other results that were found in the study the author composed a criminal profile of Estonian adolescent killer. This profile is mainly for helping prosecutors, investigators and prevention workers. This profile gives an overview of who is the Estonian adolescent killer and based on that the prosecutors can lead the investigation and detectives can identify based on the crime scene traces if the offender could have been adolescent. Also, it is helpful for dealing with „blind“ and violent criminal cases because it

helps in finding new evidence, suspects and if there are many suspects it can narrow them to one right suspect. Criminal profile is also helpful on all three stages on prevention work. It creates a general and also a concrete picture of adolescent killer that is basis for doing effective prevention work.

In addition to criminal profile author also composed a criminal geographical profile, which results were similar to other developed countries. The result was that the median distance from offenders home to the crime scene was 1,6 kilometers.

In conclusion author achieved the purpose of the study and concluded that Estonian adolescent killers are not significantly different from other countries adolescent killers. Author thinks that this subject needs further studies. Author recommends that more alternative punishments should be used, families need more support and better therapy methods and the legislation of alcohol should be tougher to reduce the violent crime, primarily among adolescents.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Alaealise mõjutusvahendite seadus RT I, 30.12.2015, 75 (01.01.2016) Riigi Teataja.*
- Alison, L. & Barrett, E., 2004. *The Interpretation and Utilisation of Offender Profiles: A Critical Review of Traditional Approaches to Profiling*. 1 toim. Cullompton: Willan.
- Almond, L., Alison, L. & Porter, L., 2007. An evaluation and comparison of claims made in behavioural investigative advice reports compiled by the National Policing Improvements Agency in the United Kingdom. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 4(2), pp. 71-83.
- Boon, J. C. W., 1997. *The contribution of personality theories to psychological profiling*. 1 toim. Chichester: Wiley.
- Borissov, J. & Vassilevskaja, L., 1985. *Alkohol ja lapsed*. 1 toim. Tallinn: Valgus.
- Brantingham, P. J. & Faust, F. L., 1976. A Conceptual Model of Crime Prevention. *Crime & Delinquency*, 22(3), pp. 284-296.
- Brussel, J. A., 1968. *Casebook of a crime psychiatrist*. 1 toim. London: New English Library.
- Bull, R. et al., 2006. *Criminal Psychology A Beginner's Guide*. 1 toim. Oxford: Oneworld Publications.
- Canter, D., 2004. Offender profiling and investigative psychology. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 1(1), pp. 1-15.
- Casey-Owens, M., 1984. The anonymous letter writer - a psychological profile?. *Journal of Forensic Sciences*, 29(3), pp. 816-819.
- Copson, G., 1995. *Coals to Newcastle? Part 1: A study of offender profiling. (Paper 7)*. 1 toim. London: Police Research Group Special Interest Series, Home Office.
- Devery, C., 2010. Criminal Profiling and Criminal Investigation. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 26(4), pp. 393-409.
- Douglas, J. E. & Olshaker, M., 1995. *Mind hunter: Inside the FBI's elite serial crime unit*. 1 toim. New York: Simon and Schuster.
- Douglas, J. E. & Olshaker, M., 1997. *Journey into darkness: The FBI's premier investigator penetrates the minds and motives of the most terrifying serial criminals*. 1 toim. New York: Simon and Schuster.
- Douglas, J. E., Ressler, R. K., Burgess, A. W. & Hartman, C. R., 1986. Criminal Profiling from Crime Scene Analysis. *Behavioral Sciences & the Law*, 4(4), pp. 401-421.
- Egger, S. A., 1999. Psychological profiling: Past, present, and future. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15(3), pp. 242-261.
- Farrington, D. P. & Lambert, S., 1997. *Predicting offender profiles from victim and witness descriptions*. 1 toim. Chichester: Wiley.
- FBI, 2016. *FBI:UCR*. [Võrgumaterjal]
Available at: [https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/tables/expanded homicide data table 3 murder offenders by age sex and race 2015.xls](https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/tables/expanded-homicide-data-table-3-murder-offenders-by-age-sex-and-race-2015.xls)
[Kasutatud 17 märts 2017].

FBI, 2016. *FBI:UCR*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/tables/expanded_homicide_data_table_9_murder_victims_by_age_by_weapon_2015.xls

[Kasutatud 23 märts 2017].

Geberth, V. J., 1981. Psychological Profiling. *Law and Order*, 29(9), pp. 46-49.

Gekoski, A. & Gray, J. M., 2011. 'It may be true, but how's it helping?': UK police detectives' views of the operational usefulness of offender profiling. *International Journal of Police Science & Management*, 13(2), pp. 103-116.

Godwin, M. & Canter, D., 1997. Encounter and death: The spatial behavior of U.S. serial killers. *International Journal of Police Strategies and Management*, 20(1), pp. 24-38.

Grubin, D., 1995. Offender profiling. *The Journal of Forensic Psychiatry*, 6(2), pp. 259-263.

Haridus- ja Teadusministeerium, 2014. *Noortevaldkonna arengukava 2014-2020*. [Võrgumaterjal]

Available at: https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

[Kasutatud 12 märts 2017].

Hazelwood, R. R., Ressler, R. K., Depue, R. L. & Douglas, J. C., 1995. *Criminal investigative analysis: An overview*. 1 toim. Boca Raton: CRC Press.

Heide, K. M., 1997. Juvenile homicide in America: how can we stop the killing?. *Behavioral Sciences & the Law*, 15(2), pp. 203-220.

Heide, K. M., 1999. *Young killers: The challenge of juvenile homicide*. 1 toim. California: SAGE Publications.

Hewitt, A. N., Beauregard, E. & Davies, G., 2012. Catch and release: Predicting encounter and victim release location choice in serial rape events. *International Journal of Police Strategies and Management*, 35(4), pp. 835-856.

Hicks, S. J. & Sales, B. D., 2006. *Criminal profiling: Developing an effective science and practice*. 1 toim. Washington: American Psychological Association.

Homant, R. J. & Kennedy, D. B., 1998. Psychological aspects of crime scene profiling. *Criminal Justice and Behavior*, 25(3), pp. 319-343.

Jackson, J. L. & Bekerian, D. A., 1997. *Offender Profiling: Theory, Research and Practice*. 1 toim. Chichester: Wiley.

Jackson, J. L. & Van Koppen, P. J., 1993. *Does the service meet the needs? An evaluation of consumer satisfaction with specific profile analysis and investigative advice as offered by the scientific research advisory unit of the National Criminal Intelligence Division (CRI) (NISCALE 93-05)*. 1 toim. Leiden: The Netherlands Institute for the Study of Criminality and Law Enforcement.

Justiitsministeerium, 2016. *KRIMINAALPOLIITIKA ARENGUSUUNAD AASTANI 2018*. [Võrgumaterjal]

Available at: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf

[Kasutatud 24 detsember 2016].

Justiitsministeerium, 2016. *Kriminaalpoliitika. Kuritegevus Eestis 2015*. [Võrgumaterjal]
Available at:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf

[Kasutatud 20 veebruar 2017].

Kallas, L., Heido, R. & Räsä, J., 2010. *Lapsed ja alaealised : süüteod: väärteod ja kuriteod : abimaterjal ühiskonnaõpetuses ja õiguskasvatuses*. 1 toim. Tallinn: Kuriteoennetuse Sihtasutus.

Karistusseadustik RT I, 31.12.2016, 14 (10.01.2017) Riigi Teataja.

Karistusseadustik, 2016. *Riigi Teataja*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016014>

Kent, J., Leitner, M. & Curtis, A., 2006. Evaluating the usefulness of functional distance measures when calibrating journey-to-crime distance decay functions. *Journal of Computers, Environment and Urban Systems*, 30(2), pp. 181-200.

Keppel, R. D. & Weis, J. G., 1993. *Improving the investigation of violent crime: The homicide investigation and tracking*. 1 toim. Washington: National Institute of Justice.

Kimmel, K., 1966. *Alaealiste kuritegelikest kampadest : abiks lektorile*. 1 toim. Tallinn: Eesti NSV ühing "Teadus".

Kimmel, K., 1966. *Alaealiste kuritegevusest ja selle ärahoidmisest*. 1 toim. Tallinn: Eesti Raamat.

Kocsis, R. N., 2004. Profiling the criminal mind: does it actually work?. *Medicine, Crime, and Punishment*, Köide 364, pp. 14-15.

Kocsis, R. N., 2004. Psychological profiling of serial arson offenses: An assessment of skills and accuracy. *Criminal Justice and Behavior*, 31(3), pp. 341-361.

Kocsis, R. N., Hayes, A. F. & Irwin, H., 2002. Investigative experience and accuracy in psychological profiling of a violent crime. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(8), pp. 811-823.

Kocsis, R. N., Irwin, H., Hayes, A. F. & Nunn, R., 2000. Expertise in psychological profiling. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(3), pp. 311-331.

Kocsis, R. N., Middletrop, J. & Try, A. C., 2005. Cognitive processes in criminal profile construction: a preliminary study. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(6), pp. 662-681.

Kocsis, R. N. & Palermo, G. B., 2015. Disentangling Criminal Profiling: Accuracy, Homology, and the Myth of Trait-Based Profiling. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(3), pp. 313-332.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. 1 toim. Tallinn: Infotrükk.

Law, J. & Quick, M., 2012. Exploring links between juvenile offenders and social disorganization at a large map scale: a Bayesian spatial modeling approach. *Journal of Geographical Systems*, 15(1), pp. 89-113.

Leps, A., 1991. *Kuritegevus Eestis*. 1 toim. Tartu: Tartu Ülikool, Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts.

Leps, A., 1991. *Kuritegevus Eestis : (kuritegevuse võrdleva käsitluse teoreetilisi ja praktilisi probleeme)*. 1 toim. Tartu: Tartu Ülikool.

Magurie, M., Grubin, D., Lösel, F. & Raynor, P., 2010. 'What Works' and the Correctional Services Accreditation Panel: Taking stock from an inside perspective. *Criminology and Criminal Justice*, 10(1), pp. 37-58.

Mburu, L. & Helbich, M., 2015. Evaluating the Accuracy and Effectiveness of Criminal Geographic Profiling Methods: The Case of Dandora, Kenya. *The Professional Geographer*, 67(1), pp. 110-120.

Meaney, R., 2004. Commuters and Marauders: An Examination of the Spatial Behaviour of Serial Criminals. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 1(2), pp. 121-137.

Muller, D. A., 2000. Criminal profiling: Real science or just wishful thinking?. *Homicide Studies*, 4(3), pp. 234-264.

Osgood, D., 1998. *Drugs, Alcohol and Adolescent Violence*. 1 toim. Boulder: Institute of Behavioral Science, Regents of the University of Colorado .

Owen, D., 2004. *Criminal minds: The science and psychology of profiling*. 1 toim. New York: Barnes and Noble.

Petherick, W., 2002. The fallacy of accuracy in criminal profiling. *Journal of Behavioural Profiling*, 3(1), pp. 109-122.

Pinizzotto, A. J. & Finkel, N. J., 1990. Criminal personality profiling: An outcome and process study. *Law and Human Behavior*, 14(3), pp. 215-233.

Politsei- ja Piirivalveamet and melao- ja analüüsisüsteem, 2017. Kriminaalasjade numbrid 2002-2016 KarS 113 ja 114. Tallinn: Politsei- ja Piirivalveamet.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus RT I, 16.06.2016, 8 (01.07.2016) Riigi Teataja.

Randalu, H., 1982. *Kuritegevuse geneesi ja profülaktika sotsiaalsest mehhanismist*. 1 toim. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Raska, E., 1980. *Seadusega pahuksis*. 1 toim. Tallinn: Eesti Raamat.

Reiser, M., 1982. Crime-specific psychological consultation. *The Police Chief*, 49(3), pp. 53-56.

Ressler, R. K. & Schachtman, T., 1992. *Whoever fights monsters: My twenty years tracking serial killers for the FBI*. 1 toim. New York: St. Martin's Press.

Rossi, D., 1982. Crime scene behavioral analysis: Another tool for the law enforcement investigator. *Police Chief*, 49(1), pp. 152-155.

Rowley, J. C., Ewing, C. P. & Singer, S. I., 1987. Juvenile Homicide: The Need for an Interdisciplinary Approach.. *Behavioral Sciences & the Law*, 5(1), pp. 3-10.

Saar, J., 1988. *Kiivakiskunud elu*. 1 toim. Tallinn: Eesti Raamat.

Saar, J., 2007. *Kriminaalpsühholoogia*. 1 toim. Tallinn: Kirjastus Juura.

Saart, R., 1994. *Sissejuhatus kriminoloogiasse : õppematerjal*. 1 toim. Tallinn: E-Info.

Salfati, C. G., 2000. The nature of expressiveness and instrumentality in homicide: Implications for offender profiling. *Homicide Studies*, 4(3), pp. 265-293.

Santilla, P. & Haapasalo, J., 1997. Neurological and psychological risk factors among young homicidal, violent, and nonviolent offenders in Finland.. *Homicide Studies*, 1(1), pp. 234-253.

Sarangi, S. & Youngs, D., 2006. Spatial patterns of Indian serial burglars with relevance to geographical profiling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 3(2), pp. 105-115.

Siseministeerium, 2016. *SISETURVALISUSE ARENGUKAVA 2015 - 2020*. [Võrgumaterjal]

Available at: <https://valitsus.ee/sites/default/files/content->

[editors/arengukavad/taiendatud_siseturvalisuse_arengukava_2015-2020.pdf](#)
[Kasutatud 24 detsember 2016].

Snook, B. et al., 2008. THE CRIMINAL PROFILING ILLUSION: What's Behind the Smoke and Mirrors?. *CRIMINAL JUSTICE AND BEHAVIOR*, 35(10), pp. 1257-1276.

Snook, B. et al., 2007. TAKING STOCK OF CRIMINAL PROFILING: A Narrative Review and Meta-Analysis. *CRIMINAL JUSTICE AND BEHAVIOR*, 34(5), pp. 437-453.

Snook, B., Taylor, P. J. & Bennell, C., 2004. Geographic profiling: the fast, frugal, and accurate way. *Applied Cognitive Psychology*, 18(1), pp. 105-121.

Statistikaamet, 2012. *Rahvaloenduse tulemused*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://www.stat.ee/dokumendid/67466>
[Kasutatud 21 märts 2017].

Statistikaamet, 2017. *Kui palju räägitakse Eestis eesti keelt?*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://statistikaamet.wordpress.com/2017/03/13/kui-palju-raagitakse-eestis-eesti-keelt/>
[Kasutatud 20 märts 2017].

Tiit, E.-M., 1971. *Matemaatilise statistika tabelid*. 1 toim. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Toomsoo, A., 1993. *Alaealiste kuritegevus : ajendid, põhjused, juured*. 1 toim. Tallinn: Praktika ja Teadus.

Toomsoo, A., 1996. *Täisealiste ja alaealiste kuritegevus ; sotsioloogiline uurimus vanglates karistust kandvate inimeste kohta*. 1 toim. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.

Trager, J. & Brewster, J., 2001. The effectiveness of psychological profiles. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 16(1), pp. 20-25.

Trei, T., 2014. *Alaealised tapjad*. Muraste: Sisekaitseakadeemia.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I, 12.03.2015, 106 (01.10.2015) Riigi Teataja.

Turvey, B. E., 1999. *Criminal profiling : an introduction to behavioral evidence analysis*. 1 toim. San Diego : London: Academic press.

Turvey, B. E., 2002. *Criminal profiling : an introduction to behavioral evidence analysis*. 2 toim. London : San Diego: Elsevier Academic Press.

Vabariigi Valitsus, 2015. *Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf
[Kasutatud 10 märts 2017].

Warren, J. I., Reboussin, R. & Hazelwood, R. R., 1995. *The geographic and temporal sequencing of serial rape*. 1 toim. Washington: U.S. Government Printing Office.

West, A., 2000. Clinical assessment of homicide offenders: The significance of crime scene in offense and offender analysis. *Homicide Studies*, 4(3), pp. 219-233.

Wilson, P., Lincoln, R. & Kocsis, R. N., 1997. Validity, utility and ethics of profiling for serial violent and sexual offenders.. *Psychiatry, Psychology and Law*, 4(1), pp. 1-12.

Witkin, G., 1996. How the FBI paints portraits of the nation's most wanted. *U.S. News & World Report*, 120(16), p. 32.

Vorpagel, R. E., 1982. Painting psychological profiles: Charlatanism, charisma, or a new science?. *Police Chief*, 49(1), pp. 156-159.

Woskett, J., Coyle, I. R. & Lincoln, R., 2007. The Probity of Profiling: Opinions of Australian Lawyers on the Utility of Criminal Profiling in Court. *PSYCHIATRY, PSYCHOLOGY AND LAW*, 14(2), pp. 306-314.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. 1 toim. Tartu: Tartu Ülikool.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Kuriteopaiga kaugus toimepanija kodust (autori koostatud)	13
Joonis 1. Kriminaalse profiili koostamise etapid (Douglas, et al., 1986)	15
Tabel 2. Kohtutoimikute ja uuritavate jaotus (autori koostatud)	40
Joonis 2. Muudetud Douglas'e 1986. aastal koostatud kriminaalse profileerimise mudel (autori koostatud)	42
Joonis 3. Alaealiste tapjate vanuseline jaotus (autori koostatud)	44
Joonis 4. Alaealiste tapjate kodakondsus (autori koostatud)	45
Joonis 5. Alaealiste tapjate elukoht regiooniti (autori koostatud).....	46
Joonis 6. Sõltuvusainete tarbimine (autori koostatud).....	48
Joonis 7. Alaealiste tapjate kasulik hõive (autori koostatud).....	49
Joonis 8. Alaealiste tapjate haridustase (autori koostatud)	50
Joonis 9. Alaealiste tapjate õppeedukus (autori koostatud)	50
Joonis 10. Alaealiste tapjate perekond (autori koostatud)	51
Joonis 11. Alaealiste tapjate vanemad (autori koostatud).....	52
Joonis 12. Alaealiste tapjate perekonna suurus (autori koostatud)	53
Joonis 13. Alaealiste tapjate perekondade majanduslik olukorda (autori koostatud).....	53
Joonis 14. Alaealiste tapjate perekonnas alkoholi tarbimine (autori koostatud)	54
Joonis 15. Alaealiste tapjate perekonnas vägivalda esinemine (autori koostatud).....	55
Joonis 16. Alaealiste tapjate kasvatuses teiste osalemine (autori koostatud)	56
Joonis 17. Alaealiste tapjate suhted koolis (autori koostatud).....	56
Joonis 18. Alaealiste tapjate seltskondlikkus (autori koostatud)	57
Joonis 19. Alaealiste tapjate vaba aja veetmine (autori koostatud)	58
Joonis 20. Alaealiste tapjate varasem kohtulik karistus (autori koostatud)	59
Joonis 21. Alaealiste tapjate varasemad kohtulikud/kriminaalkorras karistused (autori koostatud).....	59
Joonis 22. Alaealiste tapjate varasema karistus väärtekorras (autori koostatud).....	60
Joonis 23. Alaealiste tapjate varasemad karistused väärtekorras (autori koostatud).....	61
Joonis 24. Alaealiste tapjate kohtutoimikute jaotus (autori koostatud)	61
Joonis 25. Alaealiste tapjate hulga jaotus (autori koostatud).....	62
Joonis 26. Alaealiste tapjate teo kvalifikatsioon (autori koostatud)	62
Joonis 27. Alaealiste tapjate reaalne vanglakaristus (autori koostatud)	63
Joonis 28. Alaealiste tapjate teo toimepanemine grupis (autori koostatud).....	64
Joonis 29. Alaealiste tapjate teo toimepanemise motiivid (autori koostatud)	65
Joonis 30. Alaealiste tapjate joove teo toimepanemisel (autori koostatud)	66

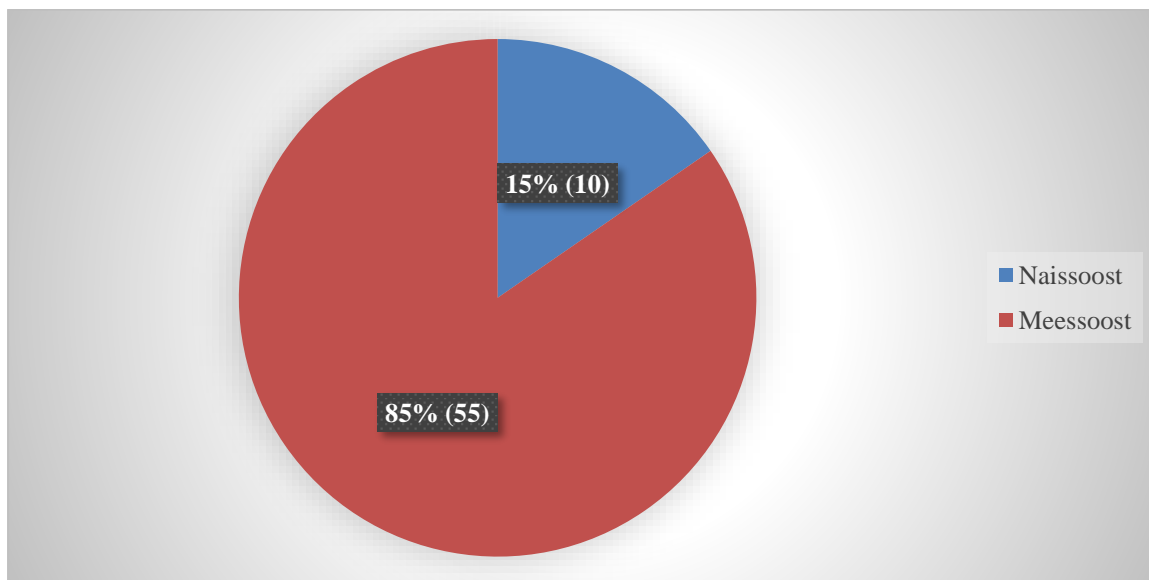
Joonis 31. Alaealiste tapjate kuriteopaik (autori koostatud).....	67
Joonis 32. Alaealiste tapjate kuriteopaiga kaugus elukohast (autori koostatud)	68
Joonis 33. Alaealiste tapjate kuriteoaeg (autori koostatud)	68
Joonis 34. Alaealiste tapjate kuriteoviis (autori koostatud).....	69
Joonis 35. Alaealiste tapjate poolt mitme viisi kasutamine (autori koostatud).....	70
Joonis 36. Alaealiste tapjate poole teo toimepanemiseks kulunud aeg (autori koostatud)	70
Joonis 37. Alaealiste tapjate ohvrite vanus (autori koostatud)	71
Joonis 38. Alaealiste tapjate suhe ohvriga (autori koostatud).....	72
Joonis 39. Alaealiste tapjate ohvrite risk (autori koostatud).....	72

LISA 1 LÕPUTÖÖ ALUSEKS OLEVA STATISTIKA
 KOOSTAMISEKS KASUTATUD MAAKOHTUTE
 KOHTUTOIMIKUTE NUMBRID

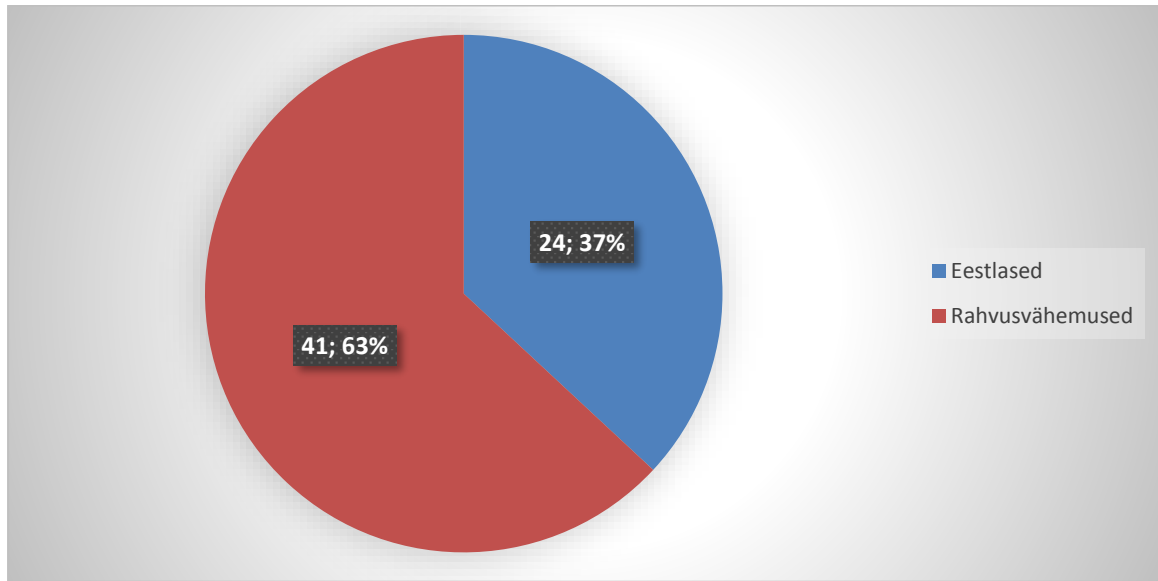
Harju Maakohus: Maakohus:	Viru Maakohus:	Tartu Maakohus:	Pärnu
1-1855/03	1-738/03	1-1016/03	1-221/2004
1-1534/04	1-940/03	2-1-289/2004	1-06-13330
1-457/04	2-1-128/03	1-06-8612	1-07-411
1-04-199	2-1-20/04 (1-296/03)	1-06-2498	1-08-2799
1-313/04	2-1-83/04	1-08-10057	1-08-3567
1-778/05	1-04-192	1-09-6007	1-09-11027
1-05-125	1-417/04	1-11-4786	1-11-9013
1-06-2292	1-99/05	1-15-1618	1-16-9762
1-06-10472	1-05-4		
1-06-3689	1-05-587		
1-06-11818	1-05-449 (1-355/05)		
1-07-9240	1-05-552		
1-08-13191	1-07-15246		
1-11-7178	1-10-11840		
1-12-628	1-10-15276		
	1-11-12667		
	1-12-10864		
	1-13-7898		

LISA 2 JOONISED

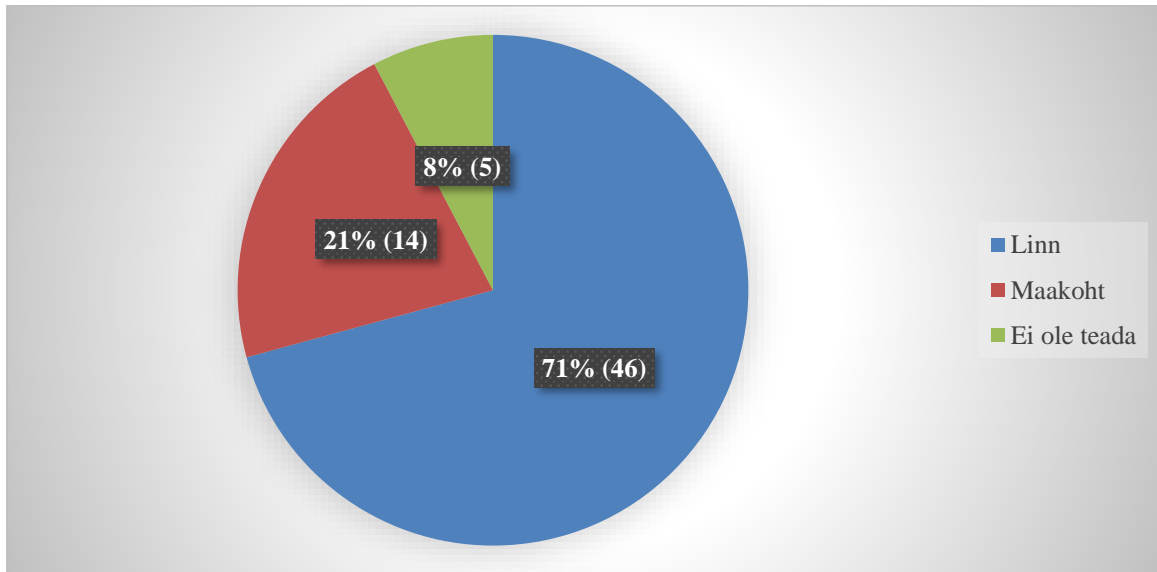
Lisa 2.1 Joonis 40. Alaealiste tapjate sooline jaotus (autori koostatud)

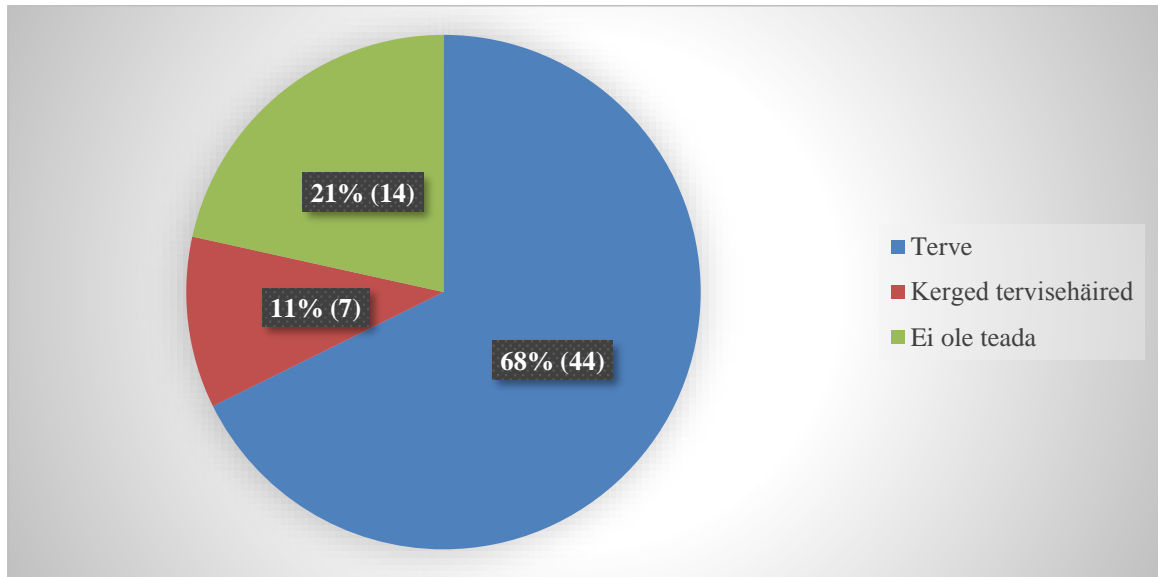
Lisa 2.2 Joonis 41. Alaealiste tapjate rahvuslik jaotus (autori koostatud)

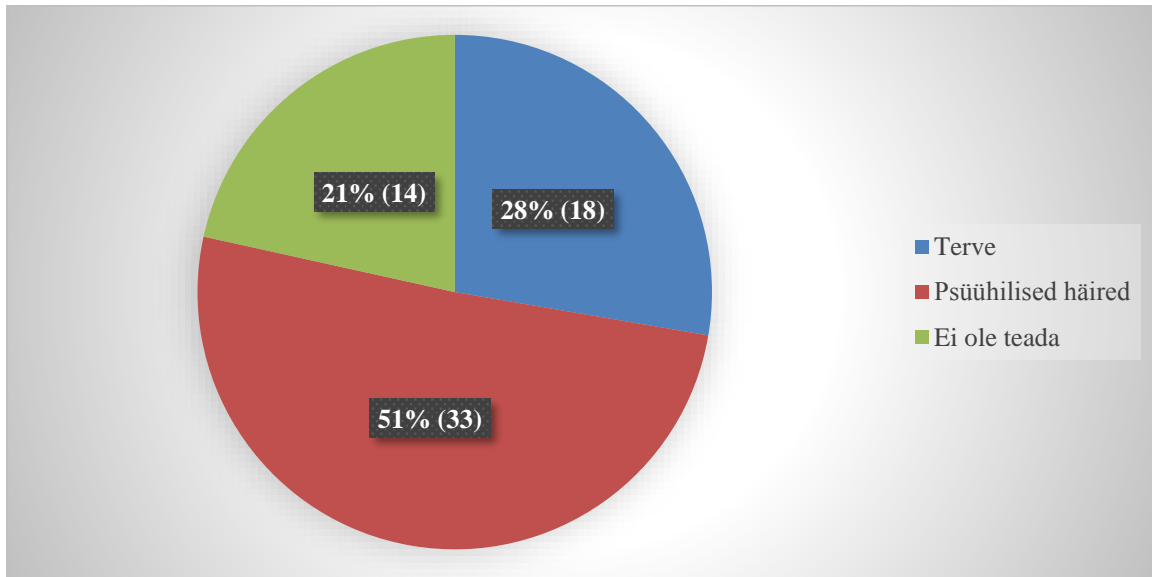
Lisa 2.3 Joonis 42. Alaealiste tapjate elukoht (autori koostatud)

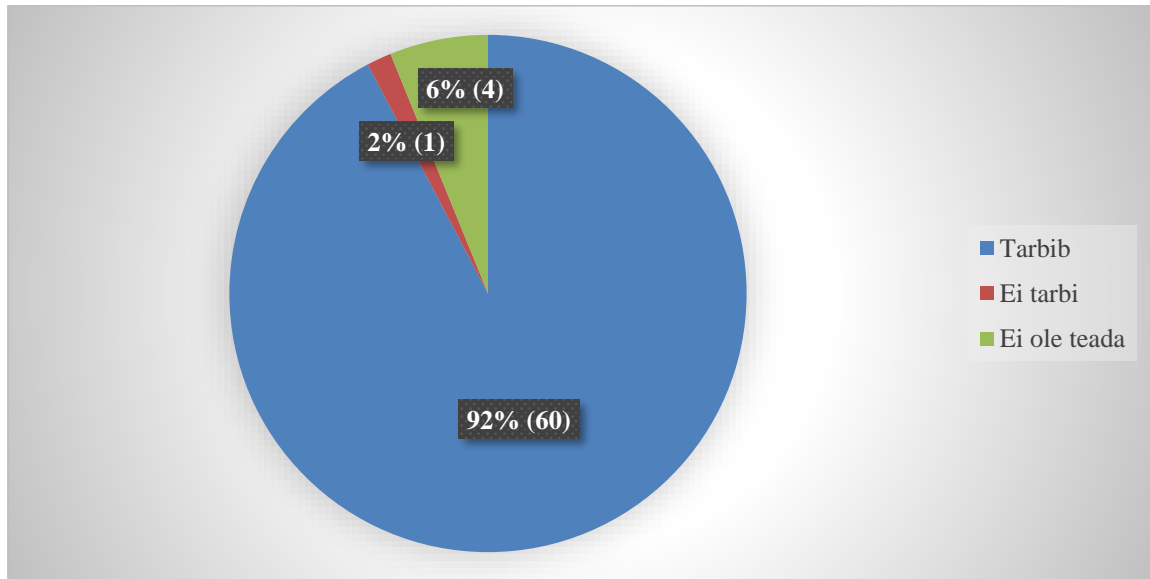
Lisa 2.4 Joonis 43. Alaealiste tapjate füüsiline tervis (autori koostatud)

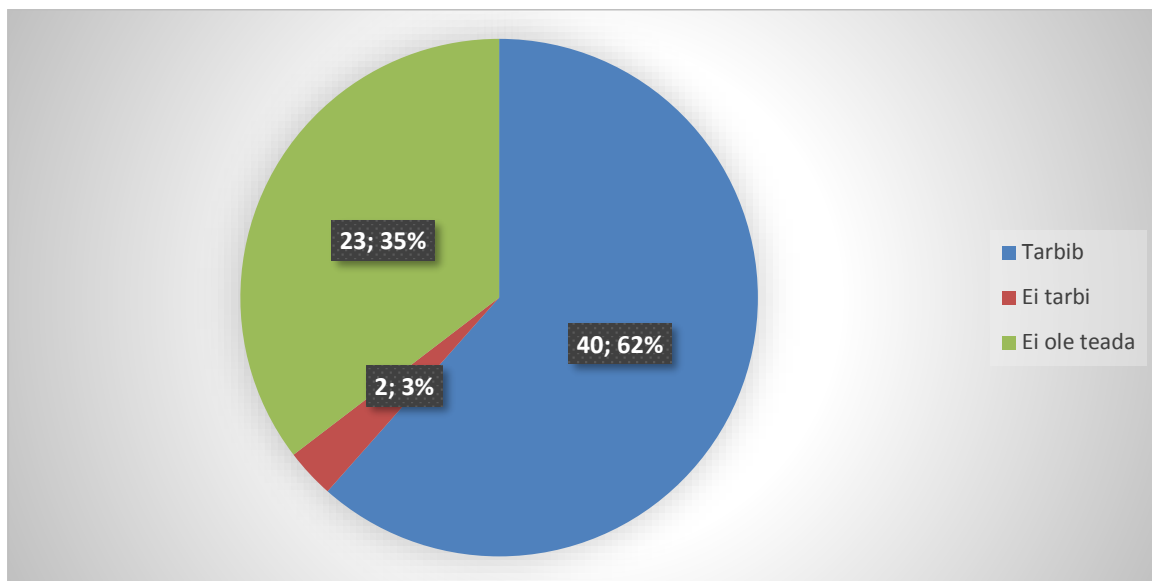
Lisa 2.5 Joonis 44. Alaealiste tapjate psüühiline tervis (autori koostatud)

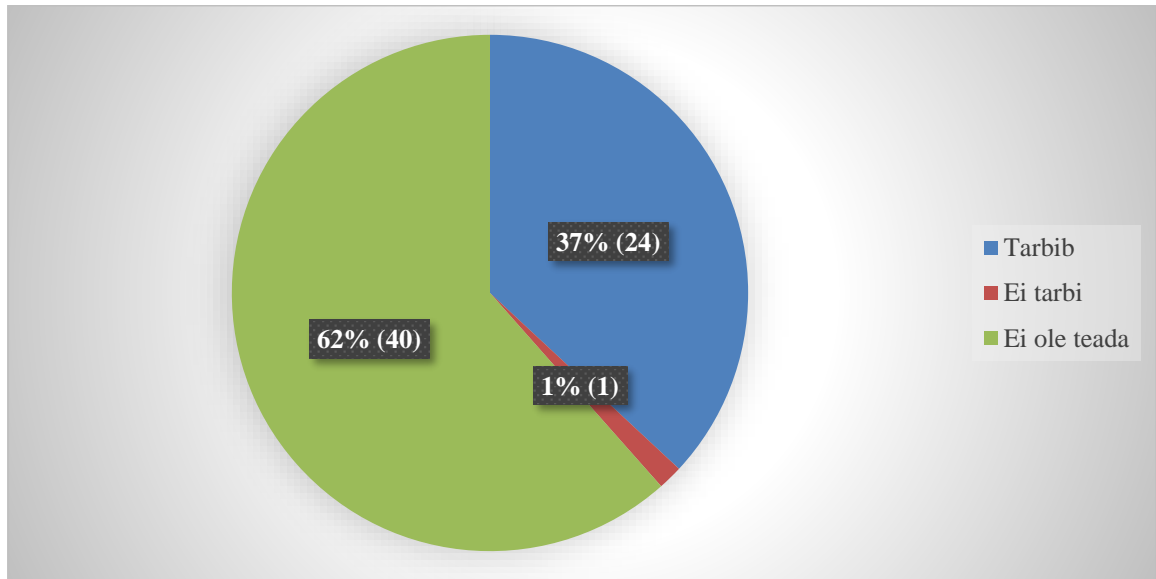
Lisa 2.6 Joonis 45. Alaealiste tapjate alkoholi tarbimine (autori koostatud)

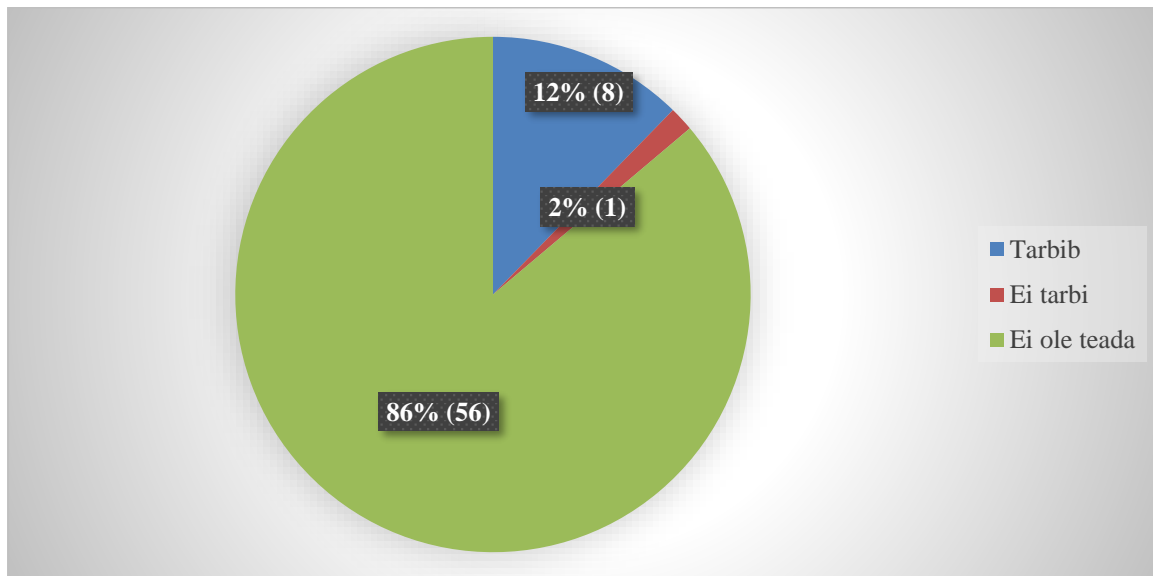
Lisa 2.7 Joonis 46. Alaealiste tapjate sigarettide tarbimine (autori koostatud)

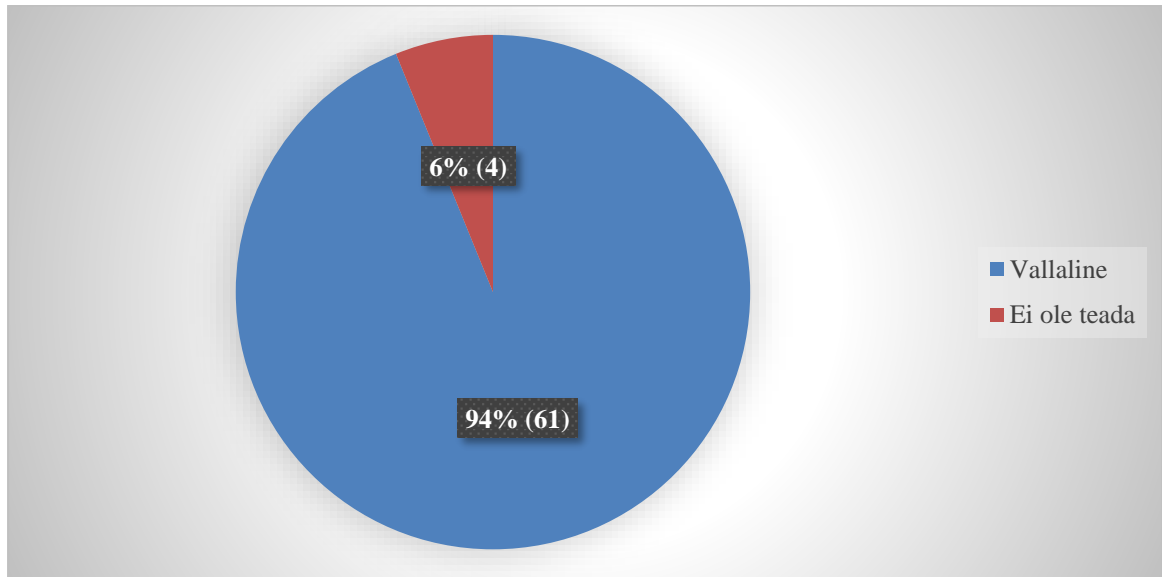
Lisa 2.8 Joonis 47. Alaealiste tapjate narkootikumide tarbimine (autori koostatud)

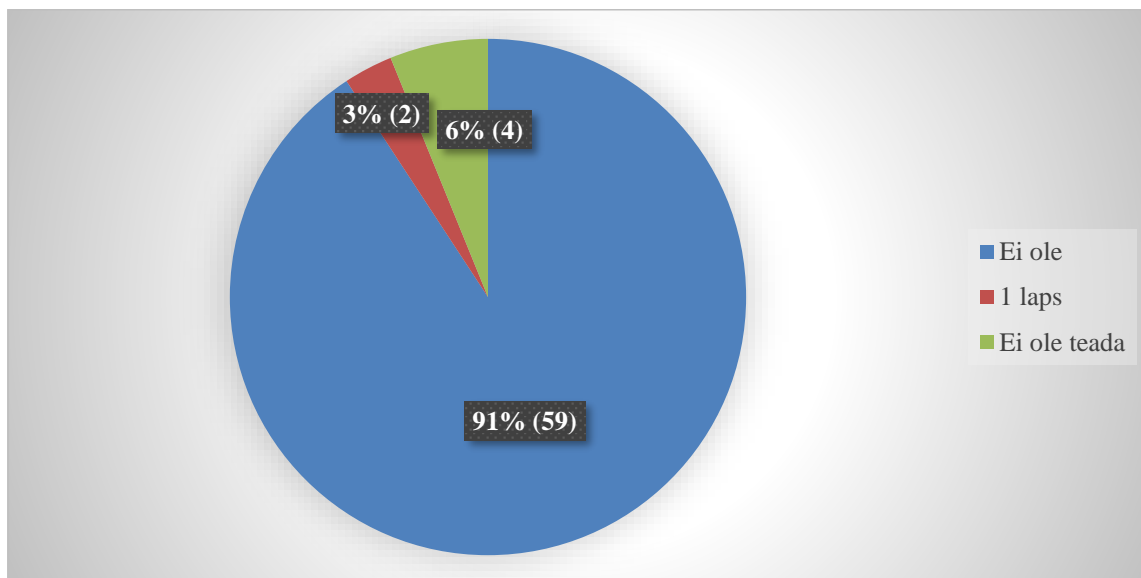
Lisa 2.9 Joonis 48. Alaealiste tapjate sissehingavate ainete tarbimine (autori koostatud)

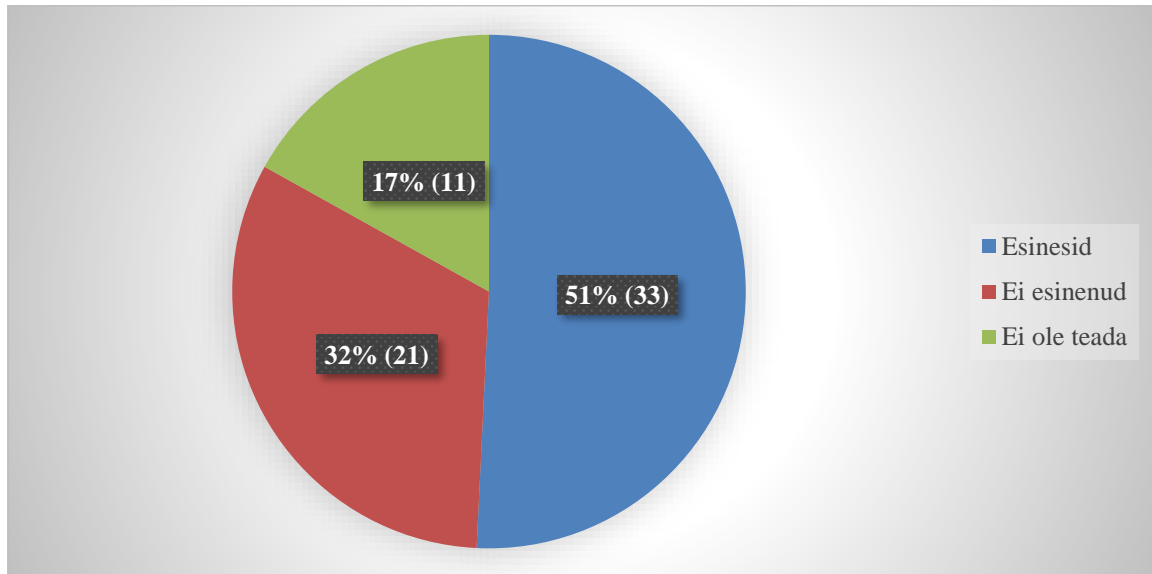
Lisa 2.10 Joonis 49. Alaealiste tapjate perekonnaseis (autori koostatud)

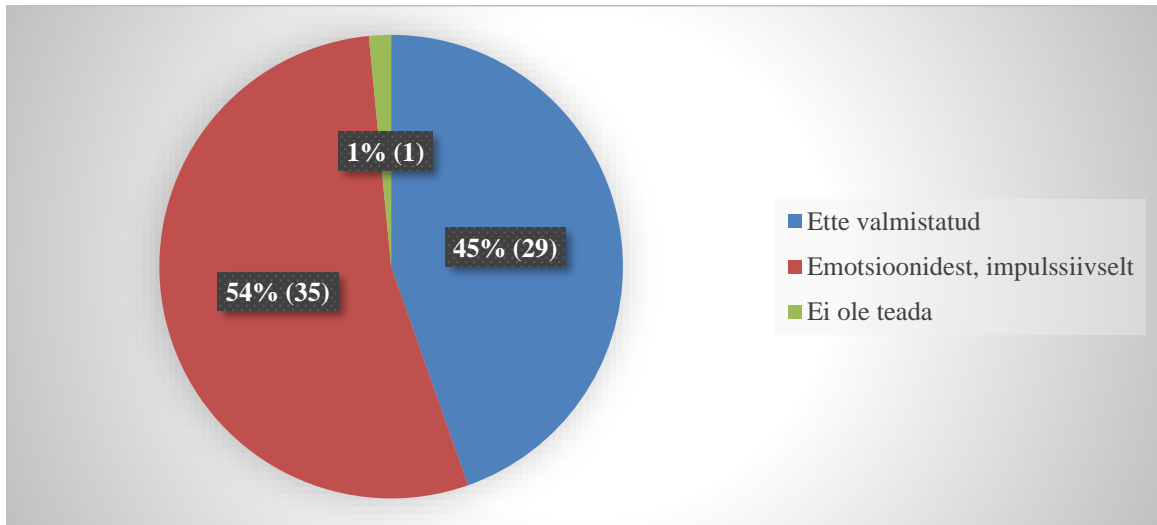
Lisa 2.11 Joonis 50. Alaealiste tapjate poolt ülalpeetavad (autori koostatud)

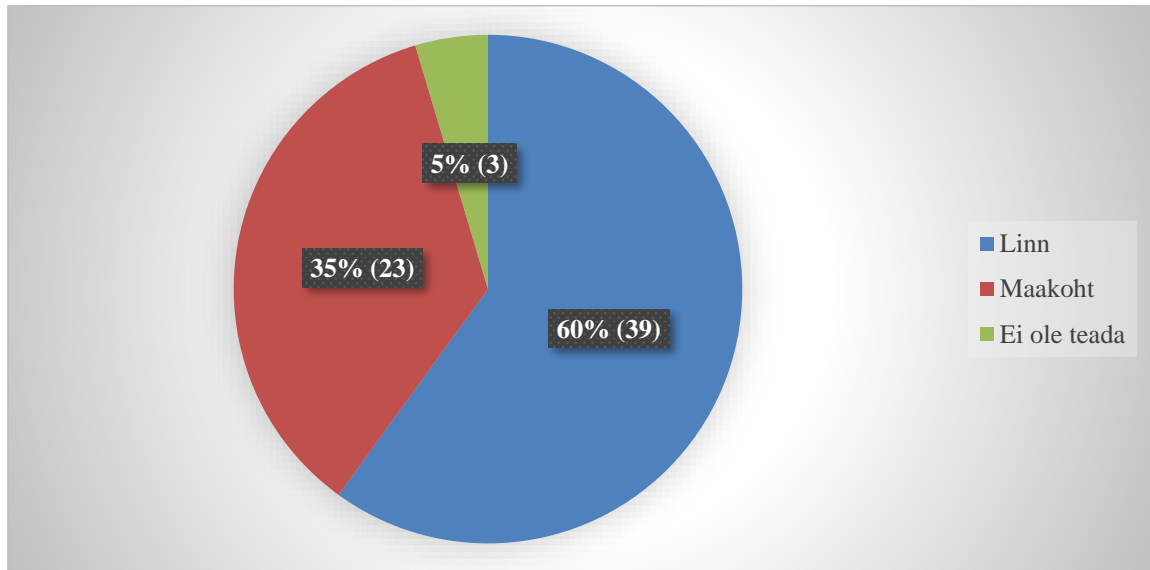
Lisa 2.12 Joonis 51. Alaealiste tapjate konfliktsed suhted perekonnas (autori koostatud)

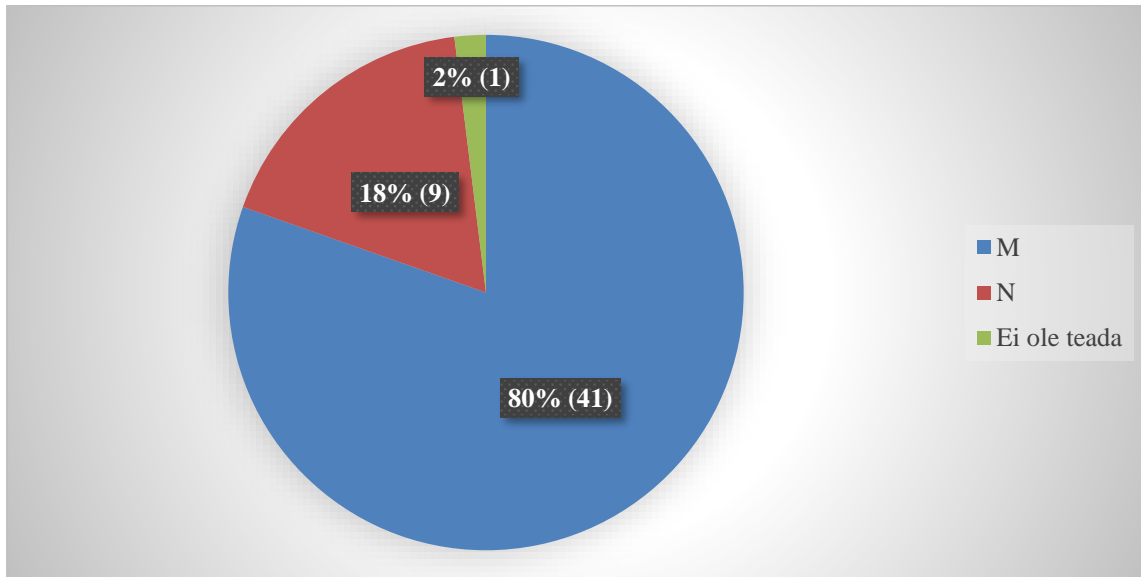
Lisa 2.13 Joonis 52. Alaealiste tapjate ettevalmistus teoks (autori koostatud)

Lisa 2.14 Joonis 53. Alaealiste tapjate kuriteopaik piirkonniti (autori koostatud)

Lisa 2.15 Joonis 54. Alaealiste tapjate ohvrite sugu (autori koostatud)

Lisa 2.16 Joonis 55. Alaealiste tapjate ohvrite rahvus (autori koostatud)

